

HAAGA-HELIA

ammattikorkeakoulu

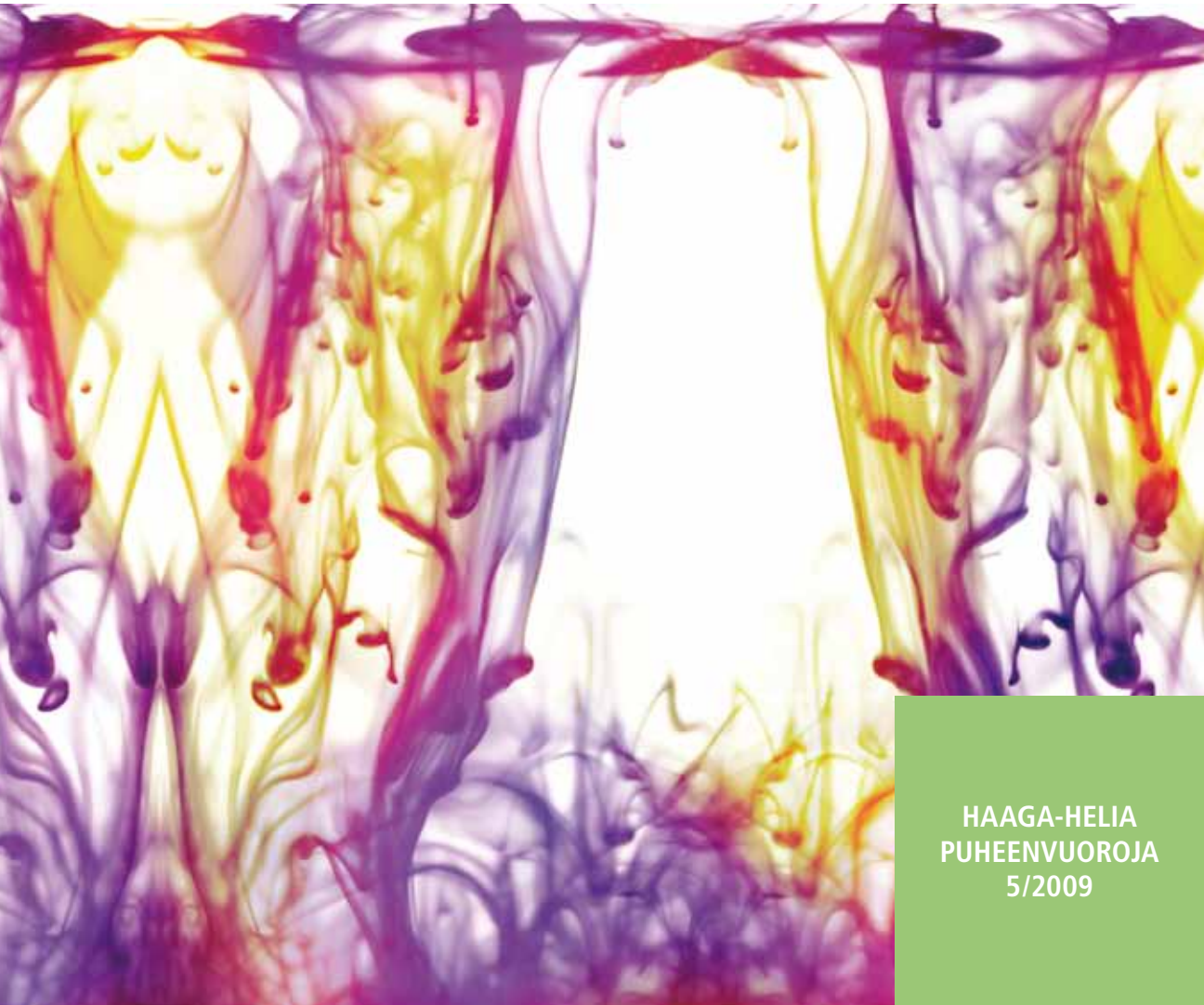
AMMATILLINEN OPETTAJAKORKEAKOULU

Petri Haltia
Raimo Jaakkola (toim.)

OSAAMINEN ESIIN

Näkökulmia tunnistamiseen ja tunnustamiseen

HAAGA-HELIA
PUHEENVUOROJA
5/2009

Petri Haltia
Raimo Jaakkola (toim.)

OSAAMINEN ESIIN

Näkökulmia tunnistamiseen ja tunnustamiseen

Julkaisujen myynti

HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu

puh. (09) 229 611 ■ julkaisut@haaga-helia.fi

© kirjoittajat ja HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu

HAAGA-HELIAN julkaisusarja
Puheenvuoroja 5/2009

Teos on suojattu tekijänoikeuslailla (404/61). Teoksen valokopiointi kielletty, ellei valokopiointiin ole hankittu lupaa. Lisätietoja luvista ja niiden sisällöstä antaa Kopiosto ry, www.kopiosto.fi. Teoksen tai sen osan digitaalinen kopioiminen tai muuntelu on ehdottomasti kielletty.

Julkaisija: HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu
Taitto: Oy Graaf Ab / Riina Nyberg
Kannen suunnittelu: Tarja Leponiemi
Alkuperäinen kannen kuva: Rodeo.fi

ISSN 1796-7643
ISBN: 978-952-5685-62-6 (pdf)

Edita Helsinki 2009

Sisällys

Esipuhe	
<i>Risto Ilomäki</i>	4
Tunnetta ja osaamisen tunnustamista	
<i>Petri Haltia ja Raimo Jaakkola</i>	5
Aiemman osaamisen tunnustamisen lähtökohtia ammattikorkeakoulussa	
<i>Kari Kallberg</i>	14
Opinto-ohjauksen näkökulma osaamisen tunnustamiseen	
<i>Heidi Mäkäläinen</i>	37
Aiemmin opitun tunnistaminen ja tunnustaminen HAAGA-HELIA:n koulutusohjelmien yritystoiminnan ja viestinnän aloitusopinnoissa	
<i>Ritva Haapoja ja Tarja Heikkilä</i>	61
Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen eli AHOT Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa	
<i>Paula Karttunen ja Kirsi Rouhiainen</i>	75
Aiemman osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kehittäminen Laureassa	
<i>Teija Laamanen, Irma Latvala ja Anna Pohjalainen</i>	109
Tunnustaminen tietojenkäsittelyssä	
<i>Seppo Salo</i>	123

Esipuhe

■ Aiemmin opitun tunnustaminen on huomioitu jo vuonna 2003 annetussa ammattikorkeakoululaissa (351/2003) opiskelijan oikeutena muodostaa henkilökohtainen opetussuunnitelma (HOPS) ja lukea aiemmin samantasoisesti opittu hyväkseen. Kovin paljon hyväksilukuja ei tällä perusteella kuitenkaan ole syntynyt, ei myöskään runsaasti HOPSeja.

Oli välttämätöntä tarkastella opitun hyväksilukemisia tarkemmin, koska peräkkäisten tutkintojen läpäisyajan oli havaittu olevan Suomessa liian pitkä. Asiaa selvittivät opetusministeriön asettamat työryhmät. Ammatillisten tutkintojen asemointia ja aiemmin opitun tunnustamista ja tunnustamista koskevat selvitykset on raportoitu opetusministeriön julkaisuissa 1/2007 ja 4/2007.

Opitun tunnustaminen ja tunnustaminen ei ole edennyt tänäkään jälkeen aivan itsekseen, vaan on tarvittu käytännön tutkimista ja pilotointia. Tätä on tehnyt muun muassa TUNNE-projekti, jossa on selvitetty neljän ammattikorkeakoulun käytänteitä ja opitun tunnustamisen edistämistä. Lähes samanaikaisesti on käynnistetty niin sanottu AHOT-projekti, jossa selvitetään ja edistetään osaamisen tunnustamista ja tunnustamista myös koulutusalaakohtaisesti.

Tässä julkaisussa esitellään TUNNE-projektin tuloksia. Niissä tulee hyvin esille, että opitun tunnustamiseksi ja tunnustamiseksi on tehtävä tietoista työtä ja asetettava paikallisia tavoitteita. Opitun tunnustaminen ja tunnustaminen on vuonna 2009 tullut erityiseen keskiöön: valtiovalta on kohdentanut painopisteen nuorten peräkkäisten tutkintojen nopeuttamiseen niin, että työmarkkinoille saataisiin ammattityövoimaa 1–2 vuotta aikaisemmin kuin aiemmin.

Tämän julkaisun selvitykset osuvat juuri oikeaan tarpeeseen. Valtaisat kiitokset TUNNE-toimijoille. Selvitykset jatkuvat edelleen uuden AHOT-projektin yhteydessä.

Risto Ilomäki, KT

rehtori LAMK

TUNNE-projektin puheenjohtaja

Tunnetta ja osaamisen tunnustamista

Petri Haltia ja Raimo Jaakkola

■ Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on noussut merkittäväksi koulutuspolitiikan teemaksi Euroopan unionissa, myös Suomessa. Se ei kuitenkaan ole yksinomaan eurooppalainen ilmiö, vaan sitä kehitetään ja toteutetaan eri puolilla maailmaa eri tavoin, osittain eri tavoittein ja eri nimillä: Kanadassa ”Prior Learning Assessment and Recognition”, Hollannissa ”Erkennung van Verworven Competenties”, Tanskassa ”Realkompetencevurdering”. Peruslähtökohta on kuitenkin sama: ihmiset oppivat erilaisissa ympäristöissä, ja tätä opittua tulisi arvostaa.

Suomessa osaamisen hankkimistavasta riippumaton osaamisen tunnistamista ja tunnustamista on edustanut vuodesta 1994 näyttötutkintojärjestelmä, vaikka näitä termejä ei järjestelmän yhteydessä olekaan käytetty. Näyttötutkinnot ovat herättäneet paljon kiinnostusta ulkomailla, ja voi sanoa, että niiden myötä Suomessa on oltu monia Euroopan maita pidemmällä. Esimerkiksi Danielle Colardyn ja Jens Bjørnåvold (2004) luokittelevat silloiset EU-maat kolmeen luokkaan: kokeiluja ja epävarmuutta, kansallinen järjestelmä syntymässä ja pysyvä järjestelmä jo toiminnassa. Viimeksi mainitussa luokassa olivat ainoastaan Iso-Britannia ja Suomi nimenomaan näyttötutkintojärjestelmän ansiosta.

Näyttötutkinnot kattavat kuitenkin vain osan tutkintojärjestelmää, eikä niitä sellaisenaan olla laajentamassa muihin koulutusjärjestelmän osiin. Rehtorineuvostot (2009) toteavat, että korkeakoulututkinto ei voi olla näyttötutkinto. Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kehittäminen on kuitenkin 2000-luvulla asetettu laajasti Euroopan unionissa koulutuspoliittiseksi tavoitteeksi. Elinikäisen oppimisen periaatteen toteuttamiseksi on tärkeää tehdä jokaisen tiedot, taidot ja muu osaaminen näkyväksi ja antaa osaamiselle täysi arvo, riippumatta siitä missä, milloin ja miten osaaminen on hankittu. Yksilön aiemmin hankkiman osaamisen tunnustaminen liittyy läheisesti myös pyrkimykseen edistää kansalaisten liikkuvuutta Euroopassa ja muutoin kansainvälisesti. Kun muun kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustamista alettiin korostaa, alettiin myös puhua erikseen osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta. Epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen tunnustamisen

merkitystä korostetaan vahvasti EU:n toimintapolitiikoissa. (OPM 2004, 10–12; OPM 2009b, 76.)

Suomessa opetusministeriö on julkaissut kaksi asiaan erityisesti painutuvaa työryhmämuistiota. Toinen käsittelee tunnistamista ja tunnustamista koko koulutusjärjestelmässä (OPM 2004), toinen erityisesti korkeakoulutuksessa (OPM 2007). Asia kuitenkin kytkeytyy moniin kehittämiskohteisiin, ja siihen viitataan lukuisissa työryhmämuistioissa ja vastaavissa (esim. OPM 2008; OPM 2009a ja b) Myös Suomen yliopistojen rehtorien neuvosto ja Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE ovat valmistelleet yhdessä yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja työmarkkinajärjestöjen kanssa raportin ja valtakunnalliset suositukset aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen (AHOT) menettelytavoista. Raportti ”Oppimisesta osaamiseen” julkaistiin maaliskuussa 2009.

Miksi asia on noussut niin voimakkaasti esiin? Ainakin joitain lähtökoh-
tia on jo mainituissa EU:n toimintapolitiikoissa. Lissabonissa maaliskuussa 2000 pidetyn Eurooppa-neuvoston kokouksen päätelmissä todetaan, että onnistunut siirtyminen tietopohjaiseen talouteen ja yhteiskuntaan edellyttää elinikäistä oppimista. Kokouksen jälkeen laaditussa Komission valmiste-
luasiakirjassa (EU 2000) käsitellään elinikäisen oppimisen täytäntöönpanoa koskevaa Lissabonin ja Feiran Eurooppa-neuvostojen toimeksiantoa. Asiakirjan tarkoituksena on käynnistää keskustelu elinikäisen oppimisen toteuttamista koskevasta kattavasta strategiasta. Yhtenä kuudesta keskeisestä tavoitteesta esitetään, että on pyrittävä parantamaan merkittävästi tapoja, joilla varsinkin epäviralliseen ja arkioppimiseen osallistumista ja niistä saatuja oppimistuloksia ymmärretään ja arvostetaan. Osaamisen tunnistamista ja tunnustamista perustellaan vahvasti työmarkkinoiden ja liikkuvuuden näkökulmasta: ”Osaamistaloudessa henkilöresurssien täysimittainen kehittäminen ja hyödyntäminen ovat ratkaisevia tekijöitä kilpailukyvyyn säilyttämiseksi. Tämän vuoksi tutkintotodistukset ovat työnantajille ja yksittäisille ihmisille tärkeä lähtökohta työmarkkinoilla ja yrityksissä. Ammattitaitoisen työvoiman kasvava tarve ja työpaikkojen saamiseen ja säilyttämiseen liittyvä lisääntynyt kilpailu ovat johtamassa siihen, että tunnustetulla oppimisella on suurempi kysyntä kuin koskaan aikaisemmin.”

Tunnustamisen katsotaan myös olevan tehokas tapa motivoida ne, jotka perinteisesti eivät ole opiskelleet, ja ne, jotka ovat olleet aktiivisen työvoiman ulkopuolella jonkin aikaa. Käytetyt menetelmät voivat myös tuoda ilmi tietoja ja taitoja, joiden olemassaoloa henkilöt itse eivät ehkä ole ymmärtäneet eivätkä ole osanneet tarjota työnantajille. Prosessi vaatii myös henkilön aktiivista osallistumista, mikä jo sinällään lisää itseluottamusta.

(EU 2000.) EU:n neuvosto on jo vuonna 2004 hyväksynyt epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen yhteiset eurooppalaiset tunnistamis- ja tunnustamisperiaatteet (mm. liitteenä raportissa OPM 2004). Periaatteiden yhteydessä korostetaan asian tärkeyttä ja todetaan, että tunnistaminen ja tunnustaminen ovat keskeisiä välineitä, joiden avulla tehdään mahdolliseksi kaikkien erilaisissa ympäristöissä saavutettujen opintosaa-vutusten siirtäminen ja hyväksyminen. Tunnistamisen avulla yksilön opintosaa-vutukset tallennetaan ja tehdään näkyviksi.

Opintosaa-vutusten siirtämiseen kytkeytyvät myös tutkintojen viite-kehukset. Euroopan parlamentti ja neuvosto hyväksyivät Eurooppalaisen tutkintojen viitekehysten (European Qualifications Framework, EQF) helmikuussa 2008. Tätä koskeva suositus annettiin jäsenvaltioille keväällä 2008. Viitekehys muodostuu kahdeksasta tasosta, joille tutkinnot sijoitetaan. Tasot perustuvat oppimistulosten kuvailuun: tietoihin, taitoihin ja pätevyyyksiin. Suosituksen mukaan viitekehys helpottaa Euroopan eri maissa suoritettujen tutkintojen vertailua ja ymmärtämistä. Suosituksen pohjalta on kehitetty Suomen kansallista tutkintojen viitekehystä. Ope-tusministeriön asettaman työryhmän ehdotus valmistui keväällä 2009. Työryhmän mukaan (OPM 2009b, 71) osaamisperusteinen ajattelu ja koulutuksen järjestäminen, osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen sekä tutkintojen viitekehukset liittyvät yhteen. Kansallinen tutkintojen viitekehys luo edellytykset osaamistavoitteiden tarkempaan määrittelyyn opetussuunnitelmissa. Kun tutkinnon edellyttämä osaaminen on määritelty, on myös aiemmin hankittua osaamista helpompi arvioida suhteessa siihen.

EU:n ja muiden kansainvälisten näkemysten mukaisesti myös opetus-ministeriön muistioissa (OPM 2004; 2007; 2009b) on kuvattu hyötyjä niin yksilöille, oppilaitoksille, työpaikoille kuin yhteiskunnallekin. Rehtori-neuvostot (2009) listaavat omalta osaltaan aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta hyötyjä seuraavasti:

AHOT-menettelyjen hyödyt opiskelijalle:

1. yksilöllinen opiskeluprosessi
2. motivaation kasvu päällekkäisen työn välttämisen myötä
3. opiskeluajan lyheneminen
4. oman osaamisen tiedostamisen vahvistuminen
5. päällekkäisen opiskelun poistuminen.

Hyödyt korkeakoululle:

1. resurssien säästyminen päällekkäisten opintojen vähenemisen myötä
2. yhteistyön lisääntyminen korkeakoulun sisällä sekä ulkopuolelle
3. kansainvälisten valmiuksien paraneminen
4. kilpailukyvyn paraneminen
5. laatutietoisuuden lisääntyminen
6. opiskelijapotentiaalin laajeneminen
7. työelämäyhteistyön ja työelämän tarpeisiin vastaamisen vahvistuminen.

Hyödyt työelämälle:

1. yhteistyö korkeakoulujen kanssa vahvistuu
2. työn ja opiskelun vuorottelu työssä tarvittavan osaamisen varmistamiseksi lisääntyy
3. työssä hankittu osaaminen ”virallistuu” (tunnustetaan osaksi opiskelua)
4. tietoisuus korkeakouluopiskelun tuottamasta osaamisesta lisääntyy
5. yhtenäiset menettelyt varmistavat, että työelämä voi luottaa korkeakoulujen antamien tutkintojen ja osaamisen yhtenäiseen laatuun AHOT-menettelyjen yleistyessäkin.

Hyödyt eivät kuitenkaan tule osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen myötä automaattisesti. Paljon riippuu siitä, mitä tavoitteita painotetaan ja miten tunnustamista toteutetaan; miten rakenteet, ohjaus, opetus suunnitelmat, osapuolten roolit ja toimintamallit tukevat osaamisen tunnistamista ja miten sen tulokset otetaan käyttöön. Juuri näihin asioihin tämän julkaisun artikkeleissa haetaan ratkaisuja ja vaihtoehtoja.

Tavoitteiden toteutumisen ja hyötyjen saavuttamisen tiellä on myös esteitä. Opetusministeriön muistion (OPM 2009b, 24) mukaan aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista koskeva säädöspohja on Suomessa kunnossa ja eri tahojen vastuut selvät. Käytännön toteutuksen ongelmien katsotaan liittyvän luottamukseen, osaamisen arvioinnin vaikeuteen, puutteisiin tutkinnon suorittamiseen vaadittavan osaamisen kuvauksissa ja erityisesti korkea-asteella osittain myös epäilyyn siitä, voiko muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankittu osaaminen vastata muodollisen koulutuksen antamaa korkeakoulutasoista osaamista. Esimerkiksi

Armsby ym. (2006, 372) kuvaavat, miten brittiläisessäkin järjestelmässä aiempi oppiminen halutaan erottaa korkeakouluohjelmien tarjoamasta ”korkean statuksen” oppimisesta ja opitusta. Tämän oppimisen ja opitun luonnetta – ja samalla statusta – korostetaan vielä kategorisoimalla se ”kokemukselliseksi”. Olettamukset, joita näiden termien ympärillä tehdään, eivät kuitenkaan huomioi sitä, että kaikki oppiminen lähtee kokemuksesta ja havainnoista. Korkeakoulut joutunevatkin tarkastelemaan myös tarjoamansa opin erityisyyttä. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen tuovat ehkä uudella tavalla pohdittavaksi, mihin opetussuunnitelmilla ja opetuksella pyritään, millaista osaamista tavoitellaan ja miten se on saavutettavissa.

HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulun ammatillisen opettajakorkeakoulun koordinoima TUNNE-projekti käynnistyi opetusministeriön rahoituksella 1.1.2007. Hankkeen taustana oli toisaalta opetusministeriön selvitys (2004, 27), jossa lähdetään siitä, että osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on toimiva osa kaikkea peruskoulun jälkeistä koulutusta. Euroopan komission suunnitelmat eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen (EQF) rakentamiseksi lähtevät kompetenssilähtöisestä tutkintokoulutuksesta, ja ne ottavat huomioon myös oppilaitoksen ulkopuolella hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen. Toisaalta TUNNE-projektin lähtökohtana olivat ennakkotiedot opetusministeriön ”Aiemmin opitun tunnistaminen ja tunnustaminen”-työryhmäselvityksestä, joka julkaistiin tammikuussa 2007.

Projektin kohderyhmäksi määriteltiin kaikki pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulut, mukaan lukien Lahden ammattikorkeakoulu. Projektin alkuvaiheessa toimintaan sitoutui yhteensä kaksitoista eri koulutusohjelmaa, joissa suoritettaisiin AHOT-pilotointia. Vuoden 2008 aikana toimita laajeni pilottiprojektien kautta siten, että saavutettuja tuloksia hyödynnettiin laajasti eri oppilaitoksissa sekä opetussuunnitelmien että opiskelijoille suunnatun opintoinformaation kehittämisessä.

TUNNE-hankkeen aloitusvaiheessa keskeisiksi tavoitteiksi ja toimenpiteiksi määriteltiin seuraavat asiat:

1. Selvitetään nykyiset periaatteet ja toimintatavat aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen ammattikorkeakoulujen koulutusohjelmissa.
2. Arvioidaan ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmien osaamisperusteisuutta ja kehitetään opetussuunnitelmien kompetenssiperustan ilmaisemista aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen helpottamiseksi.

3. Kehitetään malleja aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi.
4. Kehitetään aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen konkreettisia toimintatapoja ja -suunnitelmia sekä tuetaan hyvien käytäntöjen ja toimivien erilaisten mallien käyttöönottoa.
5. Koulutetaan ja ohjataan opetushenkilöstöä ja opiskelijoiden ohjaushenkilöstöä aiemmin hankittujen pätevyyskysymysten tunnistamisen arviointiin ja arviointimenetelmiin.

Hankkeella tavoiteltiin seuraavia konkreettisia hyötyjä:

- Kehitetään toimiva(t) järjestelmä(t) ja menettelytavat aiemmin opitun tunnistamiseen ja tunnustamiseen eri tutkintotasoille, non-formaaliin ja informaaliin oppimiseen.
- Kehitetään tutkintojen pätevyysperusteisia tavoitteita ja rakenteita EQF-viitekehyksen mukaisesti ottaen huomioon työelämän vaatimukset.
- Kehitetään nykyisiä opiskelijoiden ohjaus- ja neuvontakäytäntöjä aikaisemmin opitun tunnistamisessa ja tunnustamisessa sekä opintojen hyväksiluvussa (opiskelijarekrytoinnista valmistumiseen) ja koulutetaan ja ohjataan opetus- ja opiskelijoiden ohjaushenkilöstöä aiemmin opitun tunnistamisen ja tunnustamisen tarkoituksenmukaiseen suorittamiseen.

TUNNE -projektin toimintasuunnitelmassa vuosille 2007–2009 määriteltiin projektin etenemisen kannalta keskeiset toimenpiteet. Vuoden 2007 toimintasuunnitelmassa painottuivat niiden käytössä olleiden periaatteiden ja käytäntöjen selvittäminen, jotka liittyvät tunnistamiseen ja tunnustamiseen koulutukseen rekrytointivaiheeseessa, ulkomailla suoritettuihin tutkintoihin, työssä hankittuun osaamiseen, tunnistamisen menetelmiin sekä ohjaus- ja neuvontakäytäntöihin. Lisäksi analysoitiin voimassa olevien opetussuunnitelmien soveltuvuutta AHOT-tunnustamisen näkökulmasta ja kehitettiin tunnistamisen ja tunnustamisen malleja kokeilujen aloittamiseksi. Syyskaudella 2007 aloitettiin opettajien ja opiskelijoiden ohjaushenkilökunnan AHOT-koulutus.

Vuoden 2008 toimintasuunnitelmassa painottuivat opetus- ja muun henkilökunnan oppilaitoksittain ja yksiköittäin tapahtuva täsmäkoulutus ja konsultointi sekä pilottihankkeissa kertyneiden hyvien käytäntöjen kerääminen ja levittäminen.

Vuonna 2009 on jatkettu yksiköittäin tapahtunutta täsmäkoulutusta ja konsultaatiota ja pyritty vakiinnuttamaan aikaisemmin hyväksi koettuja käytänteitä ammattikorkeakouluissa ja niiden suunnittelukäytännöissä.

TUNNE-projektin toteutuksen aikana, vuoden 2007 alusta vuoden 2009 syksyyn, koulutustilaisuuksiin on osallistunut eri ammattikorkeakoulujen opettajia ja muuta henkilökuntaa seuraavasti: ”Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen” -erikoistumisopinnot (30 opintopistettä) 28 henkeä, 5–7 päivää kestävä koulutuskokonaisuudet 130 henkeä ja yksittäiset AHOT-koulutus- ja informaatiotilaisuudet noin 240 henkeä. Eri korkeakouluissa on ollut jatkuvasti eri aiheisiin liittyviä yksittäisiä konsultaatiotilaisuuksia. Keskeiset yhteistyöprojektit ovat olleet Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun ”Voimaa aikuisten ohjaukseen ammattikorkeakoulussa” -hanke sekä Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen AHOT-projekti, jonka kanssa on suunniteltu valtakunnallinen ESR-hanke ”AHOT-korkeakouluissa”.

TUNNE-hankkeen keskeisistä tuloksista voidaan tässä yhteydessä mainita muun muassa

- aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen erilaiset prosessimallit, vaihtoehtoisia tunnistamisen menetelmiä sekä lomakkeisto, joita on kokeiltu käytännössä
- opinto-ohjauksen kokonaissuunnitelman yhtenäinen sisällysluettelo ja keskeiset sisältösuositukset tiedotuksen, neuvonnan ja ohjauksen työnjaosta ja koordinoinnista
- osaamisperustaisten opetussuunnitelmien kehittämisen ohjeistus
- tutkintosääntöjen ja muiden opiskeluun liittyvien määräysten ja ohjeiden päivitys AHOT:n näkökulmasta.

Tämän julkaisun artikkelit on koottu TUNNE-projektin järjestämien ”Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen” -erikoistumisopinnotien projektitöistä. Julkaisun artikkeleissa tulee esiin paitsi käytäntöjen myös käsitteistön vakiintumattomuus. Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen ovat jo itsessään vielä uusia termejä, eikä niiden sisältöä ja merkitystä voi pitää yleisesti tunnettuna. Uudenlaisen toiminnan myötä tulee tarve uusille termeille. Näitä on sekä kehitetty tarpeen mukaan että otettu korkeakouluissa käyttöön esimerkiksi muista koulutus- ja tutkintojärjestelmän osista. Emme tässä pyri tiukasti sitomaan käytettäviä käsitteitä, vaan ne voivat jossain määrin vaihdella artikkeleittain.

Kari Kallberg käsittelee artikkelissaan aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen lähtökohtia elinikäisen oppimisen viitekehyksessä. Artikkelissa esitetään myös kirjallisuudessa käytettyjä keskei-

siä käsitteitä ja niiden vivahteita. Artikkelissa tuodaan esille ansiokkaasti myös muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankittu osaaminen ja opiskelijan AHOT-prosessi.

Heidi Mäkäläinen tarkastelee artikkelissaan osaamisen tunnistamista erityisesti opinto-ohjauksen näkökulmasta. Opinto-ohjauksella viitataan tässä opintoihin liittyvään tiedotukseen, neuvontaan ja ohjaukseen. Artikkelissa kartoitetaan ansiokkaasti tunnistamisen käsitteistön ja ohjeiden vakiintumattomuutta ja jopa ristiriitaisuuksia, mutta myös toimivia käytäntöjä.

Ritva Haapoja ja Tarja Heikkilä jäsentävät artikkelissaan osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kokonaisprosessia ja tarkastelevat erityisesti tunnistamisen menetelmiä. Artikkelissa tulevat hyvin esiin yhtäältä menetelmille asetettavat vaatimukset ja epävarmuustekijät, toisaalta mahdollisuudet monipuolisiin käytäntöihin ja menettelyihin.

Paula Karttunen ja Kirsi Rouhiainen tarkastelevat artikkelissaan aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen edellytyksiä erityisesti opetussuunnitelmien ja opintojen ohjauksen kehittämisessä. Artikkelissa esitetään mielenkiintoisia ja tärkeitä huomioita niin opetussuunnitelmien laadinnasta ja niiden käytön ongelmista kuin AHOT-järjestelmän vaikutuksesta opintojen ohjausprosessiin.

Teija Laamanen, Irma Latvala ja Anne Pohjalainen esittävät artikkelissaan teesien omaisesti, millaisia suosituksia AHOT:n kehittäminen ja käyttöönotto edellyttävät. Artikkelissa käydään läpi aiemmin opitun tunnistamiseen ja tunnustamiseen liittyvät aihealueet lähtien yhteisten käsitteiden selkeyttämisen tarpeesta osaamisen osoittamisen erilaisiin menetelmiin.

Seppo Salo käsittelee artikkelissaan aiemmin hankitun osaamisen tilannetta, toimintatapoja ja kehittämistä aikuisten tietojenkäsittelyn koulutuksessa. Artikkelissa kuvataan ytimekkäästi tietojenkäsittelyn koulutuksen lähtökohdat, nykytilanteen toimintatavat ja tulevaisuuden kehittämisen lähtökohdat.

TUNNE-projekti ja siinä ohessa tämän julkaisun työstäminen on ollut pitkälinen mutta myös opettavainen prosessi. Monia asioita on vielä kesken, mutta kiinnostus aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen hyödyllisyyteen opiskelijoiden, oppilaitosten ja työelämän näkökulmasta kannustaa jatkamaan tarkoituksellisen toimintatavan kehittämistä.

Kiitämme lämpimästi kaikkia projektiin osallistuneita ja tämän julkaisun kirjoittajia pyyteettömästä työstä ja loistavista, käyttökelpoisista ajatuksista, jotka ovat vieneet projektin työtä eteenpäin.

Lähteet

- Armsby, P., Costley, C. & Garnett, J. 2006. The legitimisation of knowledge: a work-based learning perspective of APEL. *International Journal of Lifelong Education* 25, 4, 369–383.
- Colardyn, D. & Bjørnåvold, J. 2004. Validation of Formal, Non-Formal and Informal Learning: policy and practices in EU member states. *European Journal of Education* 39, 1, 69–89.
- EU 2000. Elinikäinen oppiminen. Komission yksiköiden valmisteluasiakirja. Euroopan yhteisöjen komissio. SEK(2000) 1832. Bryssel 30.10.2000.
- OPM 2004. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen koulutusjärjestelmässä. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:27.
- OPM 2007. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:4.
- OPM 2008. Korkeakoulujen aikuiskoulutuksen nykytila ja kehittämiskohteet. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:38.
- OPM 2009a. Ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen kokonaisuudistus. AKKU-johtoryhmän toimenpide-ehdotukset (toinen väliraportti). Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:11
- OPM 2009b. Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:24.
- Rehtorineuvostot 2009. Oppimisesta osaamiseen: aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Työryhmäraportti. Suomen yliopistojen rehtorien neuvosto ja Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto. Maaliskuu 2009.

Aiemman osaamisen tunnustamisen lähtökohtia ammattikorkeakoulussa

Kari Kallberg

Johdanto

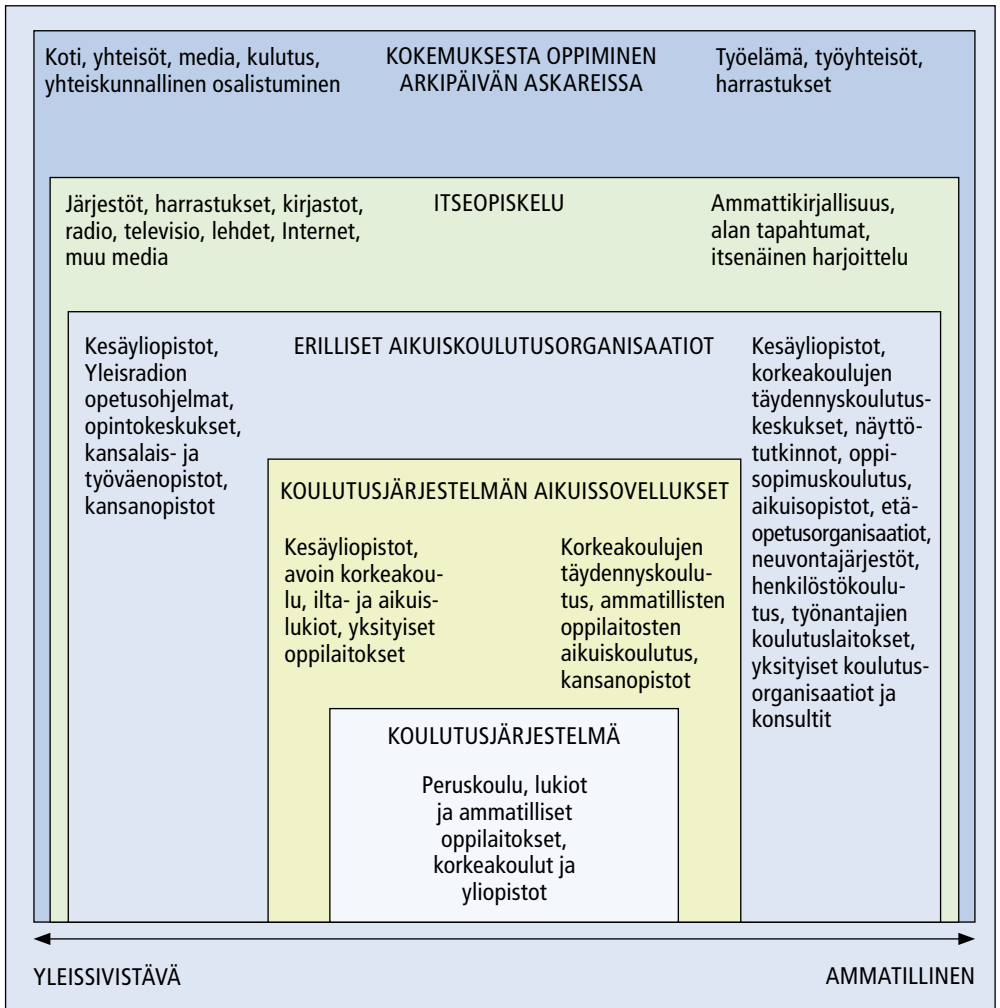
■ Tämän artikkelin tavoitteena on tuoda aineksia keskusteluun aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta ja tunnustamisesta (AHOT) ammattikorkeakouluissa. Tavoitteenani on tarkastella lähtökohtia, joihin aiemman osaamisen tai aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen ja tunnustaminen perustuvat elinikäisen oppimisen viitekehyksessä. Pyrin esittelemään kirjallisuudessa käytettyjä keskeisiä käsitteitä ja johtamaan niistä prosessin lähtökohtia ja perusteita. Keskeisenä näkökulmana ovat muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankittu osaaminen ja opiskelijan AHOT-prosessi. Pohjaa tälle tarkastelulle luovat suositukset, joita tammi-kuussa 2007 julkaistu opetusministeriön Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa -työryhmä esittää:

Kukin korkeakoulu laatii yhdenmukaisen, luotettavan ja läpinäkyvän järjestelmän aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseksi ja tunnustamiseksi. Järjestelmän tulee kattaa myös muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustaminen ja tunnustaminen. (Opetusministeriö 2007, 45.)

Opetusministeriön esityksen yhtenä periaatteena on, että korkeakouluissa aiempaa osaamista voidaan hyväksilukea vain tutkinnon osia suoritettaessa. Esitys ei mahdollista koko tutkinnon suorittamista aiemman osaamisen perusteella.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen ja tunnustaminen on käsite, joka kattaa muodollisessa koulutuksessa, muodollisen koulutusjärjestelmän ulkopuolella ja arkielämässä (työelämä, harrastukset, vapaa-aika) hankitun osaamisen. Lähtökohtana on elinikäisen oppimisen periaate, jonka mukaan yksilön osaaminen muodostuu sekä muodollisessa koulutusjärjestelmässä (*formal education*) että sen ulkopuolella epävirallisena oppimisena (*non-formal learning*) ja arkioppimisena (*informal learning*).

Kuviossa 1 on kuvattu suomalaisen elinikäisen oppimisen muotoja ja kenttää.

Kuvio 1. Elinikäisen oppimisen muotojen ja mahdollisuuksien kenttä (mukaillen Lehtisalo 2002, 176).

Ammatillisessa aikuiskoulutuksessa aiemman osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen ovat olennainen osa (näyttö)tutkintojen suorittamista. Vuonna 2005 ammatillisen aikuiskoulutuksen lainsäädäntöön lisättiin ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistaminen (1013/2005).

Opetushallituksen henkilökohtaistamismääräys tuli voimaan 1.3.2007. Siihen kirjatuissa henkilökohtaistamisen periaatteissa todetaan:

Koulutuksen järjestäjän tulee toimia niin, että näyttötutkintoa suorittamaan hakeutuneet saavat asiakaslähtöisesti suunniteltua ja toteutettua neuvontaa, ohjausta sekä muita, yhteisesti sovittavia tukimuotoja ja palveluja

- näyttötutkintoon ja siihen valmistavaan koulutukseen hakeutumisen
- näyttötutkinnon suorittamisen ja
- tarvittavan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistamisessa. (Opetushallitus 2006.)

Vastuu osaamisen tunnistamisesta ja henkilökohtaistamisesta on koulutuksen järjestäjällä:

Koulutuksen järjestäjän on selvitettävä hakeutujan esittämien luotettavien asiakirjojen ja muiden mahdollisten selvitysten perusteella hänen osaamisensa sekä muut lähtökohtansa.

– –

Osaaminen on tunnistettava käyttämällä monipuolisesti erilaisia alalle soveltuvia menetelmiä. Tämän jälkeen tulee myös päättää miltä osin hakeutujan esittämien asiakirjojen pohjalta jo osoitettu osaaminen voidaan ehdottaa tunnustettavaksi. (emt.)

Henkilökohtaistamisen tavoitteena on, että aiemmin hankittu osaaminen edistää opiskelijan ammattitaidon kehittymistä ja näyttötutkinnon suorittamista.

Ammattikorkeakoulussa aiemman osaamisen tunnustaminen on jätetty kunkin oppilaitoksen omaksi asiaksi, sillä valtioneuvoston asetukseen (2003, § 14) ammattikorkeakouluista on kirjattu hyväksiluvusta:

Ammattikorkeakoulun tulee huolehtia siitä, että opiskelija saa tutkintosäännössä määrätyn perustein lukea tutkintoa suorittaessaan hyväkseen muussa kotimaisessa tai ulkomaisessa korkeakoulussa taikka muussa oppilaitoksessa suorittamiaan vastaavia opintoja sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja ja harjoittelua muilla samantasoisilla opinnoilla taikka vastaavalla harjoittelulla tai työkokemuksella.

Lainsäädäntö on jo antanut ammattikorkeakouluille mahdollisuuden määritellä tutkintosäännössä aiemman osaamisen hyväksilukua laajemmin tai tarkemmin. Varsinkin aikuiskoulutuksessa henkilökohtainen opinto/opiskelusuunnitelma (HOPS) on mahdollistanut aiemman osaamisen tunnustamisen ja hyväksilukemisen (esim. Kallberg 2005). Ammattikorkeakouluissa opiskelijan henkilökohtaista HOPSia laadittaessa on tavallisesti keskitytty kuitenkin vain oppilaitoksissa (lähinnä korkeakouluissa) hankitun muodollisen osaamisen hyväksilukemiseen. Epävirallisen ja arkioppimisen tunnistaminen ja tunnustaminen on ollut varsin vähäistä. Kokonaisuudessaan hyväksilukeminen ei ole ollut useinkaan järjestelmällistä ja läpinäkyvää. Käytännöt ovat vaihdelleet ammattikorkeakoulujen välillä ja koulutusohjelmien välillä yhdessä ammattikorkeakoulussa.

Aiemman osaamisen tunnustamista perustellaan työelämässä tapahtuvilla muutoksilla, monenkertaisen opiskelun vähentämisellä ja opiskelumotivaation kasvamisella. Opetusministeriön Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa -työryhmän lähtökohtana on Euroopan unionin neuvoston 2002 hyväksymä päätöslauselma elinikäisestä oppimisesta, jossa jäsenmaita kehoitetaan tunnustamaan formaalin, epäviralliseen tai arkioppimiseen perustuvia oppimistuloksia. (Opetusministeriö 2007.)

Tämän esityksen liitteenä on muutamia lomakemalleja muokattavaksi ja käytettäväksi AHOT/AOTT-prosessin eri vaiheissa.

AHOT, AOTT vai AOT?

Aiemman osaamisen tunnistamiselle ja tunnustamiselle ei ole vielä vakiintunutta suomalaista lyhennettä, vaan rinnan käytetään lyhenteitä AHOT (aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen) ja AOTT (aiemman osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen). Kun on kysymys aiemman osaamisen tunnustamisesta, käyttökelpoinen lyhenne olisi yksinkertaisesti AOT. Englanninkielisessä maailmassa yleisiä lyhenteitä ovat APL (*Accreditation of Prior Learning*) ja APEL (*Accreditation of Prior Experiential Learning*). Käytössä ovat myös lyhenteet RPL (*Recognition of Prior Learning*) ja VPL (*Validation of Prior Learning*). Ruotsissa aiemmasta osaamisesta käytetään käsitettä *reell kopmpetens* (esim. Högskolan i Jönköping).

Tunnistamis- ja tunnustamisprosessissa aiempaa osaamista arvioidaan suhteessa opintojen osaamistavoitteisiin. AOT-prosessi ei muunna työkokemusta, osallistumista erilaisiin koulutuksiin tai muuten hankittua osaamista suoraan opintosuoritukseksi tai sen osaksi. Osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen kuuluu tietyn prosessin läpikäyminen. Siinä osaaminen ensin tunnistetaan ja arvioinnin jälkeen tunnustetaan suhteessa opintojen osaamistavoitteisiin.

Kompetenssit ja pätevyys

Eurooppalaisessa tutkintojen viitekehyksen (*European Qualification Framework*, EQF) oppimistulosten kuvauksessa tavoitteena oleva osaaminen jaetaan tietoihin (*knowledge*), taitoihin (*skills*) ja pätevyyteen (*competence*). Keskeiset avainkäsitteet määritellään seuraavasti:

- Oppimistuloksilla (*learning outcomes*) tarkoitetaan toteamusta siitä, mitä oppija tietää ja ymmärtää ja pystyy tekemään oppimisprosessin päätteeksi. Oppimistulokset määritellään tietoina, taitoina ja pätevyyksinä.
- Tiedoilla (*knowledge*) tarkoitetaan oppimalla tapahtuneen asioiden omaksumisen tulosta. Tiedot muodostuvat työ tai opintoalaan liittyvien faktojen, periaatteiden, teorioiden ja käytäntöjen kokonaisuudesta. Eurooppalaisessa tutkintojen viitekehyksessä tiedot voivat olla teoria- tai faktatietoja.
- Taidoilla (*skills*) tarkoitetaan kykyä soveltaa tietoja ja käyttää tietotaitoa tehtävien suorittamiseen ja ongelmien ratkaisuun. Eurooppalaisessa tutkintojen viitekehyksessä taidot kuvataan kognitiivisina (loogisen, intuitiivisen ja luovan ajattelun käyttö) tai käytäntöön liittyvinä (kätevyys ja menetelmien, materiaalien ja työkalujen ja -välineiden käyttö).
- Pätevyydellä (*competence*) tarkoitetaan todistettua kykyä käyttää tietoja, taitoja sekä henkilökohtaisia, sosiaalisia tai menetelmällisiä valmiuksia työ- tai opintotilanteissa ja ammatilliseen ja henkilökohtaiseen kehitykseen. Eurooppalaisessa tutkintojen viitekehyksessä pätevyyttä kuvataan vastuun ja itsenäisyyden perusteella. (Euroopan unioni 2008.)

Ammattikorkeakoulujen osallistuminen eurooppalaiseen korkeakoulualueeseen -projektissa EQF:sta poiketen ammattikorkeakoulututkintojen tavoitteena oleva osaaminen kuvataan yleisillä kompetensseilla (*generic competences*), jotka vastaavat lähinnä EQF:n pätevyyttä, ja koulutusohjelma-kohtaisilla kompetensseilla (*subject specific competences*), joihin sisältyvät EQF:n tiedot ja taidot (Arene 2007).

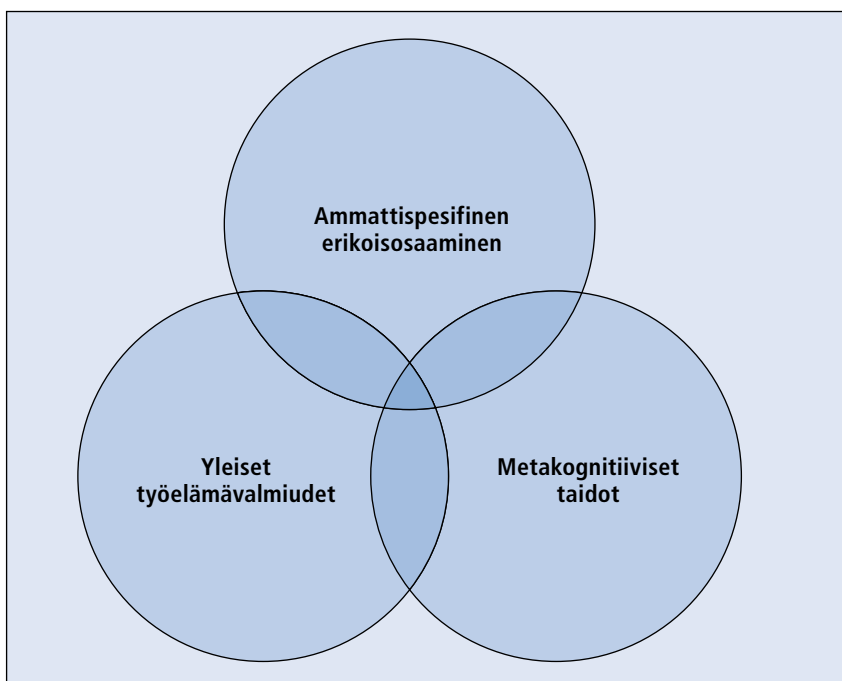
Pätevyyttä ilmaisevat käsitteet eivät ole selkeitä kirjallisuudessaakaan. Pätevyydestä käytetään epäjohdonmukaisesti termejä: *competence*, *competency*, *capability* ja *performance*. Kun EQF:n ja ammattikorkeakoulututkintojen tavoitteiden kuvauksissa puhutaan kompetensseista (*competence(s)*), tarkoitetaan työtehtäviin liittyvää toiminnan, käyttäytymisen tai lopputuloksen kuvausta (McMullan et al. 2003).

Pätevyys ja ammattitaito

Pätevyyttä eli kompetenssia käytetään puhuttaessa ammattitaidosta. Pätevyudessa voidaan erottaa ammatillinen tai todellinen ja muodollinen pätevyys. Ammatillinen pätevyys saavutetaan yleisimmin koulutuksen

ja työkokemuksen avulla. Koulutus tuottaa yleisimmin muodollisen peruspätevyyden, jota työkokemus täydentää. Ammatillaisen pätevyyden osiksi määritellään kokemus, kontaktit, tiedot, taidot, elinvoimaisuus, henkilön luonne ja asioiden ymmärryskyky. Nykyisessä työelämässä työntekijältä edellytetään enemmän kuin pelkää sisältöosaamista. Tarvitaan yleisiä työelämätaitoja tai -valmiuksia sekä hyvät ammatillisen osaamisen kehittymistä tukevat valmiudet. (Auvinen et al. 2005, 61–62.)

Asiantuntijan osaaminen on muutakin kuin tietoja ja taitoja. Ruohotien ja Hongan (2003) määrittelyssä siihen kuuluvat ammattispesifiset tiedot ja taidot, yleiset työelämätaidot ja itsesäätelyvalmiudet. Vaikka ammattispesifinen osaaminen eli oman alan tietojen ja taitojen hallinta on asiantuntijuudessa keskeistä, on yleisten työelämä- ja itsesäätelyvalmiuksien merkitys kasvanut. Tätä perustellaan työelämässä ja yhteiskunnassa tapahtuvalla nopealla muutoksella ja teknologian kehittymisellä.

Kuvio 2. Asiantuntijan osaamisvaatimuksien jäsenys (Ruohotie & Honka 2003).

Yleisiä työelämävalmiuksia ovat Ruohotien (2002, 40) mukaan elämänhallinta, kommunikaatiotaidot, ihmisten ja tehtävien johtaminen ja innovaatioiden ja muutosten vauhdittaminen. Asiantuntijuus ei voi kehittyä ilman oman toiminnan hallintaa: itsesäätelyvalmiuksia eli me-

takognitiivisia taitoja. Näillä tarkoitetaan oman ajattelun, oppimisen ja toiminnan tiedostamista, ohjaamista ja säätelyä.

Osaamisen rinnalla puhutaan usein kompetenssista, jolla tarkoitetaan kyvykkyyttä tai pätevyyttä. Esimerkiksi Spencerin ja Spencerin (1993, 9–11) mukaan kompetenssissa on viisi osa-aluetta: motiivit, henkilökohtaiset ominaisuudet, henkilön käsitys itsestään, tiedot ja taidot. Ruohotien ja Hongan luokittelussa motiivit, henkilökohtaiset ominaisuudet ja henkilön käsitys itsestä kuuluvat pääosin yleisiin työelämävalmiuksiin ja metakognitiivisiin taitoihin. EQF:n määrittelyssä ne kuuluvat pätevyyteen.

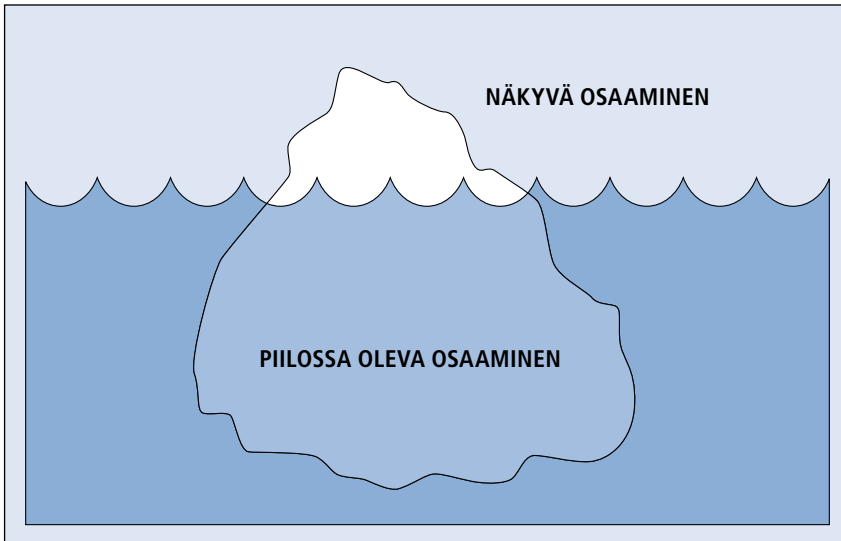
Tynjälän (2004) mukaan asiantuntijuuden elementit ovat:

- praktinen, käytännöllinen tietämys: ”*know how*”
- formaali, selittävä tietämys: ”*know that*” ja
- itsesäätelyyn liittyvä megakognitiivinen tietämys.

Yleensä asiantuntijatiedon nähdään muodostuvan kolmesta osa-alueesta: 1) teoreettinen tieto, 2) käytännöllinen tieto ja 3) itsesäätelytieto. Näistä teoreettinen tieto on helpoimmin havainnoitavaa ja arvioitavaa, koska se usein helposti on ilmaistavissa ja määriteltävissä. Kokemuksellinen tai käytännöllinen tieto on nimensä mukaisesti toiminnallista ja kokemuksen kautta hankittua. Käytännöllinen tieto on myös usein helposti havainnoitavaa, mutta sen arviointi on vaikeampaa. Itsesäätelytieto on tietoa, jonka avulla yksilö ohjaa omaa toimintaansa ja pystyy yhdistelemään teoriaa käytäntöön. Elinikäisen oppimisen ja ammatillisen kehittymisen näkökulmasta itsesäätelytieto on erityisen merkityksellistä (Tynjälä 2004). Asiantuntijatieto muodostuu edellä kuvatun kolmen osion vuorovaikutuksesta.

Näkyvä ja piilossa oleva osaaminen

Käytetäänpä osaamisen tai kompetenssien määrittelyssä mitä tahansa kuvausta, vain osa yksilön osaamisesta on näkyvää. Yksilön osaamista tai kompetensseja voidaankin kuvata jäävuori-metaforalla (Spencer & Spencer 1993, 11). Periaatteessa näkyvät tiedot ja taidot ovat helpoimmin tunnistettavia. Niitä voidaan tunnistaa perinteisessä arvioinnissa käytetyin keinoin. Vaikeammin tunnistettavaan, osin piilossa olevaan osaamiseen kuuluvat yleiset työelämävalmiudet ja itsesäätelyvalmiudet (motiivit, henkilökohtaiset ominaisuudet ja yksilön käsitys itsestään). Asiantuntijan osaamisessa ei kuitenkaan voida selkeästi erottaa ammattialan osaamista yleisistä työelämä- ja itsesäätelyvalmiuksista.

Kuvio 3. Yksilön osaamisesta on jäävuoren tapaan havaittavissa vain näkyvä osa (mukaillen Spencer & Spencer 1993, 11).

Asiantuntijaksi kehittyminen edellyttää vahvaa teoreettista tietopohjaa, joka usein perustuu muodolliseen koulutukseen. Asiantuntijuuden kehittämisessä ja jalostumisessa arkielämän tilanteissa tapahtuvalla ei-muodollisella ja vapaamuotoisella oppimisella on kuitenkin merkittävä rooli (taulukko 1). Vaherva (2000) liittyy mukaan vielä neljännen käsitteen. Hän puhuu satunnaisesta oppimisesta, joka tarkoittaa oppimista muiden toimintojen yhteydessä.

FORMAALI (MUODOLLINEN)	NONFORMAALI (EI-MUODOLLINEN, EPÄVIRALLINEN)	INFORMAALI (VAPAA-MUOTOINEN, ARKIOPPIMINEN)
<ul style="list-style-type: none"> Hierarkkisesti ja ajallisesti etenevä koulujärjestelmä peruskoulusta yliopistoon. Aikuisten koulutusjärjestelmän mukaiset tutkinto-opinnot. Perustuu koulutusinstituutioiden tuottamiin strukturoituihin ja organisoituihin oppimistilanteisiin, joiden avulla pyritään johonkin tunnustettuun tutkintoon, todistukseen, diplomiin tai sertifikaattiin. 	<ul style="list-style-type: none"> Koulutusjärjestelmän ulkopuolinen organisoitu koulutus- ja kasvatustoiminta. Perustuu yksilön tai organisaation omiin koulutustarpeisiin. Perustuu joko itse rakennettuihin tai muiden toteuttamiin oppimistapahtumiin, joiden avulla ei pyritä mihinkään tutkintoon. 	<ul style="list-style-type: none"> Perheessä, työssä, harrastuksissa tai muussa vuorovaikutuksessa arkipäivän toiminnoissa tapahtuva oppiminen. ”Piilevä” oppiminen. Tarkoittaa oppimista, joka tapahtuu erilaisissa ihmisten arkielämän toimintatilanteissa ja joka ei ole systemaattisesti organisoitua koulutusta.

Taulukko 1. Formaali, nonformaali ja informaali oppiminen (Lehtisalo 2002; Vaherva 2000).

Satunnaisen oppimisen kategoriaan voitaneen ainakin osin lukea myös oppiminen sähköisten viestimien välityksellä. Joidenkin arvioiden mukaan viestimien osuus oppimisessa on samansuuruinen kuin muodollisen koulutuksen osuus. (Ivarsson 2007.)

Erityisesti aikuisten oppimisessa informaalilla oppimisella on merkittävä asema. Työelämässä tapahtuvan oppimisen tutkimus on osoittanut, että muodollisen koulutuksen ja kurssituksen siirtovaikutus jää yleensä hyvin vähäiseksi. Pääosa, joidenkin tutkimusten mukaan jopa 80 % työelämässä tapahtuvasta oppimisesta toteutuu informaalisti ja satunnaisesti muodollisen koulutuksen ulkopuolella. (Sallila & Vaherva 1998, 9–10.)

Pitkään työelämässä olleella yksilöllä on monenlaista osaamista, kuten edellä on osoitettu. Usein aikuinen ei edes itse tunnista eikä osaa kuvata omaa osaamistaan. Syynä tähän on se, että kuvattavien ja havaittavien tietojen ja taitojen lisäksi osaamiseen liittyy aina hiljainen tieto (*tacit knowledge*). Tavallisesti hiljainen tieto muodostuu vähitellen työelämässä.

Hiljainen tieto näkyy ulospäin taitavana ja sujuvana toimintana. Hiljaista tietoa pidetään kokemuksen tuomana osaamisena. Sitä on sanoin vaikea kuvata ja selittää toisille. Hiljaisen tiedon määrä kasvaa ammattia harjoittaessa ja työtehtävissä jatkuvan oppimisen myötä, sillä se perustuu kokemukseen, tekemällä oppimiseen, yritykseen ja erehdykseen. Suurin osa tiedosta on hiljaista tietoa. Asiantuntijan osaamisessa sanoiksi puettavissa oleva tieto on vain jäävuoren huippu. (Esim. Linturi 2004.)

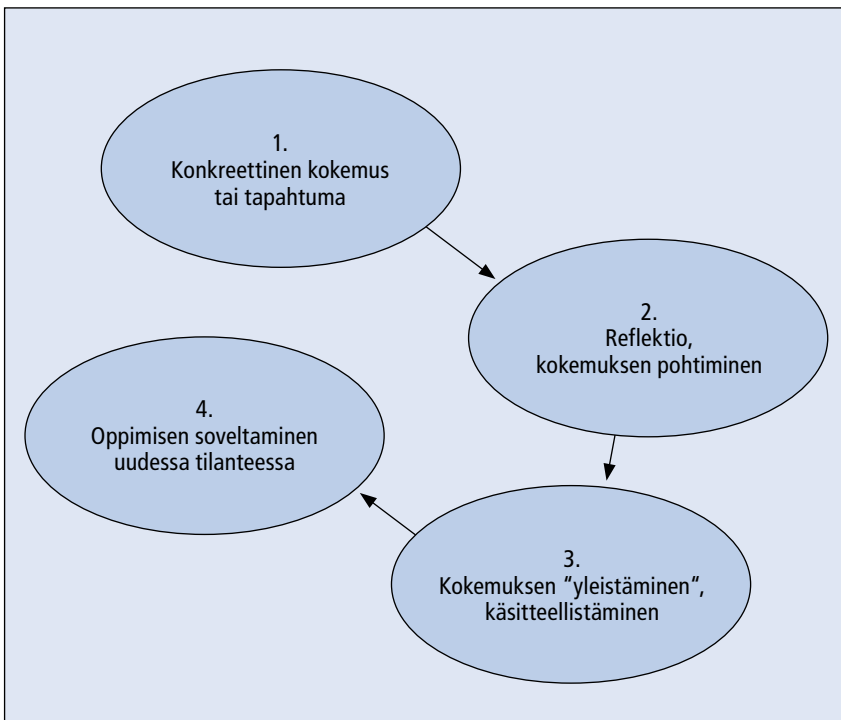
Asiantuntija ei ole asiantuntija sen vuoksi, että hänellä olisi kaikki tarpeellinen tieto hallussaan vaan sen vuoksi että hän ymmärtää asioiden periaatteita. Hän pystyy aikaisemman tiedon varassa luomaan sellaista uutta tietoa ja uusia käytäntöjä, joita kukaan ei ole aikaisemmin kohdannut ja ratkaissut. Kyse on myös identiteetistä eli siitä että ihminen itse uskoo selviytyvänsä kehityshaasteista ja että hän asettaa toiminnalleen tähän liittyvän suoriutumistaatimuksen.

Tiivistetysti voitaneen todeta, että osaaminen muodostuu tiedosta ja taidosta, jotka yksilö on voinut hankkia tai saavuttaa eri tavoin. Kun halutaan tunnistaa osaamista, on tunnistettava tiedon tai tietojen lisäksi taitoja. Keurulaisen (2006, 24–25) mukaan yksilöllä voi olla kompetenssi (pätevyys), johonkin, mutta ammatilliseksi osaamiseksi tai ammattitaidoksi se muodostuu vain, jos pätevyys kohtaa työelämän asettamat kvalifikaatiovaatimukset. Näin osaaminen voidaan ymmärtää vain toimintaympäristön vaatimusten ja toimijan kompetenssin (osaamisen) välisenä suhteena. Osaamisen tunnustamisessa onkin olennaista arvioida osaaminen suhteessa asetettuihin opintojen osaamistavoitteisiin.

Kokemuksellisen oppimisen prosessi

Usein suuri osa oppimisesta tapahtuu tekemällä jotakin tai seuraamalla (havainnoimalla) toisen tekemistä. Tällainen oppiminen tunnetaan myös oppimisena yrityksen ja erehdyksen kautta. Kokemuksellinen oppiminen voidaan kuvata kuitenkin oppimissyklinä. Kolbin kokemuksellisen oppimisen mallia soveltaen siihen kuuluvat seuraavat vaiheet:

1. Oppiminen alkaa konkreettisesta kokemuksesta tai tapahtumasta. Tämä voi olla yksittäinen kokemus tai tapahtuma tai sarja vastaavia kokemuksia ja tapahtumia.
2. Kokemus tai tapahtuma saa oppijan miettimään tai pohtimaan tapahtunutta. Oppija reflektoi omaa kokemustaan.
3. Kokemuksen pohtimisen seurauksena saattaa tulla ajatus, että siinä on enemmän kuin ensisilmäyksellä näyttää olevan. Kokemus yleistyy ja sitä pyritään hallitsemaan tietoisesti.
4. Opittua testataan käytännössä ja uusissa tilanteissa.

Kuvio 4. Kokemuksellisen oppimisen malli (mukaihen *Learning from experience trust*).

Työ- ja elämäkokemusta ei voida oppilaitoksissa suoraan tunnustaa osaamiseksi, sillä kokemukseen ei aina liity yllä kuvattua kolmatta vaihetta, jossa muokataan aiemmin opittuja malleja ja teorioita suhteessa uuteen kokemukseen tai sen perusteella.

Kun lähtökohtana on kokemuksellinen oppiminen, muodostuu aieman osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessin keskeiseksi merkitykseksi oppiminen aiemmista opinnoista ja kokemuksista. Tämä tapahtuu, kun opiskelija reflektoi ja pohtii aiempaa osaamistaan suhteessa asetettuihin osaamistavoitteisiin. Ilman tätä harrastukset, työ- ja elämäkokemus eivät voi muodostua tunnustetuksi osaamiseksi. Olennaista on myös se, että osaaminen tunnistetaan ja tunnustetaan suhteessa tiettyihin tavoitteisiin, toimintaympäristön vaatimuksiin ja aikaan (opintojen osaamistavoitteisiin).

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessi

Opetusministeriön työryhmä esittää korkeakoulujen tunnustamisjärjestelmän yhteisiksi periaatteiksi:

Järjestelmä perustuu opiskelijan oikeuteen hakea aiemmin hankkimansa osaamisen tunnustamista. Hyväksiluvun hakeminen on opiskelijalle vapaaehtoista, ja prosessi käynnistyy opiskelijan aloitteesta. Opiskelijalla on vastuu osaamisensa todistamisesta ja ensisijainen vastuu riittävien tietojen toimittamisesta. Opiskelijalla on oikeus hakea muutosta saamaansa päätökseen. Korkeakoulujen on perusteltava päätöksensä. (Opetusministeriö 2007, 46.)

Prosessin lähtökohtana on aina opiskelijan esitys aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi. Koulutusjärjestelmässä hankittua osaamista voidaan tunnistaa ja tunnustaa todistusten perusteella. Muun osaamisen tunnistamisessa voidaan käyttää näyttöä tai opiskelijan työskentelyn havainnointia työtehtävissä. Usein osaamista arvioidaan kuitenkin osaamisportfolion avulla.

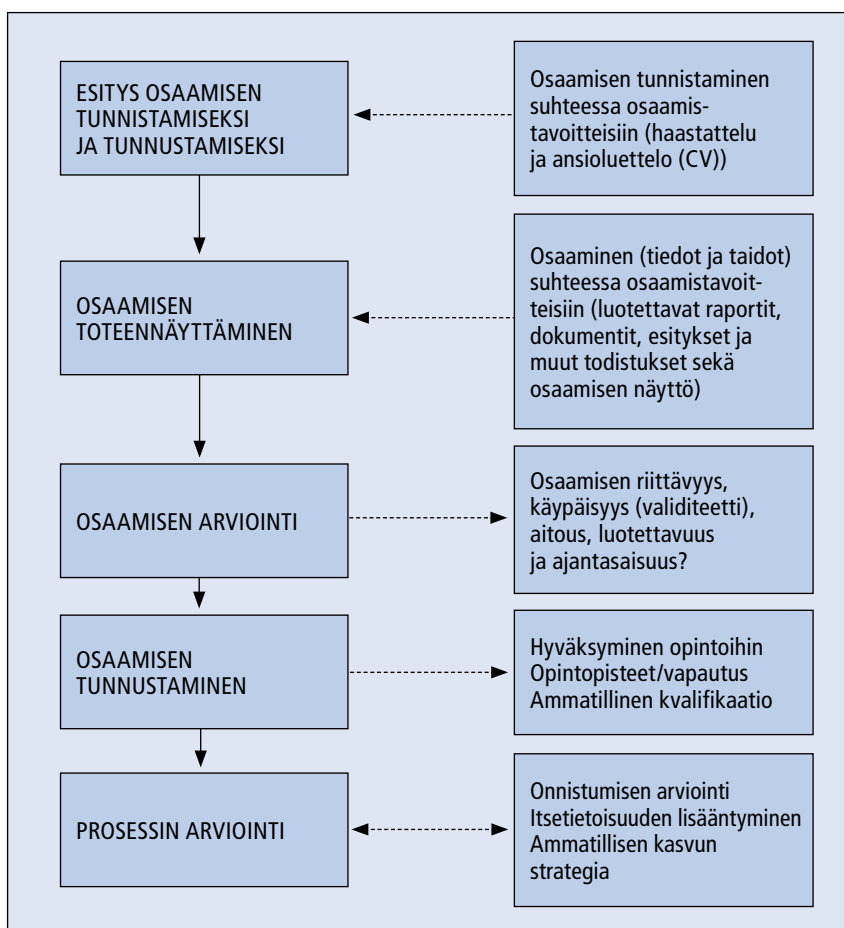
Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessi edellyttää opiskelijalta sitoutumista oman osaamisensa ja toimintansa itsearviointiin (reflektointiin) ja pitkäjänteisyyttä vaativaan prosessiin. Prosessiin kuuluu kolme osa-aluetta:

1. opiskelijan osaamisen tunnistaminen
2. taitojen ja tietojen (osaamisen) suhteuttaminen osaamisvaatimuksiin
3. osaamisen arvioiminen ja tunnustaminen tarkoituksenmukaisella tavalla.

Britannialaisessa korkeakoulumaailmassa, jossa osaamisen tunnustamisesta on jo vuosien kokemus, osaamisen tunnistamis- ja tunnustamisprosessi jaetaan viiteen vaiheeseen:

1. opiskelijan osaamisen tunnistaminen
  2. osaamisen toteennäyttämisen
  3. osaamisen arviointi
  4. osaamisen tunnustaminen ja
  5. prosessin arviointi
- (Willox & Brown 2002).

Kuviossa 5 on esitetty aiemman osaamisen tunnistamisprosessin vaiheet ja niihin liittyvät keskeiset toimenpiteet.

Kuvio 5. Aiemman osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessi ammattikorkeakouluopinnoissa (mukaillen Willox & Brown 2002).

Opetusministeriön työryhmän suositukset edellyttävät, että prosessissa on kuvattu myös opiskelijan oikeus hakea muutosta suoritettuun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen.

Esitys aiemman osaamisen tunnistamiseksi

Opiskelija tekee esityksen aiemman osaamisensa tunnistamiseksi. Prosessin aloittaminen edellyttää perehtymistä opintojen osaamistavoitteisiin. Aluksi kartoitetaan opiskelijan osaaminen (muodollinen, epävirallinen ja arkioppiminen) suhteessa opintojen osaamistavoitteisiin. Tämä voidaan usein tehdä haastattelemalla. Samalla hänelle kuvataan myös AOT-prosessi ja tehdään selväksi, mitä prosessi edellyttää häneltä.

Osaamisen tunnustamisessa tässä vaiheessa on hyödyksi opiskelijan kokoama informaatio itsestään ja taustastaan. Tällaista materiaalia ovat ajantasainen ansioluettelo (cv), koulu- ja opiskelutodistukset sekä kaikki muut todistukset, jotka auttavat hahmottamaan osaamista.

Haastattelun jälkeen opiskelijalle selvitetään, miten hänen tulee toimia prosessin eri vaiheissa. Samalla hänelle esitellään prosessia ohjaava henkilö (tutor) ja annetaan tarvittava tukimateriaali ja muut prosessiin liittyvät tiedot.

Osaamisen toteennäyttäminen

Opiskelija kokoaa aineiston aiemmasta osaamisestaan ja kokemuksestaan. Tavoitteena on saada toteennäytetyksi osaaminen suhteessa osaamistavoitteisiin ja luoda edellytykset sen arvioimiselle. Aineistoa, jota voidaan käyttää osaamisen toteennäyttämiseen, ovat

- tiedot aiempien opintojen suorittamisesta hyväksytysti todistuksineen
- muut todistukset koulutuksiin osallistumisista
- työtodistukset
- selvitys muista henkilökohtaisista saavutuksista ja taidoista, jotka voivat tuottaa osaamistavoitteisiin liittyvää osaamista
- kopiot tuotetuista raporteista ja asiakirjoista
- kopiot pidetyistä esityksistä ja
- kopiot tuotetusta muusta materiaalista.

Aineiston yhteydessä on opiskelijan esitettävä myös todisteet siitä, että ne ovat hänen omaa työtään.

Tässä vaiheessa vastuu ja velvollisuudet osaamisen toteennäyttämisestä ovat yksin opiskelijalla. Oppilaitoksen puolesta hakijaa voidaan auttaa tarjoamalla itsearviointia varten tarkistuslistoja, kirjallisia toimintaohjeita ja tutorointia. Lisäksi voidaan järjestää työpajoja ja henkilökohtaisia ohjauskeskusteluja.

Taitojen, asiantuntijuuden, tietojen ja ymmärtämisen täytyy sopia yhteen opintojen osaamistavoitteiden kanssa. Tämä toteutuu parhaiten siten, että opiskelija ja oppilaitoksen ohjaaja tai tutor työskentelevät yhdessä.

Osaamisportfolio on hyväksi havaittu tapa näyttää osaaminen toteen. Portfolion hyvä puoli on myös se, että siinä kaikki materiaali on koottu yhteen ja asianmukaiseen järjestykseen. Se voidaan koota ja järjestää siten, että se osoittaa suoraan opiskelijan osaamisen suhteessa opintojen osaamistavoitteisiin. Portfolion kokoamisessa opiskelija joutuu refleктоimaan saavutuksiaan ja tuotoksiaan ja niiden suhdetta asetettuihin osaamistavoitteisiin.

Osaamisen toteennäyttäminen edellyttää opiskelijalta sitoutumista myös prosessin aikatauluihin. Tämän vaiheen onnistuminen on olennaisen tärkeää osaamisen tunnustamisessa ja tunnustamisessa. Tästä muodostuu usein myös lähtökohta ammatilliseen kasvuun, koska siihen liittyy aina opiskelijan oman osaamisen arviointi suhteessa osaamistavoitteisiin.

Osaamisen arviointi

Kun osaamisen toteennäyttämisvaiheessa koottu materiaali (portfolio) on koossa ja toimitettu asianmukaisesti arvioinnista vastaavalle henkilölle, osaamisen arviointi alkaa. Ensimmäisessä vaiheessa tarkastetaan, että toteennäytetty osaaminen vastaa esitettyjä osaamistavoitteita ja se, että osaamisen todistavat dokumentit ovat riittäviä, valideja, aitoja, luotettavia ja ajan tasalla olevia. Samalla arvioidaan tarvittavat lisätoimenpiteet osaamisen saavuttamiseksi. Opiskelijalta pyydetään tarvittaessa lisäselvityksiä tai häntä pyydetään todentamaan osaamisensa muulla tavalla, esimerkiksi osaamisen näytöllä.

Osaamisen tunnustaminen

Seuraavaksi arvioidaan ja varmennetaan toteennäyttäminen. Kun se on riittävää, kirjataan osaaminen ja opintosuoritus hyväksiluetuiksi opetusministeriön työryhmän esityksen mukaisesti. Mikäli toteennäyttäminen

ei riitä osaamistavoitteiden saavuttamiseen, opiskelijaa ohjataan täydentämään puuttuva osaaminen sekä annetaan hänelle tilaisuus koota ja esittää tavoitteisiin tarvittava lisäosaaminen. Tämän vaiheen onnistuminen ja opiskelijoiden tasa-arvoisuus edellyttävät selkeitä ja läpinäkyviä arviointikriteerejä käytössä oleville osaamisen tasoille (1–5).

Kun opiskelija saa tiedon tunnustamisesta, hänellä on mahdollisuus hakea muutosta tehtyyn päätökseen. Opetusministeriön työryhmän hyväksilukemisprosessin kuvauksessa (2007, 61) esitetään, että opiskelijan tulee hakea oikaisua päätökseen kirjallisesti 14 vuorokauden kuluessa päätöksen tekijältä. Ellei opiskelija ole tyytyväinen uuden käsittelyn tulokseen, hän voi viedä asian 14 vuorokauden kuluessa tutkintolautakunnan tai korkeakoulun määräämän hallintoelimen käsiteltäväksi.

Mikäli opiskelija hyväksyy päätöksen, kirjataan osaaminen arvostetun opintosuoritusrekisteriin. Näin opiskelijan osaaminen on virallisesti tunnustettu.

Prosessin arviointi

Kun osaamisen tunnustamis- ja tunnustamisprosessi on saatettu päätökseen, opiskelijan tulee tarkastella saavutuksiaan suhteessa alkuperäisiin tavoitteisiinsa. Hänen tulee myös pohtia, mitä hän on oppinut omasta osaamisestaan ja tulevia toimenpiteitä, joita tarvitaan osaamisen ylläpitämiseen. Tämä toteutuu parhaiten prosessin loppuun kuuluvassa kehityskeskustelussa.

Kun osaamisen tunnustamista arvioidaan korkeakoulutasolla, edellytetään ainakin seuraavien avainkriteerien tarkastelua:

- Kohdistuuko osaaminen asetettuihin osaamistavoitteisiin? (validiteetti)
- Onko osaaminen riittävää ja kattaako se kaikki asetetut osaamistavoitteet? (riittävyys)
- Onko osaamisen osoittamisessa käytetty aineisto asianomaisen tekemää tai tuottamaa? (aitous)
- Onko osaamisen osoittamisen arviointi riippumaton arvioijasta? (luotettavuus)
- Kohdistuuko osaamisen osoittaminen nykyiseen ja nykyisen teknologian edellyttämään osaamiseen? (ajantasaisuus)

Eri osaamisalueiden osaamisen ajantasaisuus vaihtelee. UK Center for Material Education pitää nyrkkisääntönä, että tunnustettava osaaminen ei

voi olla 3–5 vuotta vanhempaa. Osaamisen ajantasaisuus voidaan varmistaa myös erillisellä osaamisen näytöllä. (Willox & Brown 2003.)

Edellytykset osaamisen tunnistamiselle ja tunnustamiselle

Lähtökohtana ovat riittävän selkeät opetussuunnitelmaan kirjatut opintojen osaamistavoitteet ja niihin liitetyt arviointikriteerit.

Onnistunut aiemman osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen edellyttää yhtenäistä, selkeää ja läpinäkyvää koko prosessin, toimijoiden ja vastuiden kuvaamista sekä selkeitä, melkeinpä strukturoituja ohjeita. Prosessi edellyttää myös riittävää resursointia opiskelijan ohjaukseen sen kaikissa vaiheissa. Kansainväliset kokemukset korostavat nimenomaan ohjauksen merkitystä.

Korkeakoululta edellytetään riittävää ja selkeää tiedottamista prosessista opiskelijoille. Varsinkin aikuiskoulutuksen markkinoinnissa selkeä prosessin kuvaus saattaa muodostua markkinointikeinoksi. Myös tunnustamisvaiheeseen liittyvät opiskelijan muutoksenhakuun liittyvät toimenpiteet on kirjattava selkeästi oppilaitoksen tutkintosääntöön.

Prosessin suorittamiseen on varattava riittävästi aikaa. UK Center for Material Education esittää aiemmin (oppilaitosten ulkopuolella) hankitun osaamisen tunnistamis- ja tunnustamisprosessin kokonaiskestoksi kolme kuukautta. (Willox & Brown 2003.)

Opintojen ohjaus ja HOPS

AOT-prosessi on olennainen osa korkeakoulun opintojenohjausta, ja se tulee sisällyttää opintojenohjauksen kokonaissuunnitelmaan. Kokemusten mukaan useimmat opiskelijat tarvitsevat jonkintasoista ohjausta tunnistamis- ja tunnustamisprosessissa. Osa tarvittavasta ohjauksesta voidaan suorittaa ryhmissä, mutta osa opiskelijoista tarvitsee myös henkilökohtaista ohjausta. Ohjauksen tarve osaamisen tunnistamis- ja tunnustamisprosessissa on suurempaa opintojen alkuvaiheessa kuin myöhemmin. Myös osaamisen toteennäyttäminen, portfolion kokoaminen ja siihen liittyvä osaamisen itsearviointi edellyttävät ohjausta. Portfoliosta saadut kokemukset osoittavat, että mitä selkeämmät ohjeet ovat, sitä helpompaa portfolion kokoaminen on.

Aiemman osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen edellyttävät myös henkilökohtaisen HOPSin uudenlaista tarkastelua. AOT-prosessi on keskeinen tekijä opiskelijakeskeisessä avoimessa HOPS-prosessissa.

Opetusministeriön työryhmän mukaan aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen tulisi linkittyä tiiviisti korkeakoulujen HOPS-prosesseihin, joissa

opiskelija

- pohtii omia työelämä tavoitteitaan ja odotuksiaan, muun muassa mitä osaamista, tietoja, taitoja ja ominaisuuksia akateeminen ja ammatillinen asiantuntijatehtävä edellyttävät
- kartoittaa, millaista hänen osaamisensa on tällä hetkellä (ml. aikaisemmat opinnot ja aiemmin hankittu osaaminen esim. työ-, harrastus- ja luottamustoimien kautta)
- vertaa, onko hänellä sellaista aiemmin hankittua osaamista, joka vastaa korkeakoulun osaamistavoitteita ja johon hänen kannattaa hakea hyväksilukua
- ottaa selvää, miten erilaista osaamista voi hyödyntää asiantuntijatehtävissä ja mitä osaamista hänen tulee vielä täydentää.

Korkeakoulu

- tarjoaa ohjausta opetussuunnitelman osaamistavoitteiden ja opetuksen tavoitteiden ja luonteen ymmärtämiseen. Ohjausta annetaan osaamistavoitteiden saavuttamiseksi.
- tiedottaa opiskelijoita tunnustamisjärjestelmästä (esim. hyväksilukupäätöksen hakeminen) ja antaa ohjausta. Opiskelijoille annetaan tietoa siitä, millaisia mahdollisuuksia ja millainen velvollisuus heillä on esittää aikaisempaa osaamistaan (näytöt, todistukset).
- saa tarkempaa tietoa (mm. opetussuunnitelman ja opetusmenetelmien kehittämiseksi) siitä, millaista aikaisempaa osaamista opiskelijoilla on
- pystyy opiskelijan kanssa nivomaan muualla kuin muodollisessa koulutuksessa saadun osaamisen paremmin yhteen muun oppimisen kanssa.

(Opetusministeriö 2007, 24–25.)

Lopuksi

Aiemman osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessi nostaa opetuksen ja opiskelun sijasta keskeiseksi opiskelijan oppimisen ja osaamisen. Prosessin lähtökohtana ovat osaamisperustaiset opetussuunnitelmat, joiden perustana ovat tutkinnon ydinosaaminen (kompetenssit) ja osaamisen saavuttamisen edellyttämät oppisisällöt.

Aiemman osaamisen tunnustaminen muuttaa myös opettajuutta, sillä opettajalla ei ole enää yksinoikeutta tietyn osaamisen aikaansaamiseen. Toisessa oppilaitoksessa tai muodollisen koulutuksen ulkopuolella hankittu tunnistettu ja tunnustettu osaaminen kun on samanarvoista.

Aiemman osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessi edellyttää koko ammattikorkeakoulun sitoutumista siihen. Se edellyttää myös riittävää koulutusta ja ohjausta sekä resursointia koko henkilöstölle sekä prosessin suunnitteluun että sen toteuttamiseen osana oppilaitoksen päivittäistä toimintaa. Lisäksi se edellyttää riittävää resursointia opiskelijoiden ohjaukseen ja sen sisällä avoimeen tai opiskelijakeskeiseen HOPS-prosessiin. Opiskelijan HOPSia on päivitettävä riittävän usein.

Lähteet

- Arene. 2007. Ammattikorkeakoulut Bolognan tiellä. Edita. Helsinki. <<http://www.pkamk.fi/ects/materiaali/Ammattikorkeakoulut%20Bolognan%20tiell%E4%20012007.pdf>> . 13.8.2008.
- Auvinen, P., Dal Maso, R., Kallberg, K., Putkuri, P. & Suomalainen, K. 2005. Opetussuunnitelma ammattikorkeakoulussa. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisu B: 9.
- Euroopan unioni. 2008. Euroopan parlamentin ja neuvoston suositus eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen perustamisesta elinikäisen oppimisen edistämiseksi. <http://ec.europa.eu/education/policies/educ/eqf/rec08_fi.pdf>. 13.8.2008.
- Högsolan i Jönköping. 2008. <<http://www.hj.se/doc/697>>. 13.8.2008.
- Ivarsson, S. (2007). Competence to the business – how can we learn more, faster and cheaper? 13th Conference on Technology Supported Learning and Training 27.11.2007 Berliini.
- Kallberg, K. 2005. Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (HOPS) Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun viestinnän koulutusohjelman aikuiskoulutuksessa. Julkaisematon lähde.
- Keurulainen, H. 2006. Osaaminen ja arviointi. Teoksessa Niskanen, A., A. Lepänjuuri ja T. Rautio (toim.), Tunnistatko taiturin? Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen korkea-asteella. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja.
- Learning from Experience Trust. A guide for learners – the accreditation of prior experiential learning (APEL). <<http://www.learningexperience.org.uk/downloads/apel-learner-guide.pdf>>. 13.8.2008.
- Lehtisalo, L. 2002. Tieto, oppiminen, sivistys. Avauksia ihmisen vuosisataan. WSOY. Helsinki.
- Linturi, H. 2004. Tiedon hiljainen maailma. <http://nexusdelfix.internetix.fi/fi/sisalto/materiaalit/2_metodit/7_hiljainen?C:D=64139&C:selles=64139> 13.8.2008.
- McMullan, M., Endacott, R., Morag, G.A., Jasper, M., Miller, C.M.L., Scholes, J. & Webb, C. 2003. Portfolios and assessment of competence: a review of literature. *Journal of Advanced Nursing*, 41 (3), 283–294.
- Opetushallitus. 2006. Henkilökohtaistamismääräys 2006. Määräys 43/011/2006. <<http://www.oph.fi/attachment.asp?path=1,17629,18771,17170,61902>>. 13.8.2008.
- Opetusministeriö. 2007. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 4. <<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/tr04.pdf?lang=fi>>. 13.8.2008.
- Ruohotie, P. 2002. Oppiminen ja ammatillinen kasvu. WSOY, Helsinki.
- Ruohotie, P. & Honka, J. 2003. Ammatillinen huippuosaaminen. Kompetenssitutkimuksen avamaa näkökulma huippuosaamiseen, sen kehittämiseen ja kohtaamiseen. Hämeen ammattikorkeakoulu, Hämeenlinna.
- Sallila, P. & Vaherva, T. 1998. Muodollisesta koulutuksesta informaaliin oppimiseen. Teoksessa Sallila P. & Vaherva, T. (toim.) Arkipäivän oppiminen, 7–14. Aikuiskasvatuksen 39. vuosikirja. BTJ Kirjapalvelu, Helsinki.
- Spencer, L. M. & Spencer, S.M. 1993. Competence at work. Models for superior performance. John Wiley & Sons, USA.

- Tynjälä, P. 2004. Asiantuntijuus ja työkuultuurit opettajan ammatissa. *Kasvatus* 35 (2), 174–190.
- Vaherva, T. 2000. Formaalista koulutuksesta informaaliin oppimiseen. *Koulutus-
teknologiatori* 24.11.2000. Oulu.
- Valtioneuvosto 2005. Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain muuttamisesta 1013/2005.
- Valtioneuvosto. 2003. Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 15.5.2003/ 352.
- Willox, J. & Brown, R. 2002. Accreditation of prior and experiential learning. A student guide. Bradford College. UK Center for Materials Education. <<http://www.materials.ac.uk/resources/library/apelstudents.pdf>>. 13.8.2008.

Liite 1.

Esitys aiemman osaamisen tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi

Nimi		Opiskelijanumero:
Opintojakso		Laajuus (op)
Osaamistavoitteet	Osaaminen (x)	Osaamisen toteennäyttäminen ja siihen liittyvät dokumentit

Päiväys ja opiskelijan allekirjoitus

Päiväys ja osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen -esityksen hyväksyjän allekirjoitus

---

Osaamisen tunnistamis- ja tunnustamisprosessin ohjaaja (nimi ja sähköpostiosoite)

Opinto-ohjauksen näkökulma osaamisen tunnustamiseen

Heidi Mäkäläinen

Mielekkääseen aikuisopiskeluun

■ Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on noussut viime vuosina erityisesti aikuiskoulutuksen kehittämiskohteeksi. Osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta katsotaan olevan monenlaista hyötyä yksilölle, oppilaitokselle, työnantajalle ja koko yhteiskunnalle: yksilö saa palautetta osaamisestaan, opiskelemaan pääsy voi helpottua ja opiskeluajat lyhenevät. Oppilaitos saa motivoituneita opiskelijoita ja työnantaja paremman käsityksen työntekijän osaamisesta. Yhteiskunnalta säästyy resursseja, kun eri elämänalueilla (koulutuksessa, työssä tai vapaa-aikana) hankitun osaamisen siirrettävyys paranee ja koulutuksen päällekkäisyyksiltä vältytään. (Bjørnåvold 1998, 6; Opetusministeriö 2007, 11–12.)

Hyötynäkökulman lisäksi aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista voi tarkastella myös koulutuksen laadun näkökulmasta. Aikuiskoulutuksessa tärkeitä on mahdollisuus yksilöllisiin opintopolkuihin, jotka pohjautuvat opiskelijan lähtötilanteeseen ja osaamistavoitteisiin. Mika Saranpään (2007, 12, 18) mukaan juuri aiemmin hankitun osaamisen huomioon ottaminen ja tunnustaminen henkilökohtaistaa ja yksilöllistää opintoja, kun jokainen opiskelija kohdataan henkilökohtaisissa osaamisen kehittymisen vaiheissaan. Näin opiskelusta voi tulla mielekästä myös kokemusta jo hankkineelle opiskelijalle.

Syksyllä 2007 käynnistettiin kehittämishanke, jossa kehitettiin osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen työkaluja HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulun Pasilan toimipisteen liiketalouden koulutusohjelmaan ja tarkasteltiin osaamisen tunnustamista opinto-ohjauksen näkökulmasta. Tässä artikkelissa kuvaan ohjauksen osuutta, jossa tavoitteenani oli kartoittaa aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen tilannetta hankkeen toteuttamishetkellä: tarkastella ohjeistusta ja tiedo-

tusta, kuvata käytäntöjä, menetelmiä ja prosessia sekä selvittää osaamisen tunnustamisen huomioimista ohjauksessa. Tarkastelun perusteella laadin ehdotukset osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kehittämiseksi, prosessikuvauksesta ja aikuisopiskelijoiden ohjauksesta.

Hankkeen punaisen langan muodostavat kysymykseni siitä, miten toimimme ja mitä voisimme tehdä paremmin. Aineistona ovat erilaiset kirjalliset materiaalit (esim. osaamisen tunnustamista koskevat ohjeet ja tehdyt hyväksilukupäätökset). Lisäksi sisältöön ovat vaikuttaneet keskusteluni muiden opinto-ohjaajien ja koulutusohjelman opiskelijoiden kanssa – nämä tilanteet voivat olla arkioppimista parhaimmillaan. Opinto-ohjauksen suunnitelmassa tarkastelen opintoihin hakeutumista ja opintojen aloitusvaihetta. Kokemukseni mukaan aikuisopiskelussa opintojen aloituksen onnistuminen on tärkeää. Se voi muun muassa selkeyttää päämääriä ja sitouttaa opiskelijaa tutkinnon suorittamiseen. Ohjausta ja osaamisen tunnistamista tarvitaan luonnollisesti opintojen etenemis- ja päättövaiheessakin.

Käsitteet selviksi, konteksti tutuksi

Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen liittyvät käsitteet ovat vielä vakiintumattomia ja niitä käytetään erilaisissa merkityksissä. Samoin oppimisen, osaamisen ja kompetenssien määrittelyjä on useita ja ilmiötä voi tarkastella eri näkökulmista. Seuraavassa kuvaan tämän artikkelin keskeisiä käsitteitä.

Oppimisella viitataan kaikkeen oppimiseen riippumatta siitä, missä kontekstissa se on tapahtunut. Oppimisen muodot eroavat toisistaan muun muassa harkinnan ja suunnittelun asteen, taitojen, tietojen ja asenteiden painotuksen sekä muodollisen tunnustamisen suhteen. Formaali eli muodollinen kasvatus liittyy hierarkkisesti rakentuvaan ja ajallisesti etenevään koulutusjärjestelmään, muodollinen oppiminen puolestaan tässä organisoidussa kontekstissa tapahtuvaan ja virallisesti tunnustettuun oppimiseen. Epävirallinen eli nonformaali oppiminen viittaa organisoituihin mutta muodollisen koulutusjärjestelmän ulkopuolisiin toimintoihin, jotka muodostavat usein oman itsenäisen kokonaisuutensa. Informaali eli niin sanottu arkioppiminen on usein tietoisella tasolla tavoitteetonta ja tapahtuu muun toiminnan sivutuotteena esimerkiksi työhön, perheeseen tai vapaa-aikaan liittyvissä tilanteissa. (Rinne & Salmi 1998, 149–151; Bjørnåvold 2000, 204–205; Opetusministeriö 2004, 16; Opetusministeriö 2007, 51–53; vrt. Vaherva 2001, 158–159.)

Elinikäiseen oppimiseen kuuluvat kaikki edellä luetellut oppimisen muodot. Aikuiskoulutuksessa tärkeiksi nousevat kuitenkin epävirallinen ja arkioppiminen, sillä aikuisen oppiminen tapahtuu tyypillisesti muodollisen koulutusjärjestelmän ulkopuolella, ilman todistuksia ja tutkintoja. Aikuisoppimisen konteksteja ovatkin työ, erilaiset verkostot ja arkielämä. (Esim. Brookfield 1986, 147–151.)

Osaamisella tarkoitetaan yksilön tietojen ja taitojen kokonaisuutta, joka kehittyy jatkuvasti sekä koulutuksessa, työssä että muussa toiminnassa (Opetusministeriö 2007, 53), tietojen ja taitojen lisäksi osaamiseen voidaan lukea myös asenteet (esim. Saranpää 2007, 11). Westerholm (2007, 24) määrittelee osaamisen tietojen ja taitojen soveltamiseksi sosiaalisessa kontekstissa ja toteaa, että osaamiseen liittyy hiljaista, tiedostamatonta tietoa. Ammatillisen osaamisen voi katsoa muodostuvan esimerkiksi yleisestä työelämäosaamisesta, ammatillista kehittymistä edistävästä itesäätelyvalmiuksista sekä kullekin ammattialalle ominaisista taidoista ja tiedoista (Ruohotie & Honka 2003, 67). (Osaamisen, kvalifikaation, kompetenssin ja ammatitaidon käsitteistä ks. esim. Ruohotie & Honka 2003 tai Westerholm 2007.)

Käsitteellä aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen viittaa kaikkiin niihin käytäntöihin, jotka mahdollistavat opiskelijan eri tavoin hankkiman osaamisen huomioimisen osaksi ammattikorkeakouluopintoja ja -tutkintoa (vrt. Jäntti 2008, 11). Tarkasteltavana on lähinnä akateeminen, opintoihin liittyvä tunnustaminen (Opetusministeriö 2007, 41) sekä opiskelijaksi hyväksytyyn osaamisen tunnustaminen. Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käsitän kaiken tunnustamisen kattavaksi yläkäsitteeksi. Tämä vastaa opetusministeriön työryhmän (Opetusministeriö 2007, 46, 51–54) käyttämää tunnustamisen käsitteen määrittelyä mutta on ristiriidassa esimerkiksi Keurulaisen (2007, 29) määrittelyn kanssa (vrt. Jäntti 2008, 19–23). Koska käsite aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on pitkänä hankala, käytän lyhyempää muotoa osaamisen tunnustaminen. Tätä muotoa puolustaa helppokäyttöisyyden lisäksi se, että tunnistettava ja tunnustettava osaaminen voidaan hankkia opiskelun aikanakin, eli kyse ei ole aina nimenomaan aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta. Toisaalta ammattikorkeakouluopinnoissa tavoitteena on ensisijaisesti virallisen aseman antaminen eri tavoin hankitulle osaamiselle eli tunnustaminen, vaikka tunnustaminen edellyttääkin tunnistamista eli osaamisen kuvaamista ja arvioimista.

Osaamisen tunnustaminen voidaan jakaa eri muotoihin tai Keurulaisen (2007, 29) tapaan lajeihin, kuten korvaamiseen, sisällyttämiseen sekä tunnustamiseen ja arviointiin. Tässä puhun kuitenkin osaamisen tunnustamis-

tamisen kolmesta tasosta sen mukaan, missä kontekstissa tunnustettava osaaminen on hankittu, miten osaaminen näytetään ja mihin tunnustaminen kohdistuu. Lisäksi taustalla on ajatus, että osaamisen tunnustamisen muodot kiinnittävät eri tavoin huomiota todelliseen osaamiseen sekä osaamisen kontekstiluonteeseen (esim. osaamisen siirrettävyyteen sekä siihen ympäristöön, missä tunnustamisen hakija toimii).

Osaamisen tunnustamisen ensimmäisenä tasona on aiempien (tai opintojen aikana muussa oppilaitoksissa suoritettujen) opintojen perusteella tehtävät hyväksiluvut. Hyväksiluvut jaetaan edelleen tutkintovaatimusten pakollisten opintojen korvaamiseen tai opintojen sisällyttämiseen tutkintoon vaihtoehtoisina opintoina. Tämän tason osaamisen tunnustaminen perustuu koulutustodistuksiin ja tapahtuu esimerkiksi vertaamalla opetussuunnitelman opintojaksokuvauksia aikaisempien opintojen kuvauksiin. Tasolla tunnustetaan formaalia, tietyissä tapauksissa myös nonformaalia oppimista. Toisen tason muodostaa eri tavoin näyttämällä osoitettavan osaamisen tunnustaminen. Tämäkin tunnustaminen kohdistuu tutkinnon opintojaksoihin. Huomion kohteena on jollakin tavalla osoitettu osaaminen verrattuna opetussuunnitelman kuvauksiin. Tunnustettava oppiminen voi olla formaalia, nonformaalia tai informaalia. Kolmantena tunnustamistasona on sellainen osaamiseen perustuva tunnustaminen, jonka ei tarvitse kohdistua tiettyyn opintojaksoon. Tällä tasolla voidaan esimerkiksi työkokemuksella hyväksilukea tietty osa tutkinnosta. (Vrt. Keurulainen 2007, Kortet 2007, 12, Opetusministeriö 2007, 51–54.) Hyväksilukujen ja osaamisen näyttämisen erottelua tukee ammattikorkeakoulujen tilastointi: hyväksiluvut tilastoidaan tällä hetkellä aikaisempina tai muualla suoritettuina opintoina, muu osaamisen tunnustaminen suorituksina.

OSAAMISEN TUNNUSTAMISEN TASOT

Ensimmäinen taso

Aikaisempiin opintoihin perustuva hyväksilukeminen (formaali tai nonformaali oppiminen)

- Pakollisten opintojaksojen korvaaminen
- Opintojen sisällyttäminen vaihtoehtoisin opintoihin opintojaksoina

Toinen taso

Osaamisen näyttäminen (formaali, nonformaali ja informaali oppiminen)

- Opetussuunnitelman mukaisten opintojaksojen suorittaminen näyttämällä tavoitteiden mukainen osaaminen

Kolmas taso

Laaja-alainen osaamisen tunnustaminen (formaali, nonformaali ja informaali oppiminen)

- Minkä tahansa koulutusalan osaamisen tunnustaminen osaksi tutkintoa

Kuvio 1. Osaamisen tunnustamisen tasot.

Osaamisen tunnustamisen työkaluja ovat opetussuunnitelma, erilaiset osaamisen näyttämisen tavat, esimerkiksi todistukset ja näyttökokeet, sekä henkilökohtainen opintosuunnitelma eli HOPS. Näyttökoe voi olla esimerkiksi essee, haastattelu, kuulustelu, taidonnäyte, portfolio tai oppimispäiväkirja. (Opetusministeriö 2007, 22, 29–31.) Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on prosessi, joka jakautuu eri vaiheisiin. Esim. Wilcox ja Brown (2003, 4–7) antavat osaamisen tunnustamisprosessille viisi vaihetta, joita he nimittävät hakijan profiloinniksi, ”todistusaineiston” keräämiseksi, aineiston arvioimiseksi, tunnustamiseksi ja prosessin reflektointiksi. Ranskalaista, brittiläistä ja hollantilaista osaamisen tunnustamisen järjestelmää kuvaava Bjørnåvold (1998, 64–65) puolestaan toteaa, että kaikissa järjestelmissä yhdistetään menetelminä haastattelua, arviointia, itsearviointia ja testaamista, mutta keskeisiä vaihteita ovat itsearviointi ja dialogi hakijan kanssa. Tässä tarkastelen osaamisen tunnustamisen prosessia Jäntin (2008, 16) esitystä mukailien seuraavien vaiheiden kautta: viestintä ja neuvonta, osaamisen tunnistaminen ja identifiointi, osaamisen yhdistäminen kohteena oleviin oppimistuloksiin ja kriteereihin, osaamisen dokumentaatio tai muu näyttäminen, näytön arvioiminen ja osaamisen tunnustaminen.

Osaamisen tunnustaminen lisää tarvetta ohjaukseen. Tähän on syynä esimerkiksi se, että informaalin oppimisen kautta syntynyttä usein piilevää osaamista on henkilön itsekkin vaikea hahmottaa (Bjørnåvold 2000, 35–37). Tämän artikkelin näkökulma osaamisen tunnustamiseen on ammattikorkeakoulun opinto-ohjauksen näkökulma. Käsitteellä opinto-ohjaus tai lyhyemmin ohjaus viittaa opintoihin liittyvään tiedotukseen, neuvontaan ja ohjaukseen. Toisin kuin perus- ja toisen asteen oppilaitoksissa, ammattikorkeakoulujen opintojen ohjausta ei ole määritelty lainsäädännössä (Kuisma 2006, 37) ja ohjausta toteutetaan monin eri tavoin. Ammattikorkeakoululaki (351/2003) määrittelee kuitenkin ammattikorkeakoulujen tehtäväksi muun muassa tukea yksilön ammatillista kasvua, mikä on myös ammattikorkeakoulun opinto-ohjauksen yhtenä tavoitteena. Ammatillisen kasvun ohjaus voidaan erottaa substanssiohjauksesta. Esimerkiksi Kotilan (2006, 19–20) mukaan ammatillisen kasvun ohjaaja vastaa koko opiskelun kaaresta. Hänen tulee tuntea alan yleiset kysymykset mutta ei välttämättä tarkempia yksityiskohtia.

Opinto-ohjausta voidaan jäsentää eri ulottuvuuksien kautta, esimerkiksi käytettyjen ohjausmuotojen ja -materiaalin, ohjauksen sisältöjen tai vastuutahojen perusteella. Käytetyimpiä jäsentämisperusteita on aika-ulottuvuus. Opinto-ohjaus jaotellaan ohjaukseen ennen opintojen alkua eli opintoihin hakeutumisasiässä, ohjaukseen opintojen aloitus-, edistymis- ja päättövaiheessa sekä ohjaukseen opintojen jälkeen. Taustana on

olettamus, että opiskelijan ohjaustarve vaihtelee opintopolun eri vaiheissa. (Esim. Vuorinen 1996, 39; Numminen ym. 2005, 8–9.)

Ohjaussuhde on aina vuorovaikutussuhde. Osaamisen tunnustamista voidaan tarkastella tämän suhteen osapuolien, ohjaajan ja tunnustamisen hakijan, roolien kautta. Suhde voi olla esimerkiksi asiantuntijan ja asiakkaan suhde: tunnustamista hakeva on asiakas, jonka mukaan osaamisen tunnustamista räätälöidään. Parhaimmillaan hakija saa oman tarpeensa mukaiset tulokset, pahimmillaan hän on passiivinen vastaanottaja. Osaamisen tunnustaminen voi olla toisaalta kulutusvalinta, jolloin hakija valitsee itselleen parhaiten sopivat ”tuotteet”. Tämä edellyttää, että hän saa tarvitsemansa tiedot. Kolmantena vaihtoehtona on nähdä osaamisen tunnustaminen yhteistoimintana, joka edellyttää dialogia, yhteistyötä, pitkäjänteistä ohjaussuhdetta ja sitoutumista. Hakija joutuu asettamaan tavoitteita, arvioimaan itseään ja pohtimaan omaa oppimistaan. (Haltia 2008.)

Osaamisen tunnustamisen nykytilanne: ohjeistus, menetelmät ja prosessi

Liiketalouden koulutusohjelman aikuiskoulutuksessa suoritettavan tradenomin tutkinnon (210 opintopistettä) tavoitesuoritus aika on 4 vuotta. Tutkinto rakentuu pakollisista perus- ja ammattiopinnoista, vaihtoehtoisista ammattiopinnoista, vapaasti valittavista opinnoista, työharjoittelusta ja opinnäytetyöstä. Aikuiskoulutuksen opetussuunnitelma on yhteinen nuorisostaan opetussuunnitelman kanssa, mutta koulutus toteutetaan pääasiassa iltaopiskeluna. Opintoja voi suorittaa osaksi verkko- tai intensiiviopiskeluna.

Aikuiskoulutukseen hakevalta edellytetään vähintään kahden vuoden työkokemusta, mutta useimmilla koulutusohjelman opiskelijoista on pidempi työhistoria. Opiskelijat muodostavat varsin heterogeenisen ryhmän, mutta tyypillinen aikuisopiskelija opiskelee työn ohella ja työskentelee liiketalouden alalla. Hänellä on lähes aina aikaisempia korkeakoulutasoisia opintoja, varsin usein koulutus alalla. Kokemukseni on, että täysin ilman aikaisempia opintoja aloittavien määrä on viime vuosina vähentynyt, osin varmasti myös siksi, että valintavaiheessa aikaisemmista opinnoista saa lisäpisteitä. Opiskelijoilla on samoin monenlaista muulla tavalla, esimerkiksi työssä, ei-tutkintotavoitteisessa koulutuksessa tai järjestötoiminnassa hankittua osaamista, joka tulee esille muun muassa henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan liittyvissä ohjauskeskusteluissa.

Osaamisen tunnustamiseen liittyvä ohjeistus

Koulutusohjelmassa osaamisen tunnustamista ohjaavat lainsäädäntö, ammattikorkeakoulun tutkintosääntö, ammattikorkeakoulun yleiset ja koulutusohjelman omat ohjeet hyväksiluvuista ja muusta osaamisen tunnustamisesta. Opiskelijan saatavilla ovat tutkintosääntö, verkkosivujen yleiset ohjeet sekä koulutusohjelman ohjeiden perusteella laadittu opiskelijan ohje korvaavista opinnoista.

Ammattikorkeakouluasetuksen (352/2003) mukaan ammattikorkeakoulun tulee huolehtia siitä, että opiskelija voi ”lukea tutkintoa suorittaessaan hyväksien muussa kotimaisessa tai ulkomaisessa korkeakoulussa taikka muussa oppilaitoksessa suorittamiaan vastaavia opintoja sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja ja harjoittelua muilla samantasoisilla opinnoilla taikka vastaavalla harjoittelulla tai työkokemuksella”. Tätä muotoilua noudattaa myös HAAGA-HELIAn tutkintosääntö, joka toteaa, että opiskelija voi sisällyttää opinto-ohjelmaansa muiden kotimaisten tai ulkomaisten korkeakoulujen opintoja, jos koulutusohjelman tavoitteet saavutetaan. Korvaavat opinnot voidaan suorittaa ammattikorkeakouluopiskelun aikana tai ne on voitu suorittaa aiemmin. Opiskelijalla on oikeus korvata tutkintoon sisältyvää työharjoittelua koulutusohjelman työharjoitteluvaatimuksia vastaavalla työkokemuksella. Hieman irrallisena tutkintosäännössä on maininta, että myös koulutusohjelman opintoja voidaan korvata työkokemuksella tai muulla tavalla hankitulla osaamisella. Tätä nimitetään osaamisen tunnustamiseksi.

Tutkintosääntö antaa aikarajan aikaisempiin opintoihin perustuvalla hyväksiluvulle: kaikkia aikaisempiin opintoihin perustuvia hyväksilukuja on haettava ensimmäisen opiskelulukukauden aikana. Osaamisen tunnistaminen voi sen sijaan käynnistyä myöhemminkin. Tutkintosäännössä määritellään lisäksi toisesta ammattikorkeakoulusta siirto-opiskelijana siirtyvän (ei siis muiden opiskelijoiden) hyväksilukujen enimmäismäärä ja se, että aikuisopiskelussa opiskeluaika (ei opinto-oikeusaika) riippuu korvaavien opintojen hyväksymisen jälkeen vaadittavien opintojen määrästä.

Pasilan toimipisteen liiketalouden koulutusohjelman ohjeet koskevat ensisijaisesti aiempien korkeakouluopintojen hyväksilukuja. Ohjeet ovat muotoutuneet osin tehtyjen päätösten perusteella, ja niitä on muokattu opinto-ohjaajien ja nuoriso- ja aikuiskoulutuksen koulutusohjelmapäälliköiden muodostamassa ryhmässä. Ohjeet ovat nuorisoasteen ja aikuisopiskelutuksen yhteiset.

Osaamisen tunnustamista koskevia ohjeita vertailtaessa on helppo huomata, että ne osittain täydentävät toisiaan mutta ovat osittain ristirii-

taiset. Kehittämishanketta varten tein lähteiden eroista kattavan taulukon. Seuraavassa on muutama mielestäni kuvaava esimerkki:

1. Käytetty terminologia eroaa jopa saman lähteen eri kohdissa. Aina ei ole selvää, tarkoitetaanko esimerkiksi hyväksilukua yleensä vai korvaamista tai sisällyttämistä, ja termejä hyväksiluku ja korvaaminen käytetään usein synonyymeinä. Osaamisen tunnustaminen erotetaan hyväksiluvuista, mutta käsitettä ei avata.
2. Hyväksilukujen vastuuhenkilöksi annetaan tutkintosäännössä opinto-ohjaaja (tai muu koulutusohjelman osoittama henkilö), mutta toisaalta todetaan, että opettaja voi hyväksyä korvaavuuksia opettamansa opintojaksoselta. Osaamisen tunnustamiselle ei ole vastuuhenkilöä.
3. Tutkintosäännön antamia mahdollisuuksia osaamisen tunnistamisesta ja työharjoittelun korvaamisesta työkokemuksella ei ole koulutusohjelman ohjeissa, jotka ovat kuitenkin toisaalta tutkintosääntöä ja verkkosivujen ohjeita väljemmät esimerkiksi hyväksiluettavien opintojen enimmäismäärän, aikaisempien opintojen suoritusajankohdan sekä opinnäytetyön korvaamisen suhteen.
4. Opiskelijan kannalta tärkeät tiedot muun muassa hyväksilukujen ketjuttamisesta, sisällöllisesti päällekkäisten opintojen hyväksilukemisesta sekä hyväksiluettujen opintojen kirjaamisesta löytyvät vain koulutusohjelman ohjeista, eivät yleisistä ohjeista tai opiskelijan ohjeista.

Menetelmät

Liiketalouden koulutusohjelmassa aiemmin hankittua osaamista tunnustetaan ja tunnustetaan lähinnä kolmella tavalla: hyväksilukuina, näyttökokeina ja niin sanottuna yksilöllisenä suorittamisena. Käytössä on siis rajatusti osaamisen tunnustamisen kaksi ensimmäistä tasoa. Hyväksiluettavia ovat tutkintoon soveltuvat aikaisemmat korkeakoulutasoiset opinnot, joilla voi joko korvata pakollisia opintoja tai joita voi sisällyttää vaihtoehtosiin opintoihin. Hyväksiluvut perustuvat opiskelijan esittämiin todistuksiin.

Näyttökokeisiin voivat osallistua toisen asteen liiketalouden alan ammatillisen tutkinnon suorittaneet (merkonomit). Näyttökokeet ovat etupäässä kirjallisia kokeita. Näyttöillä voi suorittaa viisi opintojaksoa, enintään 33 opintopistettä. Opintojaksot ovat ensimmäisen ja toisen lukukauden

liiketalouden perusopintoja (yritystoiminnan perusteita, tietojenkäsittelyä, viestintää, markkinointia ja laskentatoimea).

Muutamalla ensimmäisten lukukausien opintojaksolla on käytössä alkutestaus (esim. tietojenkäsittely, pakolliset vieraiden kielten opintojaksot sekä kansantalouden opintojakso), jossa hyvin menestynyt opiskelija voi suorittaa opintojakson itsenäisesti tai yksilöllisesti. Suoritustavat vaihtelevat opintojaksoittain. Muilla opintojaksoilla osaamista tunnustetaan ja tunnustetaan ilman varsinaista ohjeistusta ja opintojakson opettaja vastaa harkintansa mukaan mahdollisesta tunnistamisesta.

Prosessi

Hyväksiluvuista ja näytöistä tiedotetaan opiskelijoille alustavasti hyväksymiskirjeessä. Varsinaisen opiskelijan ohjeen opiskelijat saavat orientaatiojaksolla, jonka ohjelmaan sisältyy lyhyt hyväksilukua käsittelevä osuus. Orientaation jälkeen opiskelija laatii itsenäisesti hyväksilukuhakemuksen. Hyväksilukuja voi tutkintosäännön mukaan hakea aloituslukukauden aikana, muissa korkeakouluissa myöhemmin suoritettavia opintoja hyväksiluetään myös opintojen edetessä. Hakemus palautetaan opinto-ohjaajalle, joka käsittelee sen ja kirjaa suoritukset opintorekisteriin. Hyväksiluvut kirjataan merkinnällä S (=suoritettu muualla), suorituspaikka merkitään näkyviin todistuksen lisätietoihin. Näyttökokeista ensimmäisen lukukauden opintojen näytöt järjestetään ja niihin ilmoitaututaan ennen lukukauden alkua, toisen lukukauden opintojen näytöt aloituslukukauden aikana. Opiskelija voi halutessaan osallistua näyttöön myöhemminkin, mutta hylättyä näyttöä ei voi uusida. Näytöt arvioi vastaava opettaja, joka kirjaa suorituksen. Arviointi tehdään asteikolla hyväksytty/hylätty. Yksilöllisestä suorittamisesta kunkin opintojakson opettaja tiedottaa ennen opintojakson alkua tai opintojakson alussa opintojaksolle ilmoittautuneille ja alkutestaus tehdään opintojakson alussa.

Osaamisen tunnustaminen ja opinto-ohjaus

Liiketalouden koulutusohjelman opinto-ohjaus on järjestetty keskitetyn mallin (ks. Vuorinen 1996, 30–34) mukaan niin, että ohjausvastuu on päätoimisella opinto-ohjaajalla. Koska ohjattavia on paljon, opiskelijaa kohden ohjaukseen on resursoitu suhteellisen vähän työaika. Ammatti-korkeakoulun ohjauksen prosessikuvauksen mukaan opinto-ohjaukseen

sisältyy orientointi, muualla suoritettujen opintojen hyväksilukeminen tutkintoon, osaamisen tunnustaminen, henkilökohtaisen opintosuunnitelman ohjaus, yleinen opinto-ohjaus sekä valmistumiskelpoisuuden tarkistaminen. Yksittäisen opintojakson ohjauksesta vastaa opettaja. Opinto-ohjaaja on siis lähinnä oppimisprosessin ja ammatillisen kasvun ohjaaja, opettajan rooli on substanssiohjaajan rooli.

Hyväksiluvut ja osaamisen tunnustaminen ovat siis osa opinto-ohjauksen prosessia. Liiketalouden koulutusohjelman aikuiskoulutuksen epävirallisessa ohjaussuunnitelmassa ei ole erikseen käsitelty osaamisen tunnustamista eikä sitä ole huomioitu käytössä olevassa HOPS-lomakkeessa. Käytännössä ainakin hyväksiluvut liittyvät kiinteästi opinto-ohjaukseen, koska opinto-ohjaaja käsittelee ja hyväksyy kaikki aikaisemmat ja opintojen aikana muualla suoritettut opinnot. Opinto-ohjaaja neuvoo usein myös näyttöä harkitsevia opiskelijoita.

Osaamisen tunnustaminen lukuina

Kehittämishankkeen yhtenä osana tilastoin koulutusohjelmassa tehdyt osaamisen tunnustamiseen liittyneet hyväksiluvut kevätlukukaudesta 2007 kevätlukukauteen 2008. Ensiksi tarkastelin sitä, missä hyväksilukuja saaneiden opiskelijoiden aiemmat opinnot oli suoritettu ja olivatko ne osa suoritettua tutkintoa. Tarkastelun perusteella opiskelijat jakautuivat seuraaviin ryhmiin (mukana ovat myös merkonomin tutkinnon suorittaneet):

- koti- tai ulkomaisen yliopistotutkinnon suorittaneet
- toisen alan ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet
- koti- tai ulkomaiset yliopisto-opinnot keskeyttäneet
- liiketalouden ammattikorkeakouluopiskelun toisessa amk:ssa keskeyttäneet
- muun alan ammattikorkeakouluopiskelun keskeyttäneet
- oman ammattikorkeakoulun koulutusohjelman vaihtajat
- uudelleen valitut oman amk:n liiketalouden koulutusohjelman opiskelijat
- avoimessa ammattikorkeakoulussa liiketalouden opiskelun aloittaneet (sekä avoimen väylän kautta opiskelijaksi hakeutuneet)
- avoimessa yliopistossa yksittäisiä opintoja / opintokokonaisuuksia suorittaneet
- toisen asteen liiketalouden alan ammatillisen tutkinnon suorittaneet.

Osa opiskelijoista ei kuulu mihinkään näistä ryhmistä vaan aloittaa tutkinnon suorittamisen täysin alusta, jotkut kuuluvat useampaan ryhmään ja ovat esimerkiksi opiskelleet toista ammattikorkeakoulututkintoa sekä avoimessa ammattikorkeakoulussa liiketalouden opintoja. Suoritettuja tutkintoja en vielä luokitellut lähemmin mutta tarkastelin eri ryhmien osuutta aloittavista opiskelijoista. Suurimmiksi ryhmiksi osoittautuivat avoimessa ammattikorkeakoulussa opiskelun aloittaneet, merkonomit sekä uudelleen valitut opiskelijat. Merkonomeja oli aloittavista opiskelijoista kevätlukukaudella 2007 8 prosenttia, syksyllä 2007 13 prosenttia ja keväällä 2008 20 prosenttia. Avoimessa ammattikorkeakoulussa opiskelun oli aloittanut kevätlukukauden 2007 uusista opiskelijoista 8 prosenttia, syksyn 2007 opiskelijoista 21 prosenttia ja kevään 2008 opiskelijoista 15 prosenttia. Oman ammattikorkeakoulun liiketalouden opiskelijoita oli keväällä 2007 8 %, syksyllä 2007 16 % ja keväällä 2008 vastaavasti 13 %. Muiden ryhmien koko vastaa toisessa ammattikorkeakoulussa liiketalouden opintoja suorittaneiden ryhmien kokoa, joka oli tarkasteltavina lukukausina 5–8 % aloittavista opiskelijoista.

Toiseksi tarkastelin hyväksilukujen ja näyttösuoritusten määrää (yksilöllisistä suorituksista ei valitettavasti ollut saatavilla tietoa). Tämän tarkastelun mukaan aikaisempien korkeakouluopintojen perusteella hyväksilukuja saa vähintään puolet aloittavista opiskelijoista, syksyllä 2007 osuus oli jopa 70 %. Hyväksilukujen määrä on kevästä 2007 kevääseen 2008 vaihdellut 35 ja 59 opintopisteen välillä aloitettavaa opiskelijaa kohden. Yksittäisen opiskelijan saama hyväksilukujen määrä on vaihdellut kyseisillä lukukausilla 3 ja 201 opintopisteen välillä, keskimääräinen hyväksilukujen määrä niitä hakenutta opiskelijaa kohden 62 ja 83 opintopisteen välillä.

	KEVÄT 2007 (85 OPISKELIJAA)	SYKSY 2007 (56 OPISKELIJAA)	KEVÄT 2008 (79 OPISKELIJAA)
Hyväksilukuja saaneet opiskelijat (% aloittavista)	40 (47,1 %)	39 (69,6 %)	50 (63,3 %)
Hyväksiluvut yhteensä opintopisteinä	2 850,50	3 227,30	3 079,00
Hyväksiluvut op/hyväksilukuja saanut opiskelija	71,3	82,8	61,6
Hyväksiluvut op/aloittanut opiskelija	34,5	58,7	40,8
Hyväksiluvut op/vaihteluväli	4–194	3–201	3–190,5

Taulukko 1. Hyväksiluvut lukukausilla kevät 2007, syksy 2007 ja kevät 2008.

Samana aikana näytöillä suoritettiin yhteensä 97–196 opintopistettä, 1,2–2,5 opintopistettä aloittavaa opiskelijaa kohden. Näytöt ovatkin selvästi hyväksilukuja harvinaisempi osaamisen tunnustamisen tapa. Määriä ei tietenkään voi suoraan verrata, koska osallistumisoikeutta näyttöihin on rajoitettu ja koska näytöillä voi suorittaa enimmillään 33 opintopistettä.

	KEVÄT 2007 (85 OPIKELIJAA, NÄYTTÖIHIN OIKEUTETTU 7)	SYKSY 2007 (56 OPIKELIJAA, NÄYTTÖIHIN OIKEUTETTU 7)	KEVÄT 2008 (79 OPIKELIJAA, NÄYTTÖIHIN OIKEUTETTU 16)
Näyttösuoritukset yhteensä opintopisteinä	105	97	196
Näyttösuoritukset op / aloittanut opiskelija	1,2	1,8	2,5
Näyttösuoritukset op / näyttöihin oikeutettu opiskelija	15	13,9	12,3

Taulukko 2. Näyttösuoritukset lukukausilla kevät 2007, syksy 2007 ja kevät 2008.

Tilastosta näkyy siis selvästi, että osaamisen tunnustaminen keskittyy koulutusohjelmassa hyväksilukuihin. Hyväksilukuja saaneiden opiskelijoiden määrä on kasvanut tarkasteltuna kolmena lukukautena: jopa kaksi opiskelijaa kolmesta voi saada hyväksilukuja. Vaikka kasvussa on varmasti osittain kyse normaalista vaihtelusta, tilastot vahvistavat kokemukseni, että aikuisopiskelijoilla on enemmän aiempia opintoja kuin aikaisemmin. Syksyllä 2007 hyväksymiskirje sisälsi ensimmäisen kerran tiedon hyväksilukumahdollisuudesta, mikä on voinut lisätä hakemusten määrää aikaisemmasta. Aloittavissa opiskelijoissa oli toisaalta paljon avoimessa ammattikorkeakoulussa tai omassa ammattikorkeakoulussa opiskelleita, eli opiskelijoita, joiden aiemmat opinnot hyväksytään yleensä kokonaisuudessaan tutkintoon.

Tilastojen perusteella hyväksilukuja saadaan selvästi enemmän kuin näyttösuorituksia. Tämä johtuu tietenkin rajoitetuista näyttökokeista, mutta lisäksi näyttökokeiden läpäisyaste on alhainen. Harva opiskelija saa esimerkiksi suorituksen kaikista aloituskokonaisuuden kolmesta opintojaksosta (keväällä 2008 kolme opiskelijaa 13 osallistujasta). Vaikka hyväksilukujen ja näyttösuoritusten määrää ei voikaan verrata, hyväksilukujen saaminen lienee helpompaa kuin osaamisen osoittaminen näyttökokeessa.

Hyväksilukujen ja näyttösuoritusten yhteismäärä on huomattava. Alimmillaan keväällä 2007 osaamisen tunnustaminen tuotti 2 956 opintopistettä, ylimmillään syksyllä 2007 taas 3 324 opintopistettä, eli noin 15 tutkinnon verran. Keskimäärin opiskelijat saavat jopa yhden vuoden opintojen verran hyväksilukuja.

Osaamisen tunnustamisen toimivat käytännöt ja haasteet

Mitkä ovat koulutusohjelmamme osaamisen tunnustamisen hyvät käytännöt? Entä minkälaisia haasteita toimintamme tarjoaa? Seuraavassa tarkastelen osaamisen tunnustamiseen liittyvän ohjeistuksen, menetelmien, prosessin ja ohjauksen toimivia käytäntöjä ja haasteita. Tilannetta peilataan lähinnä opetusministeriön työryhmien suosituksiin (vrt. Opetusministeriö 2004, 45–55; 2007, 46–47), mutta esitykseen ovat vaikuttaneet myös Jäntin (2008, 42–46) kuvaus Kuopion yliopiston hyvistä käytännöistä ja omat kokemukseni.

Kuten edellä todettiin, osaamisen tunnustamista koskevat ammattikorkeakoulun ohjeet ovat keskenään osin ristiriitaisia ja käytetty terminologia epäselvää. Tutkintosäännön ohjeistuksen tuleekin koulutusohjelmien erilaisuuden vuoksi olla väljä, mutta kokemukseni mukaan ristiriitaisuudet aiheuttavat tällä hetkellä paljon kysymyksiä ja epätietoisuutta. Esimerkiksi sopii hyvin työharjoittelun korvaaminen työkokemuksella, josta mainitaan tutkintosäännössä mutta joka ei ole liiketalouden koulutusohjelmassa mahdollista. Tutkintosäännön maininta tuottaa joka lukukausi montaa turhaa hakemusta.

Vaikka koulutusohjelman hyväksilukuohjeet ovat selkeät, koulutusohjelman opiskelijan ohjeet ovat varsin ylimalkaiset. Hyväksilukumenettely ja näyttökokeet ovat opiskelijoille epäselvät: he eivät esimerkiksi tiedä, keneltä tai minkälaisen opintojen perusteella hyväksilukuja voi hakea tai kenen kanssa voisi keskustella muusta osaamisen tunnustamisesta. Kysymyksiä herättävät lisäksi muun muassa näyttökokeisiin osallistumisoikeus ja hyväksilukujen kirjaamistapa.

Nykyisistä menetelmistä ja prosessista on löydettävissä useitakin toimivia käytäntöjä. Esimerkiksi se, että aikaisempien korkeakouluopintojen hyväksilukujen käsittely on keskitetty yhdelle henkilölle, yhtenäistää päätöksiä. Koska yksi henkilö arvioi kaikki yksittäisen opiskelijan hyväksiluvut, niitä voidaan tarkastella myös opiskelijan tilanteen, tavoitteiden ja opintosuunnitelman näkökulmasta. Päätös voi olla joskus opiskelijan kannalta järkevämpi verrattuna tilanteeseen, jossa kunkin opintojakson hyväksilukua käsittelee eri henkilö. Myös opiskelijan kannalta yksi kontaktihenkilö on yksinkertainen menettely.

Näyttökokeella tehty suoritus on riittävä todistus osaamisesta, eikä opiskelijan tarvitse osallistua opintojakson opetukseen. Kun osa näyttökokeista järjestetään jo ennen opetuksen alkua, opiskelija voi huomioida hyväksytyyn suoritukseen jo ensimmäisen lukukauden opinto-ohjelmassaan. Yksilölliset suoritukset ovat tuoneet joustavuutta opiskelun arkeen.

Menetelmien ja prosessin haasteina voidaan pitää ainakin seuraavia:

1. Koulutusohjelmassa opitun tunnustaminen keskittyy aikaisempien korkeakouluopintojen perusteella tehtäviin hyväksilukuihin. Ensisijaisesti tunnustetaan muodollista eli formaalia oppimista. Toisen asteen tutkinnon suorittaneiden näytöt on rajattu merkonomitutkinnon suorittaneille, vaikka vastaavia yritystoiminnan, liiketalouden ja tietojenkäsittelyn opintoja sisältyy muihin koulutusohjelmiin. Muulla tavalla, esimerkiksi työkokemuksella, hankitun osaamisen tunnustaminen on satunnaista ja menettelytavat vaihtelevat, vaikka työtä voidaan pitää aikuisen keskeisenä oppimisympäristönä.
2. Hyväksilukeminen perustuu todistuksiin, vaikka arvioinnin tulisi kohdistua osaamiseen, ei siihen, missä ja miten osaaminen on hankittu. Hyväksilukujen laadunvarmistus onkin vaikeaa. Todistuksiin perustuvat hyväksiluvut saattavat johtaa esimerkiksi siihen, että opiskelijalla ei ole myöhäisemmässä opintojen vaiheessa tarvittavia tietoja ja taitoja (esille ovat nousseet esim. ammattikorkeakoulun raportointiohjeiden tai tietojärjestelmien tunteminen). Tilastojen valossa aikaisemmin suoritetuilla opinnoilla on helpompaa saada hyväksiluku kuin suorittamalla näytöt. Tämä saattaa osin viitata siihen, että osaaminen ei aina ole vaadittavalla tasolla.
3. Koska hyväksiluvut on keskitetty yhdelle henkilölle, hänen tulisi olla eri liiketalouden osa-alueiden asiantuntija ja tuntea hyvin muuta koulutusta. Laaja-alaisessa koulutusohjelmassa tämä on haasteellista.
4. Jos opiskelija joutuu täydentämään aikaisempia opintojaan, hän ilmoittautuu opetukseen. Tämä voi vaikeuttaa opintojen aikataulutusta, sillä opiskelija ei voi valita esimerkiksi toista opintojaksoa ohjelmaansa. Vaikka täydennettävä osuus riippuu aikaisemmista opinnoista, opiskelijapalautteen perusteella työmäärä koetaan lisäksi usein liian isona täydennettäviin opintopisteisiin nähden. Yhdenmukaista menettelytapaa ei ole sovittu, vaan kukin opettaja käsittelee täydentämistä omalla tavallaan.
5. Hyväksilukujen ja näyttösuoritusten kirjaaminen opiskelijarekisteriin merkinnällä suoritettu tai hyväksytty voi vaikuttaa opiskelijan keskiarvoon, jota käytetään valintakriteerinä muun muassa hakeuduttaessa opiskelijavaihtoon tai jatko-opintoihin. Hyväksiluetut opinnot eivät ole samanarvoisia omassa korkeakoulussa suoritettujen opintojen kanssa.

Koulutusohjelman opinto-ohjauksen hyvin toimivia käytäntöjä on, että jokainen aloittava opiskelija laatii henkilökohtaisen opintosuunnitelman (HOPS) aloituslukukaudella. Opiskelijat toteavat usein, että HOPSin laatiminen ja käyty HOPS-keskustelu ovat selkeyttäneet opintojen vaihetta. Opintoihin sisältyy ohjauksellinen opintojakso, josta HOPS muodostaa yhden suorituksen. Viimeistään HOPS-keskustelussa sivutaan myös osaamisen tunnustamista.

Yksi suurimpia haasteita opinto-ohjauksen näkökulmasta on opintojen aloituksen ruuhkaisuus. Jotta opiskelijan opinnot alkaisivat sujuvasti ja opiskelija pystyisi suunnittelemaan aloituslukukautensa opinto-ohjelman järkevästi, aikaisempien opintojen hyväksilukua joudutaan tekemään kiireessä. Hyväksilukuun ei sisälly välttämättä vuorovaikutusta, opiskelija ei joudu pohtimaan omaa osaamistaan eikä ohjaaja ehdi paneutumaan siihen, minkälaista osaamista todistus osoittaa. Ohjaaja on hyväksilukujen asiantuntija, tekee joskus jopa aloitteen hyväksiluvusta. Hakemusten käsittely on mekaanista. Koska opinto-ohjaaja vastaa sekä hyväksiluvuista että opinto-ohjauksesta, suuri osa ohjauksen resurssista käytetään hyväksilukuihin. Suurten opiskelijamäärien vuoksi erilaisten opiskelijoiden, esimerkiksi erilaisten koulutustaustojen, huomioiminen ohjauksessa on vaikeata.

Ohjauksen haaste on myös se, että osaamisen tunnustaminen (hyväksiluvut ja näytöt) on muusta opiskelusta irrallaan oleva vaihe opintojen aloituksessa eikä osaamisen tunnustamista ole otettu huomioon epävirallisessa ohjaussuunnitelmassa tai HOPS-ohjauksessa. HOPS on lähinnä rajattu HOPS, joka laaditaan opintojen alussa ja joka sisältää suoritettavat opintojaksot ja suoritusajankohdan (ks. esim. Ansela, Haapaniemi & Pirttimäki 2005, 15–16), ei osaamisen ja tavoitteiden arviointia. Ohjauksen tämänhetkisen työnjaon mukaan opettajat käännäyttävät osaamistaan pohtivan opiskelijan usein opinto-ohjaajan luokse, vaikka heidän tulisi osallistua osaamisen kehittymisen ohjaukseen (esim. Kortet 2007, 31).

Ensimmäinen kehitysehdotus: selvät ohjeet, menetelmät ja prosessit

Ammattikorkeakoulun osaamisen tunnustamista koskeva ohjeistus tulisi luonnollisesti yhdenmukaistaa niin, että tutkintosääntö, verkkosivujen yleiset, kaikkia koulutusohjelmia koskevat ohjeet ja koulutusohjelman omat ohjeet olisivat yhtenäiset. Lisäksi tulee laatia kattava opiskelijan

ohje, joka sisältää kuvauksen tunnustamisjärjestelmästä ja vastuutahoista sekä ainakin seuraavat tiedot (vrt. Opetusministeriö 2007, 47):

- Minkälaisen osaamisen perusteella tunnustamista voi hakea?
- Keneltä osaamisen tunnustamista ja tunnustamista haetaan ja kuka vastaa osaamisen tunnustamiseen liittyvästä ohjauksesta?
- Minkälaisia lomakkeita ja asiakirjoja tarvitaan?
- Mistä lomakkeet löytyvät?
- Mikä on hakemuksen käsittelyaika?
- Miten päätöksestä ilmoitetaan, miten siitä voi valittaa ja missä päätökset arkistoidaan?
- Miten tunnustettu osaaminen kirjataan opintosuoritusrekisteriin?

Opiskelijan ohjeeseen tulisi liittää prosessikuvaus.

Osaamisen tunnustamisen muodoista käyttöön tulisi saada laajalti ainakin osaamisen tunnustamisen ensimmäiset tasot, mutta tunnustamisen painopisteen tulisi siirtyä enemmän toiselle tasolle, jossa osaaminen varmistetaan. Aiempien opintojen perusteella tehtävät hyväksiluvut säilynevät tärkeänä osana osaamisen tunnustamista koulutusohjelmassa, jossa enemmistöllä aloittavista opiskelijoista on suoritettuja opintoja. Lisäksi osaamisen näyttömahdollisuuksia laajennetaan ainakin niin, että jokaisella opiskelijalla pohjakoulutuksesta riippumatta on oikeus osallistua esimerkiksi näyttökokeeseen. Näytöissä voisi saada myös osasuorituksen opintojaksosta. Näyttökokeita tulisi olla ainakin jokaisessa perusopintojen opintojaksossa, osaamisen näyttämisen tapa määritellään oikeastaan jokaisen opintojakson kohdalla. Osaamisen näyttämisestä esimerkiksi portfoliolla tulisi laatia yleinen ohje.

Osaamisen tunnustamisen prosessin tulisi olla yksinkertainen ja sen tulisi liittyä ohjausprosessiin, joten tarkastelenkin sitä yksityiskohtaisemmin ohjauksen yhteydessä. Osaamisen tunnustamisesta tiedotetaan kaikille hyväksytyille opiskelijoille. Lisäksi tunnustamisohjeet ovat hakijan oppaissa. Osaamisen tunnustaminen sidotaan henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan eli HOPSiin, jossa opiskelija perustelee osaamisensa niistä opintojaksoista, joista hän hakee hyväksilukua. Osaamisen arviointi perustuu siis paljolti opiskelijan itsearviointiin, jonka apuna HOPS-ohjaaja toimii. Ensimmäisen lukukauden opintoihin liittyvät näytöt järjestetään ennen opintojen alkua. Toisen ja kolmannen lukukauden opintoihin liittyvät näytöt järjestetään vastaavasti aloituslukukauden tai toisen lukukauden aikana.

Hyväksilukujen vastuuhenkilönä on yhä opinto-ohjaaja, joka käsittelee hakemukset ja tiedottaa opiskelijalle päätöksestä. Koska ohjauksen resurssi on pieni, muusta osaamisen tunnustamisesta vastaa opintojakson

vastuuopettaja tai muu tahon. Ehdotus osaamisen tunnustamisen prosessikuvauksesta erityisesti opiskelijan näkökulmasta on liitteessä 1. Lisäksi tulisia laatia laajempi prosessikuvaus, jossa on huomioitu myös organisaation ja henkilökunnan näkökulma.

Toinen kehitysehdotus: ohjausta ja seuranta

Kuten edellä kirjoitin, Bjørnåvoldin (1998, 64–65) mukaan kaikissa osaamisen tunnustamisjärjestelmissä keskeisiä välineitä ovat itsearviointi ja dialogi hakijan kanssa. HAAGA-HELIAN tietotekniikkatradenomikoulutukseen liittyneessä Dopin-projektissa todettiin, että osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen edellyttävät kompetenssipohjaisten opetussuunnitelmien lisäksi sitä, että opiskelija ymmärtää tutkinnon tavoitteet, osaa määrittää, reflektoida ja keskustella omasta osaamisestaan ja tuo omaa osaamistaan tunnustettavaksi (Kortet 2007, 31). Ammattikorkeakoulun aikuisopiskelijoiden opintojen ohjauksessa tuleekin kiinnittää huomiota muun muassa seuraaviin asioihin:

1. tunnustamisjärjestelmästä tiedottamiseen ja neuvontaan
2. tutkintovaatimuksiin ja opetussuunnitelmaan perehtymiseen
3. osaamisen reflektointiin ja itsearvioinnin tukemiseen ja
4. ohjauskeskusteluun opiskelijan kanssa.

Kuten opetusministeriön työryhmän muistiossa (Opetusministeriö 2007, 25) todetaan, osaamisen tunnustaminen sisältyy luontevasti henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan, jossa opiskelija pohtii omia odotuksiaan, kartoittaa osaamistaan, vertaa osaamistaan tavoitteisiin ja ottaa selvää, mitä osaamista hänen tulisi hankkia. Osaamisen tunnustaminen on tärkeä osa opintojen alkuun sijoittuvaa opintojaksoa, jossa opiskelija laatii opintosuunnitelmansa.

Liitteessä 2 on ehdotus aikuisopiskelijan ohjauksesta opintoihin haikuduttaessa ja opintojen aloitusvaiheessa. Koska aikuiskoulutuksen opiskelijoista suuri osa tarvitsee osaamisen tunnustamista, ohjauksessa, erityisesti opintoihin orientoitumisessa, tulee varata tarpeeksi aikaa osaamisen tunnustamisen käsittelemiseen, menetelmien esittelemiseen ja opiskelijan henkilökohtaiseen ohjaukseen. Tavoitteena on, että opiskelija alkaa jo hakuvaiheessa verrata osaamistaan tutkintovaatimuksiin ja pohtia omaa osaamisen tunnustamisen tarvettaan. Vaikka ehdotuksessa käsitellään vain opintojen alkua, opiskelijalla on oikeus käynnistää prosessi myöhemminkin opiskeluaikana. Tämä käsitetään koskemaan myös aikaisempiin

opintoihin liittyviä hyväksilukuja. Opiskelijalla on halutessaan oikeus peruuttaa jo tehty opitun tunnustaminen ja tunnistaminen.

Osaamisen tunnustamisesta tiedotetaan opintoihin hakuvaiheessa esimerkiksi hakijan oppaassa sekä ammattikorkeakoulun verkkosivuilla. Hakija voi ottaa yhteyttä opinto-ohjaajaan ohjauksen saamiseksi. Valintakoe toimii myös tiedotuskanavana ja reflektion käynnistäjänä: se sisältää haastattelun, jonka yhtenä aihepiirinä on nykyinen osaaminen. Valintakokeen yhteydessä hakijalla on mahdollisuus keskustella aikaisemmista opinnoistaan, osaamisestaan ja opintojen sisällöistä opinto-ohjaajan kanssa.

Hyväksymiskirje sisältää opiskelijan kattavat ohjeet osaamisen tunnustamisesta. Hakijaa kannustetaan ottamaan yhteyttä opinto-ohjaajaan tai näytön vastaanottavaan opettajaan. Ennen orientaatiojaksoa järjestetään aiempien opintojen hyväksilukuihin liittyvä tiedotustilaisuus, jotta opiskelijoilla olisi aikaa pohtia osaamistaan ennen aloituslukukauden opintosuunnitelman laatimista. Tilaisuudessa opiskelijalla on mahdollisuus saada henkilökohtaista ohjausta sekä alustavaa tietoa mahdollisista hyväksiluvuistaan. Osaamisen tunnustamiseen palataan orientaatiojaksolla.

Toiveopiskelija on jo opintoihin hakeutuessaan tutustunut koulutusohjelman opetussuunnitelmaan. Hyväksymiskirje sisältää perustiedot tutkinnosta sekä ohjeen tutustua ennalta opetussuunnitelmaan ja opintojen rakenteeseen. Opetussuunnitelmaan tutustuminen on keskeinen osa opintoihin orientoitumista. Opetussuunnitelma on myös henkilökohtaisen opintosuunnitelman pohjana, joten HOPSin laatiminen edellyttää opetussuunnitelman tuntemista.

Osaamisen tunnustamisen tulee perustua opiskelijan osaamiseen, jota peilataan opetussuunnitelmassa ilmaisuihin tavoitteisiin. Oman osaamisen arvioiminen vaatii aikaa, joten se pyritään käynnistämään mahdollisemman aikaisessa vaiheessa. Opiskelija laatii jo ennen opintojen alkua alustavan osaamiskartoituksen, jossa hän pohtii omaa taustaansa ja lähtötasoaan liiketalouden asiantuntijana (ns. ennakkotehtävä). Viimeistään orientaatiojaksolla opiskelija vertaa laatimaansa osaamiskartoitusta opetussuunnitelmaan. Opintojen alussa jokainen opiskelija laatii opintosuunnitelman, joka huomioi osaamisen tunnustamisen. Aloituslukukauden HOPS-keskustelussa käydään läpi ne opintojaksot, joista opiskelija hakee hyväksilukua tai joiden näyttöön hän aikoo myöhemmin osallistua.

Osaamisen tunnustaminen otetaan huomioon opiskelijan opiskeluaikajassa niin, että opintosuunnitelma laaditaan kohtuulliselle opiskeluaikajalle. Opintojen edetessä osaamisen tunnustaminen on luonteva osa HOPSin päivittämistä ja myöhempiä ohjauskeskusteluita.

Kun korkeakoulu tunnustaa opiskelijoidensa osaamista, se saa samalla tietoa siitä, minkälaista aikaisempaa osaamista opiskelijoilla on.

Osaamisen tunnustamisen tulisi myös vaikuttaa opiskeluaikoihin sekä tutkintojen sisältöön. Kokemukseni mukaan runsaasti hyväksilukuja saava opiskelija voi kuitenkin opiskella yhtä pitkään kuin ilman hyväksilukuja aloittava opiskelija. Tässä hankkeessa tehty tilastointi antoi jo jonkin verran lisätietoa osaamisen tunnustamisesta liiketalouden koulutusohjelmassa, mutta tavoitteena on aloittaa tarkempi seuranta esimerkiksi siitä, miten osaamisen tunnistaminen vaikuttaa opintojen etenemiseen ja tutkinnon valmistumisaikoihin. Hyväksiluvut ja näyttösuoritukset tilastoidaan edelleen aloitusryhmittäin, lisäksi seurataan eri aloitusryhmien opintosuorituksia lukukausittain. Seurannan tulisi auttaa opetustarjonnan suunnittelua ja ajoittamista.

Määrällisen tiedon lisäksi kerätään laadullista palautetta siitä, miten osaamisen tunnustaminen vaikuttaa osaamisen kehittymiseen, henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan sekä opintojen yksilöllistymiseen ja henkilökohtaistamiseen. Tärkeätä on kerätä palautetta osaamisen tunnustamisen prosessin toimivuudesta ja koulutusohjelman opettajilta opiskelijoiden osaamisesta.

SEURANTA	VASTUUHENKIÖ
Aiempien opintojen perusteella tehtävät hyväksiluvut	Opinto-ohjaaja
opintopisteittäin	
opintojakoittain	
opintojen tasoittain (perusopinnot, ammattiopinnot, vaihtoehtoiset opinnot, vapaasti valittavat opinnot)	
Suoritukset näytöllä	Opettaja (opinto-ohjaaja)
Muu osaamisen tunnustaminen	Opettaja (opinto-ohjaaja)
Opintojen edistyminen lukukausittain	Opinto-ohjaaja (winha)
Opintojen kesto lukukausina	Opinto-ohjaaja (winha)
Laadullinen palaute opitun tunnustamisesta	Opinto-ohjaaja
Opiskelijoiden näkemys osaamisen tunnustamisesta, opintojen edistymisestä ja ammatillisen osaamisen kehittymisestä	
Opettajien palaute opiskelijoiden osaamisesta	

Taulukko 3. Osaamisen tunnustamisen seuranta.

Vain muutos on pysyvää

Tässä artikkelissa kuvaamani tilanne voi olla pianikin vanhentunut, sillä opetussuunnitelmien uusiminen vaikuttaa paljon siihen, miten aiemmin hankittua osaamista tunnustetaan ja tunnustetaan. Aikuisopiskelijoiden ohjaajana toivon, että osaamisen tunnustaminen huomioidaan opetussuunnitelmaa laadittaessa. Jo opetussuunnitelman tasolla tulisi – selkeiden osaamistulosten lisäksi – määritellä, mitkä opintojaksot kuuluvat tunnustamismenettelyn piiriin, kuinka paljon opintoja opiskelija voi saada tunnustettua, milloin opinnot vanhenevat ja mitkä ovat tunnustamistavat. Ammattikorkeakouluun tulisi viimeistään tässä vaiheessa tehdä yhteinen prosessikuvaus aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta ja tunnustamisesta sekä sopia yhteisistä menettelytavoista. Opiskelijan käyttöön tulisi laatia osaamisen tunnustamisen itsearviointivälineitä. Liiketalouden koulutusohjelman aikuiskoulutuksessa tulisi pyrkiä aikuisten oppimiseen sopiviin ratkaisuihin.

Kehittämishankkeessa pyrin käytännönläheisyyden lisäksi maltillisuuteen: suunnitelmaan, joka ottaisi huomioon muun muassa ohjauksen resursoinnin. Aikuiskoulutuksen opinto-ohjauksessa pystynkin toteuttamaan osan tässä kuvatuista kehitysehdotuksista. Jo tässä vaiheessa oletan, että ohjaajalle haasteellisia ovat erilaiset opiskelijaryhmät. Dopin-projektissa todettiin, että osaamisen tunnustaminen ja tunnustaminen edellyttävät myös opiskelijoilta aktiivisuutta oppimaan oppimisessa ja oman osaamisen arviointivalmiuksia (Kortet 2007, 4). On selvää, että ammattikorkeakoulun tutkintotavoitteiseen aikuiskoulutukseen tulee hyvin erilaisia ihmisiä. Niin valmiudet suunnitella ja arvioida omaa oppimista kuin orientaatio opiskeluun vaihtelevat. Yhdellä ohjausmallilla on vaikea vastata kaikkiin odotuksiin. Henkilökohtaistamisen vaatimus koskee siis myös ohjausta.

Lähteet

- Ansela, M., Haapaniemi, T. & Pirttimäki, S. 2005. Yliopisto-opiskelijan hops. Ohjaajan opas. Oppimiskeskus, Kuopion yliopisto. Tulostettu 15.6.2008. <http://www.uku.fi/opk/w5w/opas.pdf>.
- Ammattikorkeakoululaki 351/2003. Annettu Helsingissä 9. päivänä toukokuuta 2003.
- Bjørnåvold, J. 1998. Die Bewertung nicht formell erworbener Kenntnisse: Qualität und Grenzen verschiedener Verfahrensweisen. Berufsbildung nr. 12. Europäische Zeitschrift. Cedefop, 62–81.
- Bjørnåvold, J. 2000. Making learning visible. Identification, assessment and recognition of non-formal learning in Europe. Cedefop.
- Brookfield, S. D. 1986. Understanding and Facilitating Adult Learning. A Comprehensive Analysis of Principles and Effective Practices. USA: Open University Press.
- Haltia, P. 2008. Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen roolit ja vastuut. Luento HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulussa 3.3.2008. Helsinki.
- Jäntti, J. 2008. Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käytännöt Kuopion yliopistossa. Kuopion yliopisto. Kuopion yliopiston julkaisuja F. Yliopistotiedot 43. Tulostettu 15.6.2008. http://www.uku.fi/opk/julkaisut/Jantti_AHOT-kaytannot_KY.pdf.
- Keurulainen, H. 2007. Osaamisen tunnistamisen ja arvioinnin peruskysymyksiä: esimerkkinä ammatillinen opettajankoulutus. Teoksessa A. Laitinen, R. Nurminen & L. Soininen (toim.) Tunnistatko osaamisen? Näkökulmia ja välineitä osaamisen arviointiin ja kehittämiseen ammattikorkeakouluissa. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 80, 28–42.
- Kortet, M. 2007. Dopin-opiskelijoiden kokemuksia osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta. HAAGA-HELIA:n julkaisusarja. Puheenvuoroja 2/2007.
- Kotila, H. 2006. Tuutorin työvälineitä. Teoksessa A. Pekkala & B. Varjonen (toim.) Tuutorointi on taitolaji. Hämeen ammattikorkeakoulu. Oped-Exo-hanke, 17–21.
- Kuisma, P. 2006. Lainsäädäntö ja hallinto. Teoksessa A. Pekkala. & B. Varjonen (toim.) Tuutorointi on taitolaji. Hämeen ammattikorkeakoulu. Oped-Exo-hanke, 33–45.
- Numminen, U., Heino, J., Joronen-Vallin K., Karlsson R., Lerkkänen, J., Virtanen, R. & Pirttiniemi J. 2005. Miten tuemme opiskelijaa oppilaitoksessamme? Opas ammatillisen oppilaitoksen opinto-ohjaussuunnitelman laatimiseen. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetusministeriö 2004 = Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen koulutusjärjestelmässä. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja esityksiä 2004:27. Opetusministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Helsinki.
- Opetusministeriö 2007 = Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:4. Opetusministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Helsinki.
- Rinne, R. & Salmi, E. 1998. Oppimisen uusi järjestys. Tampere: Vastapaino.
- Ruohotie, P. & Honka, J. 2003. Ammatillinen huippuosaaminen. Kompetenssitutkimusten avaama näkökulma huippuosaamiseen, sen kehittämiseen ja johtamiseen. Skills-julkaisu 2/2003. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.
- Saranpää, M. 2007. Ohjaajan hätävara. Osaamisen tunnistamisen ja työstä oppimisen ohjaamisen työkaluja ammattikorkeakoulututkintojen tekijöille. HAAGA-HELIA kehittämisraportteja 3/2007.

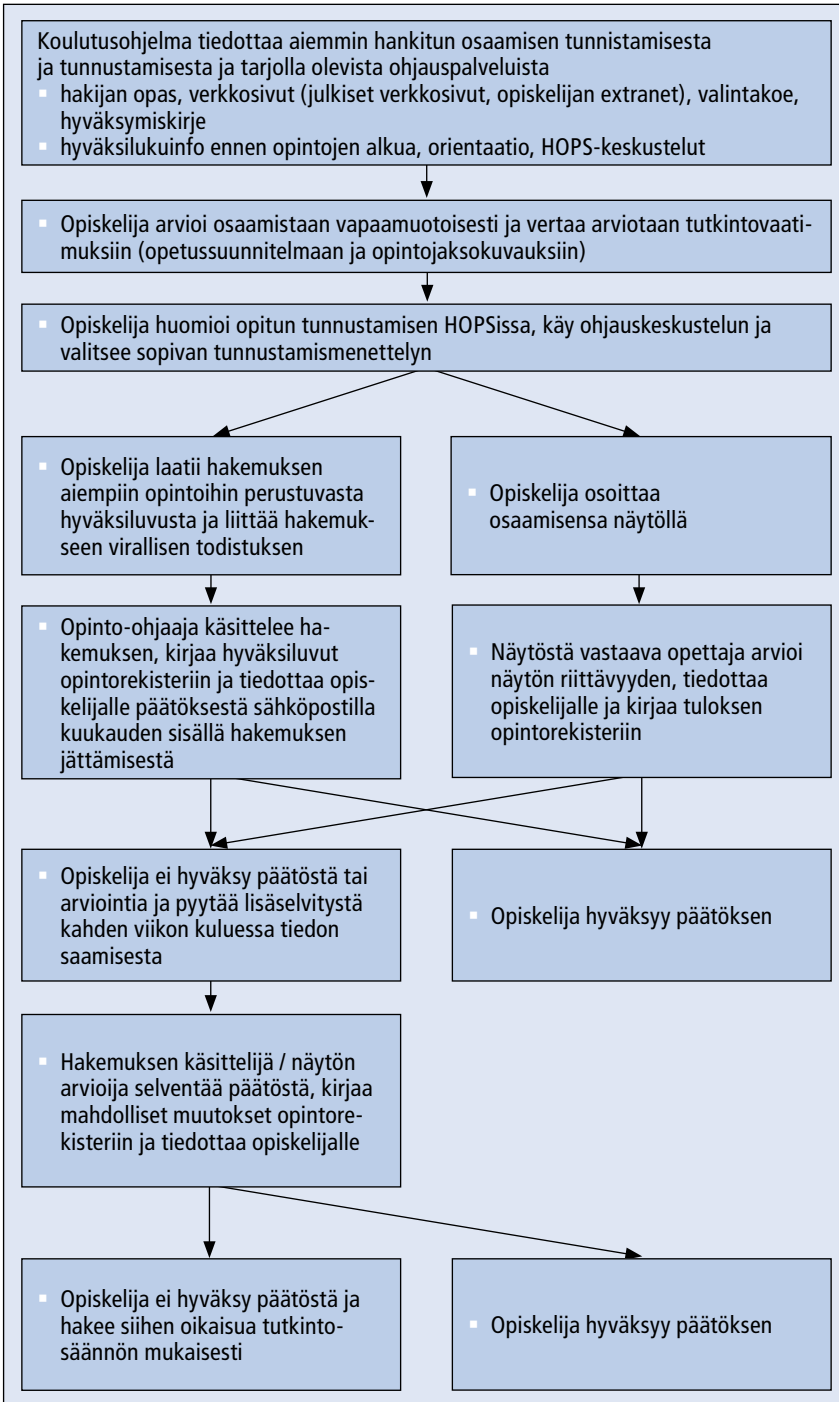
- Vaherva, T. 2001. Informaali ja satunnainen oppiminen työpaikalla. Teoksessa P. Sallila & T. Vaherva (toim.) Arkipäivän oppiminen. Aikuiskasvatuksen 39. vuosikirja. 6. painos. Helsinki:Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura, 156–177.
- Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista N:o 352. Annettu Helsingissä 15. päivänä toukokuuta 2003.
- Vuorinen, R. 1996. Ohjaus arvioinnin kohteena ja osana oppilaitoksen itsearviointia. Teoksessa E. Merimaa, A. Räisänen & U. Saresma (toim.) Opintojen ohjaus – ohjauskäytännöistä arviointeihin. Helsinki: Opetushallitus, 7–64.
- Westerholm, H. 2007. Tutkimusmatka pienyrittäjän työvalmiuksien ytimeen. Kirjallisuuteen ja DACUM-analyysiin perustuva kartoitus. Jyväskylä Studies in Business and Economics 55.
- Wilcox, J. & Brown, R. 2003. Accreditation of Prior and Experiential Learning. A Practitioner's Guide. UK Centre for Materials Education. Tulostettu 15.6.2008. <http://www.materials.ac.uk/resources/library/apelpractitioners.pdf>.

Analysoitu aineisto

- HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulun tutkintosaanto 2008. Hyväksytty HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulun hallituksen kokouksessa 10.6.2008. Tulostettu 15.6.2008. <http://www.haaga-helia.fi/fi/opinto-opas-2007-2008/opiskelu-haaga-heliassa/tutkintosaanto>.
- Liiketalouden koulutusohjelman aikuiskoulutuksen hyväksilukupäätökset luku-kausina kevät 2007–kevät 2008.
- Korvaavat opinnot 2007. Liiketalouden koulutusohjelman hyväksilukuohjeet ja opiskelijan ohje.
- HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu. Muualla suoritettujen opintojen hyväksilukeminen. Tulostettu 15.6.2008. <http://www.haaga-helia.fi/fi/opiskelu/muually-suoritettujen-opintojen-hyvaaksilukeminen>.

Liite 1.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Ehdotus prosessikuvaukseksi liiketalouden koulutusohjelmassa

Liite 2.

Aikuisopiskelijan ohjaus opintoihin hakeutumis- ja opintojen aloitusvaiheessa.

Ajan-kohta	OPINTOIHIN HAKEUTUMINEN	VALINTAKOE	OPISKELIJAKSI HYVÄKSYMINEN	HYVÄKSILUKUINFO JA ALOITUSLUKUKAUDEN OPINTOJEN NÄYTÖT	ORIENTAATIO	ALOITUSLUKUKAUSI
Ohjausmuodot	<ul style="list-style-type: none"> Kirjallinen materiaali: hakijan opas, verkkosivut Henkilökohtainen ohjaus puhelimitse ja sähköpostilla 	<ul style="list-style-type: none"> Kirjallinen ohjausmateriaali: tiedote Henkilökohtainen ohjaus 	<ul style="list-style-type: none"> Kirjallinen ohjausmateriaali: hyväksymiskirje (koulutusohjelman ohjeet osaamisen tunnistamisesta, hyväksiluvuista ja näytöistä, ennakko- tehtävä, orientaation ohjelma) 	<ul style="list-style-type: none"> Ryhmäohjaus, henkilökohtainen ohjaus Kirjallinen materiaali: opinto-opas, verkkosivut, alustava päätös hyväksiluvuista 	<ul style="list-style-type: none"> Ryhmä-, pienryhmä- ja henkilökohtainen ohjaus Kirjallinen materiaali: opinto-opas, tutkimusääntö, verkkosivut, verkkomateriaali 	<ul style="list-style-type: none"> Kirjallinen materiaali: tutkimusääntö, opinto-opas, verkkomateriaali Hopslomakkeet, eHops, hopsin liitteitä Pienryhmäohjaus, henkilökohtainen ohjaus
Sisällöt	<ul style="list-style-type: none"> Koulutusohjelman tutkimusvaatimukset Opiskelukäytännöt Osaamisen tunnistaminen 	<ul style="list-style-type: none"> Koulutusohjelman tutkimusvaatimukset Opiskelukäytännöt Osaamisen tunnistaminen 	<ul style="list-style-type: none"> Koulutusohjelman tutkimusvaatimukset Osaamisen tunnistaminen, oman osaamisen arvioiminen Opintojen suunnittelu 	<ul style="list-style-type: none"> Oman osaamisen arvioiminen Opintojen suunnittelu 	<ul style="list-style-type: none"> Ammattikorkeakoulussa opiskelu Opintojen suunnittelu, aloitusluku- kauden opinnot ja niihin ilmoittautuminen 	<ul style="list-style-type: none"> Oman osaamisen arvioiminen, osaamisen tunnistaminen Opintojen suunnittelu, urasuunnittelu
Opiskelija	<ul style="list-style-type: none"> Hakija toimittaa todistukset aikaisemmista opinnoistaan 	<ul style="list-style-type: none"> Hakija toimittaa todistukset aikaisemmista opinnoistaan 	<ul style="list-style-type: none"> Opiskelija kuvaa ennakkotehtävässä osaamistaan ja elämäntilannettaan (aikaisempi koulutus, työkokemus jne.) 	<ul style="list-style-type: none"> Opiskelija vertaa omaa osaamistaan tutkimusvaatimuksiin Opiskelija osallistuu näytöihin 	<ul style="list-style-type: none"> Opiskelija osallistuu orientaatioon ja laatii hopsin aloitusluku- kauden osuuden. 	<ul style="list-style-type: none"> Opiskelija laatii hopsin koko opiskelujalle ja käy ohjauskeskustelun Opiskelija laatii hyväksiluku- kemuksen ja/tai osallistuu näytöihin (muut kuin aloitusluku- kauden opinto- jaksot)

Aiemmin opitun tunnistaminen ja tunnustaminen HAAGA-HELIAN koulutusohjelmien yritystoiminnan ja viestinnän aloitusopinnoissa

Ritva Haapoja ja Tarja Heikkilä

■ Tässä artikkelissa kuvaamme hankkeen tavoitteena on kehittää HAAGA-HELIAN eri koulutusohjelmien aloitusopintoihin soveltuvia tapoja tunnistaa ja tunnustaa aiemmin opittu. Aloitusopinnoilla tarkoitetaan viestinnän ja yritystoiminnan perusopintoja sekä niihin integroitua projektinhallinnan, ryhmätyövalmiuksien ja opiskelutaitojen opintoja. Tietojenkäsittelyn aloitusopinnoista, kansantaloudesta sekä englannin kielestä ja viestinnästä on tekeillä omat esityksensä. Tässä hankkeessa ei varsinaisesti oteta kantaa tunnistamisen prosesseihin eikä vastuisiin eikä käsitellä opinto-ohjauksen osuutta tunnistamisprosessissa.

Olemme rajanneet tämän hankkeemme koskemaan käytännössä vain liiketalouden koulutusohjelmaa (Pasila ja Porvoo) sekä viestinnän koulutusohjelmaa (Pasila). Vaikka esityksemme kohdentuukin aikuiskoulutukseen, sitä voidaan käyttää myös nuorisokoulutuksessa.

Osaamisen tunnistamisen tulisi perustua käytössä oleviin opetus-suunnitelmiin. Esitettyjen menetelmien soveltaminen edellyttää, että aloitusopintoja koskevat opetussuunnitelmat ja niissä esitetyt osaamistavoitteet ovat muodoltaan yhtäläiset eri koulutusohjelmissa. Tällä hetkellä koulutusohjelmien aloitusopintojen rakenteet, tavoitteet ja sisällöt eroavat koulutusohjelmakohtaisesti huomattavastikin toisistaan. Eroja on havaittavissa myös hankkeemme kohteena olevissa opintojaksoissa.

Hankkeen tausta ja toteutus

Jo muutaman vuoden ajan on korkeakouluissa kehitetty osaamisen tunnistamista. Sillä pyritään luomaan perustaa elinikäisen oppimisen politiikan toteutumiseksi. Tavoitteena on myös kansallisten linjausten

luominen osaamisen tunnustamiselle ja myös eurooppalaisen käytännön yhtenäistäminen. Hankkeemme taustalla ovat laki ja asetus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta, asetus ammattikorkeakouluista (352/2003) sekä opetusministeriön suositukset periaatteista aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseksi ja tunnustamiseksi korkeakouluissa. Suositusten mukaan korkeakouluun hakeneella ja siellä opiskelevalla tulee olla mahdollisuus hakea aiemmin suoritettujen opintojen ja aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista riippumatta siitä, miten osaaminen on hankittu. Korkeakouluilla tulee olla järjestelmä aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseksi, ja niiden tulee kehittää menetelmiä, joilla aiemmin hankittu osaaminen voidaan tunnustaa ja tunnustaa. Kyse on siis toisin hankitun osaamisen tekemisestä viralliseksi, mutta myös oppimisen ja kehittymisen mahdollisuuksien selvittämisestä. (Opetusministeriö 2007, 11, 22; Haltia 2008; Vuorinen 2007; Saranpää 2007, 18, 21.)

Opiskelijan velvollisuutena on osoittaa hankkimansa osaaminen korkeakoulun laatiman järjestelmän mukaisesti. Tunnustamisen hakeminen on opiskelijalle vapaaehtoista, ja se käynnistyy opiskelijan aloitteesta. Korkeakoulun tulee kuitenkin antaa ohjausta hakemisprosessiin. (Opetusministeriö 2007.) Muualla suoritettuja opintoja ja osaamisen tunnustamista käsitellään myös HAAGA-HELIAN tutkintosäännön 8. pykälässä. Siinä todetaan, että paitsi aiemmin tai opiskeluaikana suoritetuilla opinnoilla ”koulutusohjelman opintoja voidaan korvata myös työkokemuksella tai muulla tavoin hankitulla osaamisella”. Osaamisen tunnustamisprosessi käynnistyy opiskelijan haettua osaamisen tunnustamista ja tunnustamista. Pykälässä mainitaan lisäksi, että ”osaaminen on osoitettava ammattikorkeakoulun määrittämällä tavalla”. Myös prosessin ajoitusta määritellään: ”Aiempien opintojen korvaamista on haettava opiskelua aloitettaessa ensimmäisen lukukauden loppuun mennessä. Hakemuksen on sisällettävä kaikki opinnot, joista korvaavuutta haetaan. Osaamisen tunnustamiseen liittyvä prosessi voi käynnistyä myös opiskeluaikana.” (HAAGA-HELIAN tutkintosääntö 2007.)

Tunnustamisjärjestelmän ja arviointiperusteiden tulee pohjautua osaamislähtöisesti määriteltyyn opetussuunnitelmaan. Opetussuunnitelmassa määritellään osaamistavoitteet, joihin opiskelijan esittämää osaamista suhteutetaan. Työelämässä hankittu osaaminen pitää pystyä kuvaamaan koulutuksen tavoitteina, ja opiskelijan pitää pystyä vertaamaan omaa osaamistaan opetussuunnitelmassa esitettyihin tavoitteisiin ja hyödyntämään tietoa HOPSinsa laatimisessa. Oman osaamisen tunnustaminen ja arviointi on osa opiskelijan oppimisprosessia, mikä edellyttää laadullisen näkökulman huomioon ottamista. (Opetusministeriö 2007, 26–28.)

HAAGA-HELIAssa ollaan parhaillaan uudistamassa liiketalouden opetussuunnitelmaa. Tässä artikkelissa esiteltävät osaamisen tunnistamis- ja tunnustamismenetelmät perustuvat nykyisin voimassa olevaan opetussuunnitelmaan ja siinä määriteltyihin osaamistavoitteisiin. Mahdolliset opetussuunnitelmaan tulevat muutokset muuttavat myös tässä esityksessä ehdotettuja käytänteitä. Jos uudessa opetussuunnitelmassa esimerkiksi yritystoiminnan ja viestinnän aloitusopinnot eivät enää ole integroituna kokonaisuutena, tulee niihin luonnollisesti luoda omat tunnistamis- ja tunnustamiskäytänteensä. Nyt ehdotettavien käytänteiden soveltuvuutta täytyy harkita myös, jos opintojaksojen sisältöihin tulee muutoksia.

Tunnistamisjärjestelmien kehittämisen yleisenä tavoitteena on lyhentää aikuisopiskelijoiden opintoaikoja tuomalla joustavuutta opiskeluun, kytkeä työssä oppimista ammatilliseen opetukseen ja lisätä opiskelijoiden motivaatiota. (Jaakkola 2007; Haltia 2008.)

Kuvioon 1 on koottu tärkeimmät hankkeeseen vaikuttavat lähtökohdat, keskeiset tavoitteet sekä suunnitellut tuotokset.

LÄHTÖKOHDAT	TAVOITTEET JA TULOKSET
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lait ja muut säädökset 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ AHOT-ratkaisun ehdottaminen aloitusopintojen käyttöön (viestintään ja yritystoimintaan)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ HAAGA-HELIAN tutkintosääntö ja muu AHOT-ohjeistus (yhteisten periaatteiden kehittäminen) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ AHOT-menetelmien opintojaksokohtainen suunnittelu ja toteutus
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Työelämälähtöisyys 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Arviointikriteerien määrittely
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Opetussuunnitelmat 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dokumentaatiokäytännön ehdottaminen
<ul style="list-style-type: none"> ▪ AHOT-menetelmille asetettavat vaatimukset 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ratkaisun vieminen käytäntöön ja sen kokeilu ja arviointi syksyllä 2008
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Aikataulutus ja resurssit 	

Kuvio 1. Kehittämishankkeen lähtökohdat, tavoitteet ja tuotokset.

Tavoitteiden ja tulosten osalta kehittämisen tässä vaiheessa ollaan siis ehdottamassa periaatteellista AHOT-ratkaisua, mutta muilta osin työ jatkuu ja näin tarkentuu. Esimerkiksi prosessien aikataulutus ja ajoitus täsmentyvät vasta kun kokemuksia AHOT-menettelyistä on kertynyt.

Ennen kuin esitettyjä menetelmiä osaamisen tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi voidaan soveltaa, edellytetään, että korkeakoulussa on laadittu selkeä, yhtenäinen järjestelmä menettelytavoista. Järjestelmän tulee sisältää kuvaus prosessin etenemisestä, aikatauluista ja vastuista sekä kytkennästä opintojen ohjaukseen. Lisäksi tulee selvittää, mitä prosessi edellyttää muilta opiskelun tukipalveluilta. Tunnistamisprosessiin

osallistuvien tahojen resursoinnin tulee olla päätettynä. Opettajien työn resursointiin liittyy myös aikataulukysymys: eri menetelmien käyttö vie aikaa eri tavalla. Tämä tulisi ottaa huomioon resursoinnista ja menetelmien valinnasta päätettäessä. Asiasta on myös tiedotettava opiskelijoille ennen kuin prosessi voidaan käynnistää. Tunnustamisprosessia käsitellään jo mainitussa opetusministeriön muistiossa ja sitä työtetään toisaalla HAAGA-HELIAssa, joten tässä ei siihen oteta kantaa.

Osaamisen tunnistamisen kohteet ja arvioinnin kriteerit

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kohteina tässä esityksessä käsitellään HAAGA-HELIA:n opetussuunnitelmassa määriteltyjen, oppimistavoitteiden mukaisten viestinnän ja yritystoiminnan perusopintoihin sisältyvien tiedollisten ja taidollisten valmiuksien arviointia sekä näihin opintojaksoihin integroitujen taitojen arviointia. Kriteerit määrittyvät peruskurssitasoisesta asioiden hallinnasta.

Tiedoilla tarkoitetaan viestinnän ja yritystoiminnan peruskäsitteiden (teorioiden ja toimintamallien) ymmärtävää omaksumista. Taidot tarkoittavat kykyä soveltaa edellä mainittua tietoa suhteellisen yksinkertaisessa viestinnän tai yritystoiminnan ongelmanratkaisussa ja näihin sisältöalueisiin liittyvien tapausten analyysissa. Viestinnän ja yritystoiminnan perusopintoihin on integroitu projektityön ja oman työskentelyn suunnittelun ja hallinnan opiskelua, ryhmätyövalmiuksien kehittämistä sekä keskeisten opiskeluvalmiuksien (verkko-oppimisympäristö, raportointi) harjaannuttamista. Myös näiden taitojen hallinta on tässä arvioinnin kohteena. Koska kysymyksessä ovat peruskurssitason opinnot, ei Eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen (EQF) mukaisen kompetenssin (tietojen ja taitojen todennettu käyttö työtilanteissa) arviointia ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi ottaa arvioinnin kohteeksi. (Auvinen 2008.)

Tässä yhteydessä on huomautettava, että integroitu aloitusopintokokonaisuus on nykyisin käytössä Pasilan ja Porvoon liiketalouden yksiköissä. Viestinnän koulutusohjelmassa tätä edellä mainittua integraatiota ei ole, joten tämä esitys koskee viestinnän koulutusohjelmassa vain siis viestinnän perusteiden ja yritystoiminnan perusteiden oppisisältöihin liittyvien tietojen ja taitojen tunnistamista ja tunnustamista.

Arviointimenetelmille asetettavat vaatimukset

Yleisten menetelmille asetettavien vaatimusten jälkeen tarkastelemme sekä aloitusopintoihin (viestintään ja yritystoimintaan) integroituja yhteisiä elementtejä että kyseisten opintojaksojen substanssiosaamisen tunnistamista ja tunnustamista. Myöhemmin mainittava portfolio voi olla yhteinen viestinnän ja yritystoiminnan opintojen osalta, koska opintoihin liittyy (Pasilassa ja Porvoossa) yhteisiä, integroituja elementtejä. Myös substanssiosaamiseen liittyviä tunnistamisen välineitä voidaan liittää portfolioon. Viestinnän koulutusohjelmassa näitä yhteisiä elementtejä ei ole, joten siellä portfolioa arvioidaan vain substanssiosaamiseen liittyen.

Arviointimenetelmien tulee olla sopivia opetussuunnitelmassa esitettävien osaamistavoitteiden arviointiin. Ensinnäkin menetelmien tulee olla kattavia: kaikkia oppimistavoitteiden mukaisia tietoja ja taitoja on kyettävä arvioimaan. Menetelmien tulee olla riittävän monipuolisia niin, että eri tavoin hankittua osaamista pystytään tunnistamaan ja erottelemaan. Prosessin, menetelmien ja mittareiden tulee olla niin selkeitä ja läpinäkyviä, että voidaan varmistaa opiskelijoiden tasavertainen kohtelu riippumatta arviointia suorittavasta henkilöstä. Luotettavuutta (reliabiliteettia) varmistaa myös se, että menetelmät ovat riippumattomia satunnaisista tekijöistä. (Vuorinen 2007; Jaakkola 2008.) Oikeudenmukaisuuden vaatimukset herättävät myös kysymyksen, pitäisikö menetelmien olla mahdollisimman yhdenmukaisia eri opintojaksoilla tehtävissä osaamisen tunnistamisissa. Mikäli yhteisistä periaatteista ei huolehdi riittävästi, saattavat opiskelijat tulla eriarvoisesti kohdelluiksi, jos eri opintojaksojen näyttötavat ja arviointiperiaatteet vaihtelevat huomattavasti. Riittävän yksinkertaiset menetelmät ovat myös taloudellisia – tosin menetelmien viemää aikaa ja aiheuttamia kustannuksia ei voida arvioida, ennen kuin menetelmistä on kerätty kokemuksia.

Arvioinnin validiteettivaatimus asettaa menetelmille useita haasteita: miten pystytään arvioimaan tietojen ja taitojen kannalta olennaisia asioita? Osaamisen tulisi olla yleistettävissä eri koulutusohjelmissa. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että osaamisen vaatimustaso on määritelty yhdenmukaisesti eri koulutusohjelmien aloitusopinnoissa. Arvioinnin tulee kohdistua laajasti näillä peruskursseilla edellytettävään osaamiseen. Pelkkä kirjallinen substanssinäyttö ei täytä tätä kriteeriä. (Jaakkola 2008.)

Järjestelmän tulisi olla yhdenmukainen läpi korkeakoulun myös siinä, annetaanko aiemmin opitun tunnustamisen yhteydessä opiskelijalle arvosana tunnustetusta opintojaksosta. Arvosanoja puoltaisivat niiden mahdolliset vaikutukset jatko-opintoihin tai työnhakutilanteisiin. (Saranpää 2007, 77.) Eri tavoin hankittua ja tunnistettua osaamista varten on

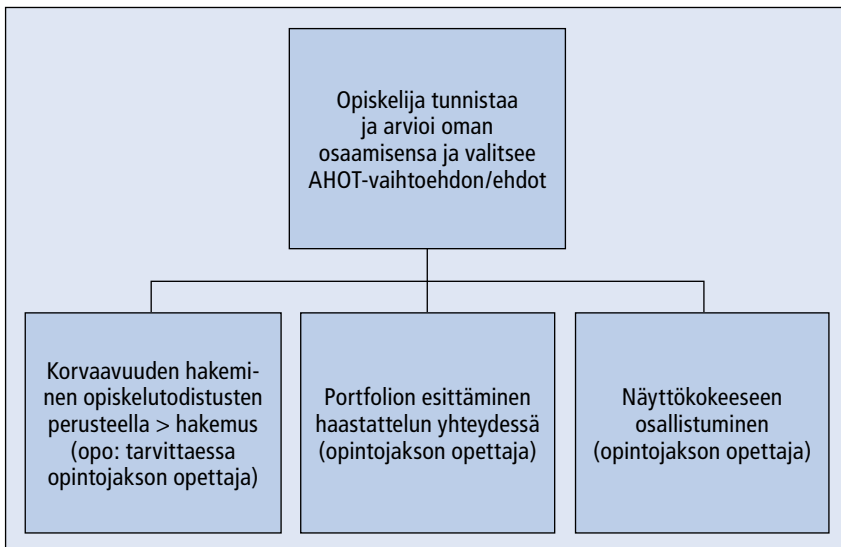
kuitenkin erittäin vaikeaa, ellei mahdotonta, rakentaa täysin luotettavaa arviointiasteikkoa. Arvosanan antamatta jättämistä voidaan perustella myös HAAGA-HELIAN tutkintosäännöllä (§ 6): ”Erityisestä syystä voidaan suoritus arvioida merkinnällä suoritettu tai hyväksyty (H). Muualla suoritetuista opinnoista kirjataan arvosanaksi suoritettu muualla (S).” (HAAGA-HELIAN tutkintosääntö 2007.)

Aiemmin hankitun osaamisen vanhenemissäännökset ovat vielä avoimena. Mikäli vanhenemissääntöjä käytetään, tulisi tästäkin löytyä yhdenmukainen käytäntö eri opintojaksojen tunnustamisprosesseissa: milloin hankittua osaamista vielä tunnustetaan ja tunnustetaan? Tutkintosääntö ei ota tähän kantaa.

Tunnistamismenetelmien ei tule vain selvittää osaamista vaan ohjata opiskelijaa hankkimaan sellaista osaamista, jota häneltä puuttuu, jotta hän voisi saavuttaa asetetut osaamistavoitteet ja kehittyä työtehtävissään. Näin myös korkeakoulu voi saada tietoa työelämän taitovaatimuksista ja osaamisen luonteesta. (Opetusministeriö 2007, 28.) Edellinen ajattelutapa edellyttäisi varsin yksilöllistä paneutumista opiskelijan osaamiseen ja HOPSin rakentamiseen.

Ehdotus AHOT-ratkaisuksi

Hankeessamme olemme päätyneet ehdottamaan seuraavanlaista aloitusopintojen viestinnän ja yritystoiminnan AHOT-ratkaisua:

Kuvio 2. Aloitusopintojen viestinnän ja yritystoiminnan AHOT-menettely.

Jos ratkaisumme hyväksytään, jatkamme sen pohjalta kehittämistyötä käytännön toteutukseen eli portfolion sisällön vaatimuksien suunnitteluun, haastattelun kehittämiseen ja näyttökokeen laatimiseen. Myös arviointi ja dokumentointi tulevat pohdittaviksi ja määriteltäviksi.

Korvaaminen muualla suoritetuilla korkea-asteen opinnoilla

Mikäli opiskelijalla on toisessa korkea-asteen oppilaitoksessa suoritettuja HAAGA-HELIAn aloitusopintoja vastaavia opintoja suoritettuna, hyväksiluku todetaan opiskelijan toimittamien aikaisempien todistusten perusteella ja merkitään opintorekisteriin. Näin on toimittu aiemminkin. Korvaavuuden on merkinnyt opinto-ohjaaja. Jos sisällön vastaavuudessa on epäselvyyttä, opinto-ohjaaja lähettää opiskelijan opintojakson vastuuopettajan puheille. Opiskelija toimittaa tälle suorittamiensa kurssien sisältö- tai osaamistasokuvaukset, ja niitä verrataan HAAGA-HELIAn opetussuunnitelman vastaaviin osuuksiin. Vastuuopettaja päättää korvaavuudesta ja mahdollisista lisätehtävistä, joilla opiskelija voi täydentää suoritustaan. Lisätehtävä määrätään myös, jos aiemmin suoritettu opintopistemäärä ei vastaa kyseisen HAAGA-HELIAn opintojakson opintopistemäärää. Lisätehtävien sijasta opiskelijalta voidaan pyytää myös muuta näyttöä (ks. tässä esityksessä myöhemmin).

Muualla kuin korkea-asteella hankitun osaamisen tunnistaminen ja arviointi

Myös muualla kuin korkea-asteella hankittua osaamista voidaan tunnistaa ja arvioida. Arvioinnin keskeisenä elementtinä on opiskelijan koostama portfolio ja sen pohjalta tehtävä henkilökohtainen haastattelu. Portfolio harvoin sellaisenaan riittää osaamisen näytöksi. Yleensä siihen voi liittyä kirjallisia tai suullisia selvityksiä, jotka perustelevat opiskelijan ratkaisuja sekä kuvaavat myös hänen oppimisprosessiaan. Portfolio on hyvä keino myös työpaikalla tai muualla hankitun osaamisen esittämiseen. Haastattelua käytetään yleensä jonkin muun osaamisen näyttötavan, esimerkiksi portfolion kanssa. Se täydentää syntyvää kokonaiskuvaa, antaa lisätietoja muun näytön tueksi ja lisää näytön luotettavuutta. (Opetusministeriö 2007, 29–31; Jaakkola 2008.) Mikäli portfolioissa ja haastattelussa olevat näytöt eivät ole riittäviä koko opintojakson arviointiin ja osaamisen tunnustamiseen, opiskelija voidaan ohjata antamaan vielä jokin muu näyttö (esim. toimittamaan puuttuvia todistuksia tai tekemään jokin opintojakson etätyö). Mahdollista on myös, että opiskelijalle laaditaan

yksilöllinen opintojakson suoritussuunnitelma: hän suorittaa vain erikseen määritellyn osan opintojaksosta.

Tämän portfolio-haastattelu-järjestelmän toteuttaminen edellyttäisi, että portfoliot toimitetaan hyvissä ajoin (kaksi viikkoa ennen opintojen alkua) vastuuopettajille, joilla on oltava riittävästi aikaa portfolioiden läpikäymiseen, haastatteluajojen sopimiseen ja haastatteluihin. Se, että opiskelijoilta edellytetään portfolion toimittamista ja siis aiemmin opitun tunnistamisen ja tunnustamisen hakemista, liittyy tämän menetelmän opetusministeriön muistiossa esitettyihin näkökohtiin.

Ammattikorkeakoululain, opetusministeriön muistion (2007, 4) ja HAAGA-HELIAN tutkintosäännön (2007, § 8) mukaisesti opiskelijan on itse haettava aiemmin opitun tunnistamista ja tunnustamista. Hakemusta varten voitaisiin kullekin opintojaksolle suunnitella hakulomake, johon opiskelija kirjaa, mitä tunnustamista hän on hakemassa ja mitä dokumentteja hänen portfolionsa sisältää. Lomake toimisi ikään kuin portfolion ”kansilehtenä”, ja tälle samalle lomakkeelle voitaisiin kirjata tehty arviointipäätös (hyväksytyt/hylätyt). Jälkimmäisessä tapauksessa päätökseen lisätään perustelut. Dokumentin säilyttämisestä ja valitusmenettelystä täytyy olla korkeakoulussa ennalta päätetty yhdenmukainen käytäntö. Tähän prosessikuvaukseen ei tässä esityksessä kuitenkaan oteta kantaa.

Tunnistamisen hakemista varten opiskelija tutustuu huolellisesti opinto-oppaassa esitettyihin viestinnän ja yritystoiminnan perusteiden oppimistavoitteisiin ja sisältökuvauksiin. Opiskelija laatii näihin suhteutettuna (essen) omasta osaamisestaan kyseisiä opintojaksoja koskevan opetussuunnitelman eri alueilla (erikseen viestinnän ja yritystoiminnan opintojaksot, jos tunnustamista haetaan molemmista). Opetussuunnitelmaan tutustuminen antaa hakijalle kuvan siitä, millaista osaamista koulutusohjelman aloitusopinnot tuottavat. Oman osaamisen itsearviointi ja kokemusten reflektointi auttavat hakijaa suhteuttamaan nykyistä osaamistaan opintojakson suorittamisen jälkeisiin tietoihin ja taitoihin. Näiden itsearviointitaitojen kehittyminen on tärkeää koulutuksen alusta alkaen. Ei siis riitä, että opiskelija vain liittyy portfolioonsa opiskelu- ja työtodistukset pohtimatta, mitä opintojaksojen tuottamaa osaamista hänellä on esittämiensä todistusten pohjalta. Osaaminen täytyy kyetä kuvaamaan jäsennellysti ja osaamisvaatimusten mukaisesti, konkreettisin esimerkein ja perustellen. Samalla portfolioissa oleva itsearviointi on hyvä lähtökohta myöhemmin tapahtuvalle haastattelulle, jossa osaaminen vielä varmennetaan. (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2007.)

Portfolioon liitetty essee siis täydentää muulla tavalla esitettyä osaamisen näyttöä. Esseessä opiskelija voi esimerkiksi käsitellä omia ryhmätyöskentelyvalmiuksiaan, omaa osaamistaan projektityön suunnittelussa tai hallinnassa

tai vaikka pohtia, miten hänen oma osaamisensa liittyy korkeakoulun edellyttämään teoreettiseen osaamiseen. Aloituspintoihin on kytkettyä vuorovaikutus- ja verkostoitumistaitojen kehittämisen lisäksi osaamisen jakamisen ja yhteisen tiedon muodostuksen kehittämistä. Opiskelijoita ohjataan myös kriittiseen ajatteluun ja oleellisen tiedon erottamiseen epäolennaisesta, itseohjautuvuuteen ja vastuullisuuteen. Näitä valmiuksia ei luonnollisesti voida esseellä luotettavasti mitata – mutta esseen kirjoittaminen saa ainakin opiskelijan pohtimaan taitojaan ja kehittämistarpeitaan näillä alueilla. Se on myös keino kuvata oppimisprosesseja, ei vain tuloksia, sekä mahdollisesti tuoda esiin opiskelijan kehityssuunnitelmia niin opiskelun kuin työuran kannalta. Esse voi toimia myös todisteena kyvykkyydestä saattaa omat käsitykset kirjalliseen ymmärrettävään muotoon, kielen hallinnasta sekä kyvystä soveltaa HAAGA-HELIA:n raportointiohjetta. (Opetusministeriö 2007, 29; Jaakkola 2008; Hokkanen, Inkinen & Vauhkonen 2007, 83.) Esseen laatiminenkin vie aikansa, joten opiskelijan on saatava hyvissä ajoin tietää AHOT-vaatimuksista.

Osaamiskuvauksensa liitteeksi opiskelija laatii CV:n, jonka avulla hän voi tiivistetysti kuvata keskeisen koulutus-, työ- ja muun taustansa. Tämän lisäksi portfolioon liitettävässä esseessä on mahdollisuus laveammin kertoa muusta opiskelijan elämään kuuluvasta toiminnasta, esimerkiksi omasta yrittäjyydestä tai freelance-työskentelystä, järjestötoiminnasta, muusta kuin kaupallisen tai viestinnän alan työkokemuksesta sekä omista harrastuksista. Tämä kuvaus voi sisältää arvokasta tietoa opiskelijan toiminnasta erilaisissa ryhmissä ja muissa vuorovaikutustilanteissa, päätöksentekovalmiuksista ja asiakkuuden käsitteen ymmärtämisestä. (Olsonen 2007, 61–63.)

Osaamisen todentamiseksi vaaditaan portfolioon liitettäväksi erilliset dokumentit. Tällaisia dokumentteja voivat olla

- toisen asteen tutkintotodistukset suoritetuista kaupallisista tai viestinnän opinnoista
- ammattitutkintojen todistukset kaupallisista tai viestinnän opinnoista
- todistukset muista kaupallisista tai viestinnän opinnoista (non-formaali oppiminen)
- työtodistukset, joihin liittyy selvitys, miten työssä hankittu osaaminen vastaa opetussuunnitelman mukaista osaamista
- esimiehen varmentama selvitys esimerkiksi projektityöhön ja sen suunnitteluun osallistumisesta tai muusta toiminnasta, jolla on merkitystä osaamisen todentamiselle
- selvitys informaalista oppimisesta vapaa-aikana (esim. järjestö- tai hallintokokemus)
- työnäytteet (dokumentit osaamisen tunnustamista hakevan omista suoritteista).

Edellä esitettyjen dokumenttien käyttö osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen perusteena edellyttää kuitenkin, että opintojaksoihin tulee määritellä tunnustamisen kriteerit. Näillä kriteereillä tarkoitetaan esimerkiksi suoritettujen tutkinnon ikää tai jostakin opintosuorituksesta saatua arvosanaa tai työkokemuksen pituutta tietyissä tehtävissä. Mikäli näitä kriteereitä ei ole määritelty yksiselitteisesti ja samansisältöisinä eri opintojaksoille, ei tunnustamisjärjestelmässä toteudu edellä esitetty oikeudenmukaisuuden vaatimus. Jossakin määrin voidaan tietysti kyseenalaistaa myös esitettyjen dokumenttien validiteetti arviointiprosessissa: mittaavatko ne juuri näiden opintojaksojen tuottamaa osaamista? (Nikkilä, Anttonen & Leppänen 2006, 62–63.)

Soveltavana tehtävänä voisi olla portfolioon liitettävä työnäyte esimerkiksi projektisuunnitelman tekemisestä. Opiskelija voi laatia näytteen tätä projektia varten, tai se voi olla jokin suunnitelma, jonka tekemiseen hän on aiemmin osallistunut. Suunnitelmassa tulisi olla varmennus, että kyseinen opiskelija on henkilökohtaisesti osallistunut kyseisen suunnitelman tekemiseen. Viestinnässä työnäytteinä voisivat toimia erilaiset kirjalliset dokumentit (esimerkiksi raportit, muistiot, tiedotteet tai muut liikeviestit), joita opiskelija on tehnyt joko aiemmissa opinnoissaan tai työtehtävissään tai harrastuksensa parissa.

Haastattelu täydentää portfolioissa esitettyä osaamisen tunnistamista. Haastattelua ei käytetä erillisenä. Se toteutetaan nimenomaan niin, että henkilö, jolta tunnistamista haetaan, tutustuu ennalta opiskelijan laatimaan portfolioon ja pohtii sen pohjalta haastattelukysymykset, joilla hän hakee lisäinformaatiota portfolioissa esitettyihin asioihin. Haastattelussa on myös mahdollista selvittää ja tukea opiskelijan motivaatiota koulutusta kohtaan sekä selvittää hänen opiskeluedellytyksiään. Luotettavuuden ja tasapuolisuuden vuoksi olisi hyvä, että haastattelijalla olisi käytettävissään haastattelua varten kaikille esitettävä peruskysymysrunko, jota voi täydentää tapauskohtaisesti lisäkysymyksillä. (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2007; Hopia ym. 2007, 44.)

Kyseessä on tietysti siis jo korkeakouluun valittu hakija, mutta opiskeluedellytyksistä keskustelemalla voidaan auttaa opiskelijaa ymmärtämään, mikä merkitys huolellisella opintojen ja oman ajankäytön suunnittelulla on. Näitä asioitahan muuten opiskellaan koko aloitusopintojaksojen ajan. Haastattelun päätteeksi opiskelija saa tiedon, onko hänen osaamisensa katsottu riittäväksi kyseisen opintojakson suorituksen tunnustamiseen. Mikäli esitetty näyttö ei ole riittävä, opiskelija saa kehotuksen toimittaa jotakin muuta näyttöä portfolionsa täydennykseksi tai suorittaa opintojaksosta hänen tilanteeseensa soveltuvat osat täydentääkseen näytöllä saatua osittaista korvaavuutta.

Ammattikorkeakoululla tulee olla yhtenäinen käytäntö, miten ratkaisuun tyytymätön opiskelija voi pyrkiä saamaan muutoksen päätökseen tai miten hän voi viedä asiaansa eteenpäin, jos näyttö hylätään. Edellisen vuoksi kielteiset päätökset on syytä perustella kirjallisesti ja myös taltioida ne mahdollisia jatkotoimia varten. (Nikkilä, Anttonen & Leppänen 2006, 62.)

Näyttökoe on kirjallinen kuulustelu, jossa testataan opiskelijan teoreettista osaamista ja tietojen soveltamiskykyä suhteellisen yksinkertaisiin käytännön tapauksiin. Näyttökoe mittaa siis substanssin hallintaa, ja sitä voidaan käyttää sekä viestinnän että yritystoiminnan perusopintojen hallitsemisen mittarina. Opetusministeriön muistion mukaan (2007, 29) ”autenttiseksi ongelmanratkaisutilanteeksi suunniteltu kuulustelu osoittaa parhaiten aiemmin hankittua osaamista”. Näyttökokeen tehtävät perustuvat opetussuunnitelmassa esitettyihin opintojaksokohtaisiin osaamiskuvauksiin. Näiden kuvausten lisäksi tulee näyttöön tulevalle selvittää myös opintojaksolla käytettävä kirjallisuus.

Näyttökoe voi toimia dokumentoimattoman osaamisen tunnistamisen apuvälineenä. Kuka tahansa opiskelijaan aloittava opiskelija voi siis osallistua aloitusmoduulin yritystoiminnan tai viestinnän näyttökokeeseen, vaikka ei muulla tavoin haluakaan hakea osaamisensa tunnistamista ja tunnustamista. Kuitenkin jos näyttökokeeseen voivat osallistua kaikki korkeakouluun hyväksytyksi tulleet hakijat, on vaarana, että kysymyksessä ei ole enää aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen vaan lähinnä kirjatentti.

Työn tässä vaiheessa emme ole päättäneet, voiko opiskelija saada näytön perusteella korvatuksi vain osan opintojaksosta vai ainoastaan koko opintojakson. Jälkimmäistä ajattelutapaa tukee tavallaan opetusministeriön näkökanta (2007, 27): ”Osaamista jäsennetään laajoina osaamiskokonaisuuksina, jotka konkretisoivat osaamisen hahmottamista ja arvioimista.” Lisäksi osasuoritusten jälkeen tapahtuva osaamisen täydentäminen olisi ehkä liian monimutkainen ja resursseja vievä prosessi.

Lopuksi

Edellä on käsitelty aiemmin hankitun osaamisen tunnistamista, arviointia ja tunnustamista HAAGA-HELIAN liiketalouden (Pasila, Porvoo) ja viestinnän koulutusohjelmissa. Esityksen pohjana ovat asiaa koskeva lainsäädäntö ja opetusministeriön muistiossaan (2007, 4) antamat suositukset sekä HAAGA-HELIAN tutkintosääntö. Esitetyt menetelmät ovat tällaisenaan sovellettavissa myös muihin koulutusohjelmiin. Sovellettavuuden mahdol-

listamiseksi ei tässä ole esitetty mitään viittauksia opetussuunnitelmissa esitettyihin osaamiskuvauksiin. Menetelmät ovat tästä esityksestä helposti muokattavissa myös sen jälkeen, kun HAAGA-HELIAan on tullut uusi liiketalouden opetussuunnitelma.

Suurimpana hankaluutena tässä esitettyjen menetelmien soveltamisessa näemme prosessin aikataulutuksen ja ajoituksen. Koska ei ole vielä kokemusta, on mahdotonta arvioida, kuinka iso osa uusista opiskelijoista hakee aiemmin opitun tunnistamista ja tunnustamista ja kuinka paljon aikaa portfolioiden ja näyttökokeiden käsittely vie. Varovainen arvio yhden opiskelijan osaamisen tunnistamisesta (portfolion läpikäynti, haastattelu, tuloksen dokumentointi) olisi ehkä minimissään yksi tunti. Haastattelut tulisi pystyä toteuttamaan ilta-aikaan, koska kyseessä ovat työssä käyvät aikuisopiskelijat, joilla tosin opintojen aloitusvaiheessa ovat lisäksi alkamassa uudet opintojaksot. Jos tunnistamishakemuksia tulee paljon, haastattelut sitoisivat ehkä kohtuuttoman paljon resursseja ajankohtana, jolloin opettajilla on aloitettavanaan myös omat uudet opintojaksot.

Ennen tässä esitettyjen menetelmien käyttöönottoa on otettava huomioon, että edellä esitettyjen reunaehtojen (prosessikuvaus, vastuut, resursointi) tulee olla valmiina. Tulee myös huolehtia siitä, että HAAGA-HELIAssa käytettävät arvioinnin kriteerit ovat yhdenmukaisia eri koulutusohjelmissa ja opintojaksoilla, vaikka tunnistamisen menetelmät tietenkin voivat erota toisistaan.

Luultavaa on, että prosessin läpiviemiseen menee ennakoitua enemmän aikaa. Monilla aikuisopiskelijoilla saattaa kuitenkin olla vaikeuksia tunnistaa omaa osaamistaan – kursseille halutaan ehkä tulla ikään kuin varmuuden vuoksi tietoja päivittämään. Haasteellista molemmille osapuolille, sekä tunnustuksen hakijalle että tunnustajalle, tulee olemaan työkokemukseen perustuvan osaamisen validi tunnistaminen ja tunnustaminen. Hyvinkin vanhat muodolliset tutkinnot saattavat tuntua tärkeiltä, vaikka niihin perustuvalla osaamisella ei enää olisi juuri tekemistä nykyisten osaamisvaatimusten kanssa. (Vanhanen & Pernu 2007, 69.)

Kaikkiin tunnistamisvaihtoehtoihin liittyy omia ongelmia: miten hyvin osoitetut näytöt edustavat arvioitavia alueita? Onko osaamisen tunnistaminen näyttöjen ja dokumenttien perusteella luotettavaa ja riittävän kattavaa? Onko tunnistamis- ja tunnustamismenettely tasapuolinen ja oikeudenmukainen kaikille opiskelijoille? Tunnistetaanko sellaistaakin, mitä todellisuudessa ei ole? Miten hyvin resurssit mahdollistavat kunkin opiskelijan tapauksen, tilanteen ja kehityssuunnitelmien huomioon ottamisen ja käsittelyn haastattelussa? Lisäksi tulee miettiä, jääkö aloitusopintojen taidoista uudelta opiskelijalta puuttumaan jotain sellaista, mihin tulisi

tarjota ”tukitunteja” tai muuta ohjeistusta, esimerkiksi projektityön tai verkko-opiskeluympäristön hallintaan.

Jos portfoliohaastattelu tai näyttökoeperiaate otetaan viestinnän ja yritystoiminnan aloitusopinnoissa käyttöön mainituissa opinto-ohjelmissa, olisi ajallisesti ja myös sisällöllisesti tarkoituksenmukaisinta, että näytöt voitaisiin järjestää Pasilan liiketalouden yksikössä mutta portfolioiden tarkistus voisi tapahtua opiskelijan omassa yksikössä.

Tehtyjä tunnustamispäätöksiä ja koko tunnistamis- ja tunnustamisprosessia tulee dokumentoida ja seurata, jotta saadaan selville, miten prosessi toimii ja miten sitä mahdollisesti tulisi tulevaisuudessa kehittää.

Jos ehdotuksemme hyväksytään, jatkamme kehittämistyötä. Seuraavia toimenpiteitä ovat:

- toimenpiteiden aikataulutuksesta ja AOTT-tiedottamisesta sopiminen (toimeksiantajan ja opinto-ohjaajan kanssa)
- näyttökokeen laatiminen
- portfolion sisältövaatimusten määrittely
- haastatteluperiaatteista sopiminen ja haastattelurungon laatiminen
- arvioinnista päättäminen
- näyttöjen ja portfolion dokumentoinnista sopiminen
- näyttökokeen järjestäminen ja portfolioiden tarkistaminen sekä haastattelujen käyminen syksyllä 2008
- opiskelijoiden suoritusten arviointi näyttöjen sekä portfolioiden ja haastattelujen perusteella
- ehdotuksen toimivuuden arviointi.

Lähteet

- Auvinen, P. 2008. Kompetensseista osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen. HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu. Luentomateriaali. 16.1.2008.
- HAAGA-HELIA:n tutkintosäntö 2007. Luettavissa: <http://www.haaga-helia.fi/fi/opinto-opas-2007-2008/opiskelu-haaga-heliassa/tutkintosanto>.
- Haltia, P. 2008. Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen roolit ja vastuut. Luentomateriaali. HAAGA-HELIA Ammatillinen opettajakorkeakoulu 3.3.2008.
- Hokkanen, S. & Inkinen, M. & Vauhkonen, P. 2007. Logistiikan ylemmän amk-tutkinnon työelämälähtöinen opintojen suunnittelu. Teoksessa Laitinen, A. & Nurminen, R. & Soininen, L. (toim.) Tunnistatko osaamisen? Näkökulmia ja välineitä osaamisen arviointiin ja kehittämiseen ammattikorkeakoulussa. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 80.
- Hopia, H. & Koskimies, H. & Immonen, M. & Tuomi, M. & Heikkilä, 2007. Valintakoe osaamisen tunnistamisen välineenä sosiaali- ja terveysalan aikuis-koulutuksessa. Teoksessa Laitinen, A. & Nurminen, R. & Soininen, L. (toim.) Tunnistatko osaamisen? Näkökulmia ja välineitä osaamisen arviointiin ja kehittämiseen ammattikorkeakoulussa. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 80.
- Jaakkola R. 2007. Erikoistumisopinnot - AOTT. Osaamisen tunnustaminen ja tunnistaminen ammattikorkeakouluopetuksessa. Luentomateriaali. HAAGA-HELIA Ammatillinen opettajakorkeakoulu 2.-3.10.2007.
- Jaakkola, R. 2008. Osaamisen arviointia. Luentomateriaali. Erikoistumisopinnot, HAAGA-HELIA Ammatillinen opettajakorkeakoulu 3.3.2008.
- Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2007. OsTu-seminaari. Luentomateriaali. 28.11.2007.
- Nikkilä, J. & Anttonen, Erkki & Leppänen, Anne 2006. Analyyttisen osaamisen tunnistamiseen agrologin (AMK) koulutuksessa. Teoksessa Niskanen, A. & Lepänjuuri, A. & Rautio, T. (toim.) Tunnistatko taiturin? Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen korkea-asteella. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 67.
- Olsonen, M. 2007. Portfolio musiikin ammattilaisen osaamisen tunnistamisessa, arvioinnissa ja tunnustamisessa. Teoksessa Laitinen, A. & Nurminen, R. & Soininen, L. (toim.) Tunnistatko osaamisen? Näkökulmia ja välineitä osaamisen arviointiin ja kehittämiseen ammattikorkeakoulussa. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 80.
- Opetusministeriö 2007. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:4. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Yliopistopaino. Helsinki. Luettavissa: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/tr04.pdf?lang=fi>.
- Saranpää, M. 2007. Ohjaajan hätävara. HAAGA-HELIA kehittämisraportteja 3/2007.
- Vanhanen, P. & Pernu, P. 2007. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen vastaan oikeustradenomiopiskelijat. Teoksessa Laitinen, A. & Nurminen, R. & Soininen, L. (toim.) Tunnistatko osaamisen? Näkökulmia ja välineitä osaamisen arviointiin ja kehittämiseen ammattikorkeakoulussa. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 80.
- Vuorinen, B. 2007. Tunnistetaan osaaminen! Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen ammattikorkeakouluympäristössä. Luentomateriaali. Jyväskylä 29.10.2007.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen eli AHOT Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa

Paula Karttunen ja Kirsi Rouhiainen

Taustaa

■ Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen (eli AHOT) on nostettu kehittämisen kohteeksi jo useammassa aikaisemmassa koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa. Nyt valtioneuvoston 5.12.2007 hyväksymässä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2007–2012 todetaan, että ”korkeakoulututkintojen opintoaikoja lyhennetään ja opiskelijoiden liikkuvuutta korkeakoulujärjestelmässä sekä koulutuksen ja työelämän välillä helpotetaan parantamalla aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista”.

Vuonna 2007 myös opetusministeriö on julkaissut selvityksen Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa, jossa selvitetään muun muassa korkeakoulujen käytäntöjä aiemmin suoritettujen ja aiemmin hankitun osaamisen hyväksilukemisessa sekä arvioidaan nykyisin toiminnassa olevia käytäntöjä, prosessien toimivuutta ja yhdenmukaisuutta. Tässä muistiossa työryhmä esittää myös suosituksia yhteisiksi valtakunnallisiksi periaatteiksi, joihin toivotaan laadittavan tarkennuksia myöhemmin perustettavissa koulutusaloittaisissa työryhmissä.

Oppimistuloksiin ja saavutettuun osaamiseen perustuvaa oppimisen viitekehystä pidetään onnistuneena. Tavoitteena on parantaa EU:n kansalaisten liikkuvuutta ja edistää elinikäistä oppimista. Tämä mahdollistetaan muun muassa parantamalla tutkintojen vertailtavuutta sekä hyödyntämällä osaamisen tunnistamista ja tunnustamista.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen lisää opiskelun joustavuutta. Sillä voi olla vaikutusta myös keskeyttämisten vähentymiseen, kun opiskelijat motivoituvat ja sitoutuvat paremmin henkilökohtaisen opintosuunnitelmansa mukaisiin opintoihin. Yksittäisen opiskelijan osalta hyöty aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta on muun muassa

se, että itsearviointikyky lisääntyy, kun pitää oppia arvioimaan omaa osaamistaan. Korkeakoulun kannalta sen uskotaan vaikuttavan koulutukseen hakeutuvien opiskelijoiden motivaatioon. Työnantajan kannalta työntekijöiden koulutustarpeen määrittäminen helpottuu, kun työnantajan käsitys henkilöstön osaamisesta tarkentuu. Yhteiskunnallisesti välitetään koulutuksen päällekkäisyyksiä, mikä säästää sekä yksilöllisiä että taloudellisia resursseja.

Ammattikorkeakoulun yhtenä kriittisenä menestystekijänä on tällä hetkellä tutkintoa suorittavien opiskelijoiden erityistarpeiden huomioon ottaminen. Ammattikorkeakoulusta saatava tutkintotodistus on ”lupaus saavutetusta osaamisesta” (Saranpää 2007).

Lähtötilanteen kartoitus Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa

Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa (KyAMK) hakutoimisto arvioi hakukelpoisuuden ensisijaisilta hakijoilta. Hakukelpoisuus voi olla yleinen hakukelpoisuus tai aiempaa tutkintoa vastaavalle alalle. Lisäksi KyAMK:ssa käytetään harkinnanvaraista valintaa. Tällöin hakutoimisto arvioi, ettei hakijalla ole hakukelpoista tutkintoa. Kaikki harkinnanvaraisen haun kautta hakeneet kutsutaan valintakokeeseen ja valintakokeen tulos ratkaisee. Hallituksessa käsitellään vuosittain harkinnanvaraista hakutietä tulevien määrä suhteessa aloituspaikkoihin. Kevään 2008 nuorten yhteishaussa se oli 5 % aloituspaikkojen kokonaismäärästä. Lisäksi harkinnanvaraisen haun kautta hakeneen tulee saada valintakokeessa keskimääräistä parempi tulos tullakseen valituksi. Toimialajohtaja tekee lopullisen päätöksen valinnasta. Määrällisesti harkinnanvaraisen haun kautta KyAMK:uun hakee vuosittain noin 20 henkilöä.

Opiskelijaksi valitut saavat KyAMK:n opintotoimistosta kirjeen, jossa kerrotaan, että kyseinen hakija on hyväksytty opiskelijaksi koulutusohjelmaan. Lisäksi kirjeessä on ohjeistus, miten tulee toimia opiskelupaikan vastaanottamisessa ja hakukelpoisuuden tuottaneen tutkinnon todistuskopioiden toimittamisessa opintotoimistoon. Kirjeessä on myös opiskelijarekisterin perustietolomake sekä ilmoittautumislomake tulevalle lukuvuodelle. Edelleen siinä on ohjeistus, miten tulee toimia, jos opiskelija on hyväksytty useampaan korkeakouluun. Siinä myös kerrotaan, mikä on tutkinto, jota opiskelija on tulossa suorittamaan, tutkinnon laajuus opintopisteinä ja säännönmukainen suoritus aika. Edelleen kirjeessä on opintojen alkamisajankohta (päivämäärä, kellonaika ja paikka), opinto-

toimiston aukioloaika ja yhteyshenkilön nimi, puhelinnumero ja sähköpostiosoite mahdollisia yhteydenottoja varten. Tämän hyväksymiskirjeen mukana on mahdollista lähettää opiskelijaksi valitulle myös muuta postia, kuten opiskelijakunnan tiedotteita.

KyAMK:ssa laadittiin lukuvuodeksi 2007–2008 opetussuunnitelma, jossa määriteltiin ensimmäistä kertaa myös osaamistavoitteita. Opetussuunnitelmassa tehdään näkyväksi sekä suunniteltu oppimisprosessi että sen osat. KyAMK:ssa on osaamistavoitteiden lisäksi otettu käyttöön ammatillista kasvua jäsentävät vuositeemat. Teemat auttavat opiskelijaa hahmottamaan, minkälaista osaamista häneltä edellytetään opintojen eri vaiheissa. (Liitteet 1 ja 2.)

KyAMK:ssa on mahdollista osoittaa aiemmin hankittu osaaminen näytöillä. Tällä hetkellä se vaatii opiskelijalta erityistä aktiivisuutta, sillä prosessista ei ole koko ammattikorkeakoulun yhteistä prosessikaaviota.

Opintojen ohjauksen toimenpideohjelman 2007–2009 mukaan jokainen opiskelija laatii ryhmänohjaajan avustuksella ensimmäisen henkilökohtaisen opintosuunnitelman ensimmäisen opiskeluvuoden toisen lukukauden alkaessa. Sen jälkeen HOPS päivitetään lukuvuosittain. Sen lisäksi opiskelija käy ryhmänohjaajansa kanssa henkilökohtaisen ammatillista kasvua tukevan HOPS-keskustelun lukuvuosittain.

Tällä hetkellä KyAMK:n tutkintosäännössä puhutaan hyväksilukemisesta. Sen mukaan opiskelija voi anoa aiemmin tai opintojen aikana suorittamiensa korkeakoulutasoisten opintojen tai muussa oppilaitoksessa suorittamiensa vastaavien opintojen osittaista hyväksilukua tai opintokokonaisuuden hyväksilukua. Tällöin muualla suoritettujen opintojen tulee vastata tasoltaan koulutusohjelman tai suuntautumisvaihtoehdon tavoitteita.

Hyväksiluvussa on käytettävissä kaksi erilaista tapaa: korvaavuus tai sisällyttäminen. Korvaavuudella tarkoitetaan koulutusohjelman opetussuunnitelmaan kuuluvien opintojen korvaamista muualla suoritetuilla vastaavansisältöisillä opinnoilla. Sisällyttäminen tarkoittaa muualla suoritettujen opintojen liittämistä tutkinnon osaksi eli sisällöllistä vastaavuutta ei välttämättä edellytä.

Opiskelija voi anoa myös aikaisemmin työsuhteessa tai yrittäjänä toimimisella hyväksilukua pakollisesta työharjoittelusta, mutta pääsääntöisesti ei muista opintojaksoista. Jos opiskelija anoo työkokemuksen perusteella korvaavuutta muusta kuin työharjoittelusta, tulee häneltä aina vaatia lisäksi tentti, tehtävä tai muu näyttö osaamisestaan. Jos opiskelijalla on niin sanottu vanhamuotoinen opistoasteen tutkinto, hyväksiluku tapahtuu sisällyttämällä.

Hakukelpoisuuden tuottaneen toisen asteen tutkintoon sisältyneestä työssäoppimisesta ei hyväksiluku ole mahdollista. Opiskelijalla on kuitenkin oltava koulutusohjelman opintojaksoilla mahdollisuus osoittaa näytöllä osaamisensa vastaavan ammattikorkeakoulun vaatimuksia.

Hyväksiluvut tulee hakea pääsääntöisesti ensimmäisen lukuvuoden aikana. Opintojakson korvaavuus anotaan kirjallisesti ammattikorkeakoulun laatimalla lomakkeella opintojakson opettajalta. Opettaja joko puoltaa tai ei puolla anomusta, ja lopullisen päätöksen korvaavuudesta tekee koulutusohjelmavastaava. Kielten osalta päätöksen tekee kuitenkin kielten osaamisalapäällikkö ja matemaattis-luonnontieteellisten aineiden osalta tekniikan, metsän ja liikenteen osaamisalalla matemaattis-luonnontieteellisen osaston osastonjohtaja.

Sisällyttämistä tutkinnosta tai sen osasta haetaan koulutusohjelma-vastaavalta. Työharjoittelun korvaamista työkokemuksella haetaan kyseisestä harjoittelusta vastaavalta opettajalta. Yli kymmenen vuotta vanhemmista suorituksista tai työkokemuksesta ei pääsääntöisesti myönnetä hyväksilukua. Koulutusohjelman ECTS-koordinaattori (European Credit Transfer System) tai koulutusohjelman kansainvälisyysvastaava hyväksyy etukäteen laaditun suunnitelman mukaan hyväksiluvut opiskeluaikana ulkomailla suoritetuista opinnoista tai harjoittelusta.

Aiemmin hankitun osaamisen tasot

Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisessa on eri tasoja, joilla asiaa voidaan tarkastella. Laajimpana on kansainvälinen eurooppalainen taso.

European Qualification Frameworkin (EQF) tavoitteena on auttaa työnantajia tunnistamaan eri maissa ja ehkä myös eri tavoin hankittu osaaminen. Yksilön kannalta tavoitteena on auttaa henkilöä saamaan hankkimalleen osaamiselle tunnustus ja tunnustus. Eri maiden koulutusorganisaatioille se puolestaan antaa yleisen perustan määrittellä tutkinnoissa vaadittava osaaminen. Ammattikorkeakoulututkinnon osaaminen on siinä määritelty tasoille 6 ja 7. Taso 7 vastaa ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon tason osaamista. Osaaminen kuvataan henkilökohtaisena kykyinä vastuulliseen ja itsenäiseen toimintaan. Muita kansainvälisiä luokitteluja ovat Dublin Descriptions ja Tuning-hanke. Dublin Descriptions on korkeakoulujärjestelmää varten laadittu kolmiportainen osaamistasoluokittelu. Tuning-hankkeiden yhteydessä puolestaan on tuotettu kompetenssikuvaukset keskeisillä tieteenaloilla.

Kansallisella tasolla osaamismäärittelyjä jäsentävät opetusministeriön koulutusohjelmarakenteita koskevat päätökset. Tässä rakenteellisessa ke-

hittämisessä ja osaamisalojen profiloitumisessa tavoitteena ovat myös koulutusohjelmarakenteiden selkeyttäminen ja koulutusohjelmien määrän vähentäminen. Lisäksi halutaan koota koulutusohjelmat laajemmiksi osaamiskokonaisuuksiksi.

ECTS-projektissa monet koulutusohjelmat ovat tehneet tietoisesti yhteistyötä osaamismäärittelyn laadinnassa. Tämän seurauksena on havaittu monien koulutusohjelmien osaamisprofiilien samankaltaisuus, ja koulutusohjelmarakenteen selkeyttämistarve on edelleen vahvistunut.

Projektin aikana laadittiin kansalliset suositukset koulutusohjelmakohtaisista kompetensseista sekä kaikille ammattikorkeakoulututkinnoille yhteiset ja yleiset kompetenssit. Työn tavoitteena oli vahvistaa kansallista yhteisymmärrystä tutkinnon suorittaneiden ydinosamisesta ja esittää yleiset kompetenssit eurooppalaisittain ymmärrettävällä tasolla.

Eurooppalainen / kansainvälinen taso	Yleiseurooppalaiset luokitukset, joilla kuvataan osaamisen luonnetta ja ydinasioita eri tutkinto-/osaamistasoilla (mm. EQF, Dublin Descriptions, Tuning-hankkeiden kompetenssikuvaukset)
Kansallinen taso	Kansalliset määrittelyt, jotka jäsentävät korkeakoulujen tutkintorakenteita ja osaamisaloja (korkeakoulujen viitekehys eli NQF, korkeakoulujen koulutusohjelmarakenne)
Koulutusohjelmataso	Koulutusohjelman osaamisprofiili, joka kuvaa tutkinnon osaamisvaatimusten kokonaisuutta eli kompetenssien yhdistelmä <ul style="list-style-type: none"> ▪ koulutusohjelmakohtaiset ja yleiset kompetenssit ▪ eurooppalaisittain ymmärrettävät kansalliset suositukset
Opintovuositaso	Ammatillisen kasvun havainnollistaminen vuositeemojen ja vuosittaisten osaamistavoitteiden avulla

Taulukko 1. Ydinosamisen ja -sisältöjen määrittelyn tasot ECTS-projektissa.

Kompetenssit kuvaavat yksilön pätevyyttä, suorituspotentiaalia ja kykyä suoriutua ammattiin kuuluvista työtehtävistä. Koulutusohjelmakohtaiset kompetenssit muodostavat opiskelijan ammatillisen asiantuntijuuden kehittymisen perustan. Kompetenssit ovat siis osaamislupauksia, joiden takana korkeakoulujen tulee kyetä seisomaan. Koulutusohjelmien osaamisprofiilien määrittelyn avulla opiskelija kykenee hahmottamaan konkreettisesti, millaista osaamista häneltä edellytetään sekä jäsentämään ja arvioimaan omaa oppimistaan ja osaamistaan. Ammattikorkeakoulun henkilöstöä ne puolestaan auttavat tekemään valintoja ja keskittymään oleelliseen ydinosamiseen. Työelämän edustajille ja muille yhteistyökumppaneille ne konkretisoivat tutkinnon suorittaneiden osaamista ja valmiuksia.

Osaaminen tulee ymmärtää kompetenssien kokonaisuutena. On tärkeää, että osaamista ei määritellä erillisten, toisistaan riippumattomien elementtien avulla.

Mitä ja milloin tunnustetaan?

Opetusministeriön työryhmän esityksen (2007) mukaan korkeakouluun hakeneella ja siellä opiskelevalla on oltava mahdollisuus aiemmin opitun tunnustamiseen ja tunnustamiseen riippumatta siitä, missä ja miten osaaminen on hankittu. Opiskelijalla on velvollisuus osoittaa osaamisensa. (Opetusministeriö 2007.)

Hakuvaiheessa hakutoimisto tunnistaa hakukelpoisuuden. Opintojen aikana tunnustetaan aiemmin hankittu osaaminen ennen opintojakson opetuksen alkamista. Osaaminen voi olla enemmän taitoja ja asenteita kuin varsinaista tietoa. On myös määriteltävä, millä tasolla osaamisen on oltava, että se on ammattikorkeakoulututkinnon tasoista. Tutkinnossa vaadittava osaaminen on kuvattava tutkinnon tavoitteissa, muuten osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen ei ole mahdollista.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen edellytykset

Ammattikorkeakoulun kannalta on haastavaa siirtyä opiskelijälähtöiseen ja oppimisprosessiperustaiseen toimintatapaan. Tällöin opetussuunnitelmassa tulee huomioida ihmisen kokonaiskehitys ja ammatillisen kasvun tukeminen. Lähtökohtana oppimisprosessille on opiskelijan senhetkinen osaaminen, ja suunnittelun perustaksi muodostuu opiskelijan oppimisprosessi.

Koulun toimintaorientaatio tulee muuttumaan jo opetussuunnitelmien laadinnassa sekä tietenkin toiminnan käytännön toteutuksissa (opetusjärjestelyt, ohjaus ja arviointi). Opetusta ja ohjaamista ensisijaisesti ohjaavana tekijänä on silloin tavoitteellinen osaamisen kehittäminen.

Asko Karjalaisen mukaan (Paasitorni 3.12.2007) huomio tulisi kiinnittää oppimiseen ja oppimistekoihin. Edelleen tulisi selvittää, mitkä asiat edistävät ja tukevat opiskelijan syvällistä oppimista. Usein tutkintoon sisältyvät opintojaksot voi läpäistä ilman oppimista, mutta opinnäytetyön tekeminen vaatii aina osaamista.

Opetussuunnitelmasta pitää ilmetä tutkinnon rakenne ja sisällöt. Opetussuunnitelman rungon muodostavat oppimisen tavoitteena olevat keskeiset osaamisalueet eli kompetenssit. Kompetenssilla tarkoitetaan kykyä käyttää opittuja tietoja ja taitoja.

Yleisiä kompetensseja eli osaamistavoitteita ovat itsensä kehittäminen, eettinen osaaminen, viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen, kehittämistoiminnan osaaminen, organisaatio- ja yhteiskuntaosaaminen ja kansainvälisyysosaaminen. Lisäksi on olemassa koulutusohjelmakohtaisia kompetensseja. Edelleen opintojaksokohtaisesti pitää olla kerrottu opintojaksojen rakenne ja sisältö sekä työelämävastaavuudet.

Tavoitteena osaamistavoitteiden määrittelylle on opiskelijan liikkuvuuden mahdollistaminen ja parantaminen koulun sisällä ja koulujen välillä sekä opintojen jälkeen työelämässä. Opetussuunnitelman tulee tehdä näkyväksi sekä suunniteltu oppimisprosessi että sen osat. Monissa ammattikorkeakouluissa on lisäksi otettu käyttöön ammatillista kasvua jäsentävät vuositeemat ja osaamistavoitteet. Teemat auttavat opiskelijaa hahmottamaan, minkälaista osaamista häneltä edellytetään opintojen eri vaiheissa. Opetussuunnitelmien merkitys strategisina työvälineinä korostuu, kun korkeakoulujen edellytetään tiivistävän yhteistyötään paikallisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla.

Ammattikorkeakoulun tutkintosäännössä pitää olla määritelty, miten ja missä laajuudessa formaalien tutkintojen hyväksiluku tapahtuu. Siellä tulee määrittellä myös, miten muualla kuin formaalissa koulutuksessa hankittu osaaminen tunnistetaan ja tunnustetaan. Prosessikuvauksesta pitää ilmetä mitä, missä ja milloin osaamista tunnistetaan ja tunnustetaan sekä ketkä osallistuvat AHOT-prosessiin. Opetusministeriön suosituksen mukaan korkeakoulun tulee määrittellä myös, millainen osa tutkinnosta on suoritettava (mitkä opinnot) kyseiseen korkeakouluun.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen eri vaiheet voidaan esittää esimerkiksi seuraavasti:

Vaihe 1

1. osaamisen kuvaus
2. osaamisen analysointi
3. osaamiskriteerit eri tasoille
4. arvioinnin keinot

Vaihe 2

5. osaamisen näkyväksi tekeminen
6. osaamisen tunnistaminen
7. osaamisen tunnustaminen

Opetussuunnitelmassa tulee olla kuvaus siitä, mitä on mahdollisuus saavuttaa eri opintojaksojen tai tutkinnon osien lopputuloksena. Sen takia opetussuunnitelmassa tulee olla osaamistavoitteet. Ne on kirjoitettava osaamislauseiksi. Osaamislauseet ovat muotoa suunnitella, valmistaa, ohjata, viestiä tai toteuttaa jotakin jossakin jollekin jonkin mukaan. Osaamislauseet ovat tärkeitä, koska niiden pohjalta suunnitellaan osaamisen arviointi.

Osaamislause tulee avata esimerkiksi käsitteiksi, ilmiöiksi, prosesseiksi, menetelmiksi, välineiksi ja näkökulmiksi. Tällöin saadaan esille konkreettista havainnoitavaa. Tavoitteena on muuttaa osaamislauseen tieto toiminnaksi. Kysymysten avulla muodostetaan osaamisen arviointia varten niin sanottuja ydinaihealueita, joiden avulla osaaminen voidaan jäsentää sekä opettajille että opiskelijoille konkreettisempaan muotoon.

Opiskelun eri vaiheissa tapahtuvan arvioinnin tulee kuitenkin muodostaa johdonmukainen kokonaisuus, joka tukee tavoitteena olevan osaamisen saavuttamista. Tämän johdosta on laadittava kokonaisvaltainen arviointisuunnitelma. Arviointia on tehtävä vähintään lukuvuosittain, ja siinä on huomioitava tuotosten arvioinnin lisäksi myös oppimisprosessin arviointi. Arviointikriteerit lähtevät alimmalta tasolta, jolla tutkinto voidaan myöntää.

Arvioinnissa tulee olla mainittuna arvioinnin kohteet, keinot ja tasot. Tytti Tenhula Oulun yliopiston opetuksen kehittämissyksiköstä on todennut seuraavaa: ”Helposti voisi ajatella, että kurssin arviointitavalla ei ole kovinkaan suurta merkitystä sille, miten opiskelijat opiskelevat kurssin aikana tai mitä he oppivat. Todellisuudessa asia näyttäisi kuitenkin olevan päinvastoin. Tieto siitä, miten kurssi suoritetaan ja arvioidaan, vaikuttaa dramaattisesti opiskelijoiden toimintaan ja valintoihin kurssin aikana.” Lisäksi on pohdittava arvioinnin kohteita ja määriteltävä arviointikriteerit. Päätettäväksi jää myös, miten määritellään riittävä näyttö, jolla osaamisensa voi osoittaa. Opiskelijan osaamisen arviointi tulee myös liittää oikeaan toimintaympäristöön. Se ei voi olla vain opiskelijan ominaisuuksien ja kykyjen tarkastelua.

Osaamisen näkyväksi tekeminen

Oppimistehtäviin kohdistuu seuraavanlaisia vaatimuksia. Oppimistehtävän avulla opiskelija osoittaa osaamisensa. Hyvän oppimistehtävän avulla opiskelija pystyy näyttämään tietonsa ja taitonsa niin, että ne voidaan havainnoida. Edelleen on pohdittava, kenen tehtävä on ohjata opiskelijaa toimimaan niin, että hän pystyy tekemään osaamisensa näkyväksi, ja miten

se tapahtuu. Lisäksi pitää pohtia, millaisessa ympäristössä ja millaisten välineiden avulla osaaminen osoitetaan.

Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on prosessi, joka voi olla lyhyt tai pitkä. Lisäksi pitää miettiä, mitä tarkoitetaan osaamisella ja kenen käsitys osaamisesta on niin sanotusti oikea. Osaamisen näyttämiseen voidaan käyttää muun muassa HOPSia, portfolioita, oppimispäiväkirjaa, työsuorituksia, osaamisen näyttöjä, haastatteluja, tenttejä ja muita arviointimenetelmiä. Lisäksi huomiota tulee kiinnittää siihen, miten osaamisen näyttämisen tilanteet suunnitellaan, dokumentoidaan ja kuka voi toimia tunnistajana.

Näytön hakeminen osaamisestaan ja sen toteuttaminen on prosessi. Tärkeää tunnustamisessa on hyväksyttävyyys, riittävyys, luotettavuus ja ajantasaisuus. Järjestelmä ja sen periaatteet kannattaa kuvata verkkosivuilla ja opinto-oppaassa.

Opintojen ohjauksen kokonaissuunnitelma

Kouluissa yksilöllistämisen ja henkilökohtaistamisen välineenä käytetään henkilökohtaisia opintosuunnitelmia (HOPS). Henkilökohtaistaminen tarkoittaa, että opiskelijan tulee saada tunnustus siitä, mitä hän jo osaa (eli tunnustetaan opiskelijalla jo oleva osaaminen) ja opiskelijalla tulee olla mahdollisuus aktiivisten valintojen kautta rakentaa tavoiteltua osaamista (eli hahmotetaan osaamisen kehittämisen tarpeet). Henkilökohtaistamiseen tulee sisältyä myös kontekstuaalisuus. Sillä tarkoitetaan opiskelijan toimintaympäristön (esim. työpaikka) tutkivaa ja tulkitsevaa huomioon ottamista.

HOPSin ohjauksella on mahdollista tukea opiskelijan autonomisuuden kasvua. Autonomisuus taas puolestaan liittyy kaikkeen oppimiseen: sekä tiedon että ymmärryksen kasvun lisäksi myös oppimisen motiiveihin, oppimistarpeisiin ja toiveisiin. Kun opiskelijalla on mahdollisuus tavoitteelliseen ohjaukseen, hän kykenee ottamaan enemmän vastuuta omasta oppimisestaan ja kehittymisestään. Autonomisuus on yksi metatason kompetenssi, jota korkeakouluopiskelun tulee edistää.

Uusimpia HOPS-nimityksiä ovat opinto- ja kompetenssiperustainen HOPS. HOPSia voidaan tarkastella sen mukaan, millainen kytkentä sillä on opetussuunnitelmaan ja sitä kautta työelämään sekä miten paljon HOPSin laadinnassa on dialogisuutta mukana. Edellä olevien kautta hahmottuu myös se, millaista ohjausta tai neuvontaa HOPSin laadintaan on oltava tarjolla ja kenen tehtäviin se kuuluu. HOPSin rajat ja mahdollisuudet ovat sidoksissa opetussuunnitelmiin ja niiden tavoitteisiin. Laajimmat opetussuunnitelman määrittelyt mahdollistavat sen käytön pedagogisen

kehitystyön välineenä. Silloin voidaan ottaa kantaa opiskelijan ammatillisen kasvun ja kehittymisen sekä HOPSin ohjauksen paikkoihin osana opintojen kokonaisuutta. Mitä paremmin opetussuunnitelma ja HOPS kytkeytyvät yhteen, sitä paremmin HOPSin ohjaus integroituu osaksi normaalia opettajan työtä.

Pedagogisen yhteisön vastuulla on tarjota riittävästi ohjausta. Ohjaavan opettajan ja opiskelijan välinen keskustelu voi muuttua HOPSin suunnittelusta kohti kehityskeskustelun tyyppistä reflektiivistä dialogia. Jos ohjauksessa ei saavuteta dialogisuutta, on mahdollista, että HOPSin ohjaus irtoaa opiskelijan tulevaisuuden tavoitteista ja rajautuu koskemaan vain yksittäisiä opintojaksoja ja niiden suorittamista. Toisaalta HOPSien laadinta on melko turhaa, jos opetussuunnitelma ja opetustarjonta eivät mahdollista valinnaisuutta. Myöskään ryhmäohjausta ei kannata unohtaa täysin. Se on mielekästä ja ohjaavan opettajan arjessa usein yksilöohjausta realistisempaa.

Ammattikorkeakoulun kannattaa kehittää tunnustamisjärjestelmäänsä yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa (esim. työelämän edustajat). Kuitenkin on muistettava, että koulu vastaa aina tutkinnon laadusta.

AHOT-prosessin kehittäminen KyAMK:ssa

Aiemmin opitun tunnistamiseen ja tunnustamiseen liittyvissä erikoistumisopinnoissa lukuvuonna 2007–2008 on KyAMK:sta yhteensä neljä lehtoria. Heistä kolme on kansainvälisen liiketoiminnan ja kulttuurin toimialalta ja yksi puolestaan Yhteiset kehittämistoiminnot -yksiköstä.

Lisäksi KyAMK:ssa on perustettu työryhmä Aiemmin opitun tunnistaminen ja tunnustaminen, johon kuuluvat kaikki toimialajohtajat, kielten osaamisalapäällikkö, johtava opinto-ohjaaja, koulutus- ja työelämäpalvelujen osastonjohtaja, vararehtori ja kehitysjohdaja.

Työryhmä on kokoontunut lukuvuoden 2007–2008 aikana yhteensä neljä kertaa. Syksyllä 2007 pidettiin ensimmäinen työryhmän kokous, jossa asetettiin työryhmän toiminnalle tavoitteet. Tavoitteet määriteltiin seuraavalla tavalla:

- kielten osalta AHOT onnistuu, pilotointi syksyllä 2008
- tehdään koulutusalaakohtaiset prosessikuvaukset, jotka ovat valmiit toukokuussa 2008
- OPS-työryhmässä pohditaan ja edelleen tarkennetaan osaamisen kuvausta, mitä opiskelija odotetaan osaavan modulin jälkeen ja miten AHOT voidaan näyttää, mahdollisesti vierailija PEDAKoukuihin keväällä 2008

- tarkistetaan tutkintosääntöä tältä osin kevään 2008 aikana
- vakiinnutetaan termi aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen eli AHOT.

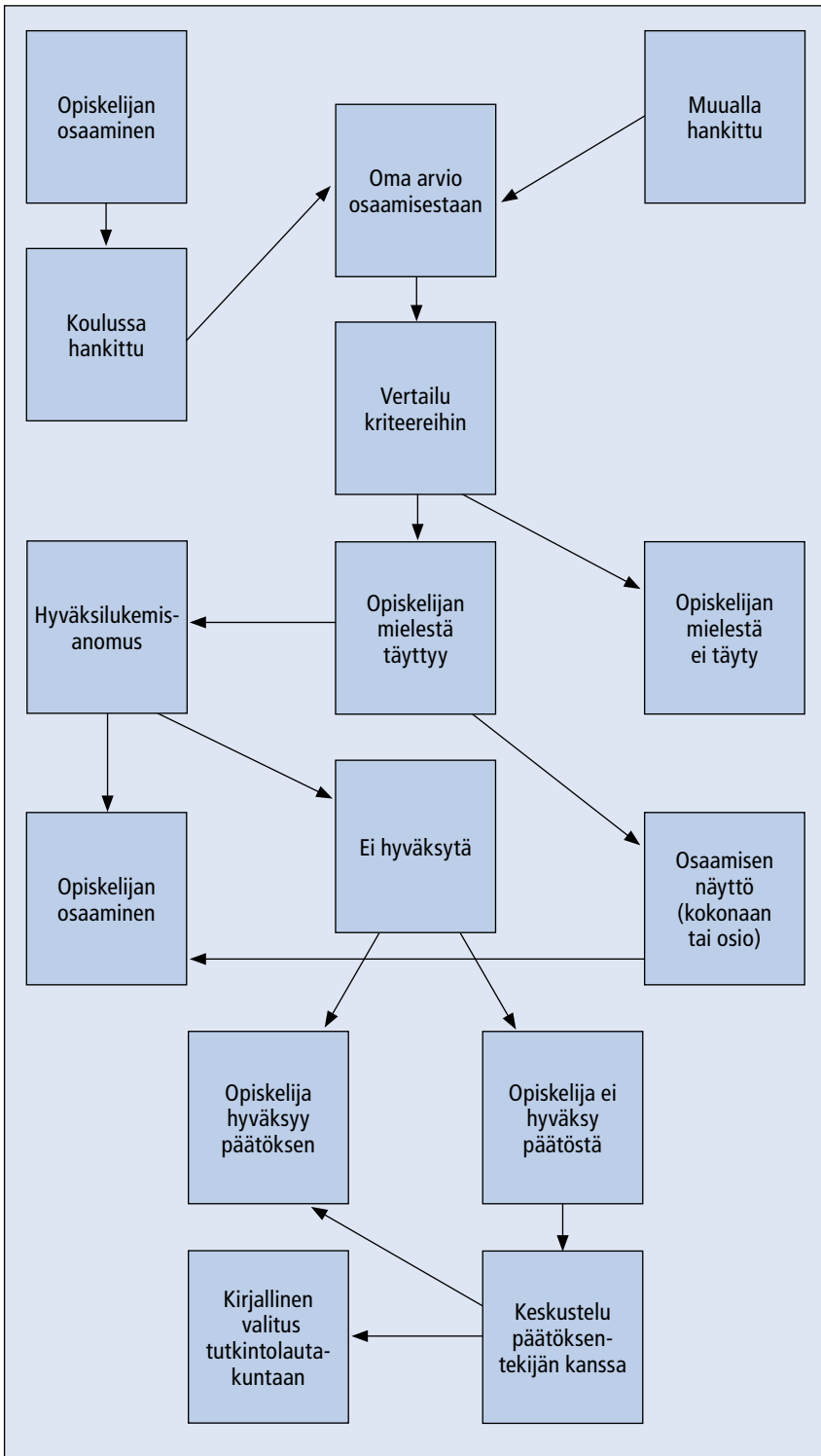
Lisäksi tutkintosääntötyöryhmä on kokoontunut päivittämään voimassa olevaa tutkintosääntöä myös AHOT:n kannalta. Tähän työryhmään kuuluvat vararehtori, johtava opinto-ohjaaja, lehtori liiketalouden yksiköstä ja opintotoimiston päällikkö.

KyAMK:ssa pedagogisesta johtamisesta vastaa apulaisrehtori. Hän on järjestänyt niin sanottuja pedagogisia kokouksia lukuvuonna 2007–2008 noin kerran kuukaudessa. Kokouksiin osallistuvat muun muassa rehtorit, toimialajohtajat, osaamisalapäälliköt ja koulutusohjelmavastaavat. Kokouksissa on keskusteltu muun muassa pedagogisen strategian päivityksestä, jolloin aiheina ovat olleet muun muassa yhteisen näkemyksen löytäminen käsitteille pedagogiikka, oppimisen tavoitteet, työelämälähtöisyys, tiedonkäsitteet, oppimiskäsitteet ja hyvän oppimisen laatukriteerit. Maaliskuussa 2008 kokoukseen osallistui HAAGA-HELIAsta Raimo Jaakkola, joka kävi läpi lyhyesti AHOT-prosessin etenemistä valtakunnallisesti sekä koulun ja koulutusohjelman kannalta.

AHOT:n pilotointi ja jalkauttaminen kielten osaamisalalle alkaa keväällä 2008, kun prosessikaavio (ks. kaavio 1) esitellään kielten osaamisalalla. Sen jälkeen asia tulee takaisin työryhmään, jossa sitä edelleen työestetään saadun palautteen mukaisesti.

Edelleen työryhmässä kevään 2008 aikana on mietittävä seuraavia tekijöitä:

- miten asiasta tiedotetaan hakijoille/opiskelijoille
- kenen tehtävä on tiedottaminen ja opiskelijoiden ohjaus osaamisen näyttämisen suhteen
- miten, missä ja kenen toimesta mahdolliset osaamisen näytöt järjestetään
- miten opetussuunnitelmaa kehitetään osaamisperustaisempaan suuntaan
- miten AHOT huomioidaan opetuksen järjestelyissä
- miten tutkintosääntöä päivitetään.

Kaavio 1. AHOT-prosessikaavio.

AHOT-nykytilanne Kymenlaakson ammattikorkeakoulun liiketalouden osaamisalalla

Kymenlaakson ammattikorkeakoulun eri osaamis- ja toimialoilla toimitaan aiemmin opitun tunnistamisessa ja tunnustamisessa mitä ilmeisimmin monin eri tavoin. Syksyllä 2007 yhdistettiin samalle kansainvälisen liike-toiminnan ja kulttuurin toimialalle sekä kulttuurin että liiketalouden osaamisalat. Toimintatapa nykyisen toimialan sisälläkin eroaa: liiketaloudessa aiemmin hankittua osaamista tunnustetaan ja tunnustetaan kulttuurin toimialasta poikkeavalla tavalla, vaikka prosessissa käytetään pohjana samaa tutkintosääntöä.

Toimintatavat ovat riippuvaisia prosessiin osallistuvista henkilöistä: samallakin osaamisalalla saatetaan toimia eri tavoin. Koulutusohjelma-vastaavat voivat toimia toisistaan poikkeavilla tavoilla. Voidaankin todeta, että ainakaan opiskelijoiden tasavertainen kohtelu ei tältä osin toteudu. Aiemmin hankitun osaamisen hyväksyminen saattaa nimittäin riippua siitä, kuka hakemusta käsittelee, millaista ohjausta ja neuvoja hakija hakuvaiheessa saa, sekä äärimmäisessä tapauksessa jopa siitä, mitä opiskelija tajuaa esittää hyväksyttäväksi. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen periaatelinjausten kehittäminen on siis todellakin paikallaan.

Koko ammattikorkeakoulun tutkintosääntöä on uudistettu kevään ja kesän 2007 aikana, joten uudessa tutkintosäännössä on jo varsin katavasti käsitelty opintojen hyväksilukemisen teemaa. Esimerkiksi tutkintosäännöstä löytyvät määritelmät kahdelle erilaiselle hyväksilukemisen tavalle eli korvaavuudelle ja sisällyttämiselle. Omalla tavallaan erittäin ilahduttavaa on se, että tutkintosääntö ottaa varsin laajakatseisesti kantaa muun muassa siihen, millaisia aiempia opintoja voidaan hyväksilukea. Jopa työkokemuksen hyväksilukeminen muuhun kuin varsinaiseen työharjoitteluun on tutkintosäännön mukaista tietyissä erityistapauksissa, joskaan ei pääsääntöisesti.

Tutkintosäännöstä käy selkeästi ilmi, kenen aloitteesta hyväksilukuprosessiin ryhdytään, keitä toimijoita hyväksilukuprosessissa on mukana ja kenen vastuulla päätökset hyväksilukemisista ovat.

Joitakin kysymyksiä jää silti avoimeksi: mikä esimerkiksi on opinto-ohjaajan rooli hyväksilukemisprosessissa vai onko sellaista lainkaan olemassakaan? Voisiko tutkintosäännössä myöhemmin viitata osaamis-perustaiseen opetussuunnitelmaan hyväksilukemisen pohjana? Kun puhutaan sisällyttämisestä, sisällöllistä vastaavuutta ei välttämättä edellytetä, mutta miten laajasti tämä on tulkittavissa? Kun useaan otteeseen käytetään sanaa ”pääsääntöisesti”, viedään jossain määrin pohja näiltä

toimintatavoilta: aina voidaan määritellä, että tämä on nyt poikkeustapaus, vaikkei niin olisikaan. Paljon jää siis edelleen tulkinnan varaan, epämääräiselle vellovalle pohjalle.

Entä olisiko paikallaan kuvata hyväksilukemisprosessi kaaviolla, jotta jokaisen prosessissa mukana olevan tahon rooli ja vastuu tulisivat paremmin näkyviin? Visuaalista esitystapaa pitäisi käyttää enemmän tällaisten vaikeiden ja monimutkaisten prosessien kuvauksissa pelkän sanallisen kuvauksen lisäksi.

Opinto-ohjaajaa ei mainita missään kohdassa uuden tutkintosäännön hyväksilukemisprosessia, joten tulevaisuudessa sekä opiskelijoita että koulutusohjelmavastaavia voinee kuormittaa enemmän kuin aiemmin.

Opetussuunnitelman nykytilanne ja kehittäminen

Liiketalouden opetussuunnitelmaa uudistettiin vuosien 2004–2006 ajan erittäin suurin ponnisteluin. Suunnittelussa lähdettiin liikkeelle osaamisperustaisesti: opettajat miettivät yhdessä, mitä osaamista tuleva tradenomi tehtävissään tarvitsisi. Mukana prosessissa pyrittiin koko ajan pitämään osaamisperustaista ajattelua eli välillä palattiin osaamiseen ja välillä taas keskusteltiin kiivaasti eri moduulien ja opintojaksojen sisällöistä. Tavoitteena oli tietenkin parantaa opetussuunnitelman työelämälähtöisyyttä ja kaataa eri oppiaineiden välisiä raja-aitoja moduloimalla opintojaksot ensin 15 opintopisteen, sitten 12 opintopisteen kokoisiksi kokonaisuuksiksi.

Koko KyAMK:n opetussuunnitelmaprosessia on samaan aikaan johdettu osaamisperustaiseen suuntaan: opettajan tulee määritellä rasti ruutuun -menetelmällä sähköiseen opetussuunnitelmajärjestelmään eli eOpsiin, mitä osaamista kukin opintojakso tuottaa. Opetussuunnitelmatyön viimeisimmissä vaiheissa opettajat siis saivat ja saavat määritellä, mitä osaamista heidän omat opintojaksot tuottavat. Opetussuunnitelmia päivitetään puolivuositain tarpeen mukaan. Koulutusohjelmavastaavat ovat viime kädessä ne henkilöt, jotka tarkastelevat osaamisten kokonaisuutta osaamismatriisien avulla.

Liiketalouden opetussuunnitelman osaamisperusta pohjautuu ARE-NE:n määrittelemään liiketalouden osaamismatriisiin ja -profiiliin, joka puolestaan pohjautuu monilta osin suoraan ECTS-projektin suositukseen (19.4.2006) ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden yleisistä kompetensseista. Taulukossa 2 on KyAMK:n liiketalouden osaamisprofiili, jossa osaamiset on kuvattu seuraavasti:

Opettajakunnan lisäksi opetussuunnitelmaa laatimassa olivat työelämän edustajat. Osaltaan opetussuunnitelman muotoon, opintojaksojen laajuuteen ja moniin käytännön seikkoihin vaikutti myös ammattikorkeakoulun johto.

Osaamisprofiili Liiketalouden koulutusohjelma	Osaamisalueen kuvaus (tiedollinen ja taidollinen osaaminen)
Koulutusohjelmakohtainen erikoisosaaminen Laaja-alainen liiketoimintaosaaminen	<ul style="list-style-type: none"> tunnistaa ja osaa kuvata yrityksen ydinprosessit ja ymmärtää liiketalouden eri osa-alueiden vaikutukset toisiinsa ymmärtää yrityksen toiminnan ja liiketoimintaympäristön vuorovaikutuksen sekä omaksuu yrittäjyyden ja yrittäjämäisen tavan toimia ymmärtää kannattavan yritystoiminnan perusteet ja osaa analysoida yrityksen toimintaa ja riskejä ymmärtää yksilön vaikutuksen työyhteisön toimintaan ja osaa toimia tuloksellisesti ymmärtää viestinnän merkityksen ja luo aktiivisesti sekä sisäisten että ulkoisten sidosryhmien välisiä vuorovaikutussuhteita myös globaalissa liiketoimintaympäristössä
Liiketalouden syventävä osaaminen	<ul style="list-style-type: none"> omaa liiketalouden osa-alueiden syvällisen osaamisen ammattikorkeakoulun oman profiiloinnin mukaisesti, esimerkiksi osaamisalue (taloushallinto, markkinointi), toimiala, alueellisuus tai kansainvälinen liiketoiminta
Liiketalouden menetelmäosaaminen	<ul style="list-style-type: none"> hallitsee liiketalouden syvällisen osaamisen hankinnassa ja omaksumisessa tarvittavan tutkimus- ja kehittämistoiminnan perusteet osaa soveltavaa talousmatematiikkaa ja tilastollisia menetelmiä hyödyntäen tarvittavia tietojärjestelmiä omaa riittävät taidot laadullisten ja määrällisten tutkimusmenetelmien soveltamisessa
Liiketalouden soveltava osaaminen	<ul style="list-style-type: none"> osaa soveltaa liiketalouden teorioita ja kykenee luovaan ongelmanratkaisuun, mm. harjoittelussa, projektiopinnoissa ja opinnäytetyössä osaa soveltaa liiketalouden uusinta tietoa työyhteisössä osaa kehittää liiketoimintaprosesseja ja soveltaa laatuajattelua
Yleiset työelämävalmiudet Itsensä kehittämisen	<ul style="list-style-type: none"> osaa arvioida omaa osaamistaan ja määritellä osaamisensa kehittämistarpeita tunnistaa omaat oppimistapansa sekä kykenee itsenäiseen oppimiseen ja oppimistapojen kehittämiseen kykenee yhdessä oppimiseen ja opitun jakamiseen työyhteisössä kykenee toimimaan muutoksissa sekä havaitsemaan ja hyödyntämään erilaisia oppimis- ja toimintamahdollisuuksia osaa suunnitella, organisoida ja kehittää omaa toimintaansa
Eettinen osaaminen	<ul style="list-style-type: none"> osaa soveltaa oman alansa arvoperustaa ja ammattieettisiä periaatteita omassa toiminnassaan ottaa vastuun omasta toiminnastaan ja toimii sovittujen toimintatapojen mukaisesti osaa soveltaa kestävän kehityksen periaatteita omassa toiminnassaan osaa ottaa muut huomioon toiminnassaan
Viestintä- ja vuorovaikutustaidot	<ul style="list-style-type: none"> kykenee toisten kuuntelemiseen sekä asioiden kirjalliseen, suulliseen ja visuaaliseen esittämiseen käyttäen erilaisia viestintätyylejä osaa toimia oman alan tyypillisissä viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa ymmärtää ryhmä- ja tiimityöskentelyn periaatteet ja osaa työskennellä yhdessä toisten kanssa monialaisissa työryhmissä osaa hyödyntää tieto- ja viestintätekniikkaa omassa työssään
Kehittämistoiminnan osaaminen	<ul style="list-style-type: none"> osaa hankkia ja käsitellä oman alan tietoa sekä kykenee kriittiseen tiedon arviointiin ja kokonaisuuksien hahmottamiseen tuntee tutkimus- ja kehittämistoiminnan perusteita ja menetelmiä sekä osaa toteuttaa pieni- tai muotoisia tutkimus- ja kehittämishankkeita soveltaen alan olemassa olevaa tietoa tuntee projektitoiminnan osa-alueet ja osaa toimia projektitehtävissä omaksuu aloitteellisen ja kehittävän työtavan sekä kykenee ongelmanratkaisuun ja päätöksentekoon työssään ymmärtää kannattavan ja asiakaslähtöisen toiminnan periaatteita sekä omaa valmiuksia yrittäjyyteen

Osaamisprofiili Liiketalouden koulutusohjelma	Osaamisalueen kuvaus (tiedollinen ja taidollinen osaaminen)
Organisaatio- ja yhteiskuntaosaaminen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tuntee oman alansa organisaatioiden yhteiskunnallistaloudellisia yhteyksiä ▪ tuntee yhteiskunnallisen vaikuttamisen mahdollisuuksia oman alan kehittämiseksi ▪ tuntee organisaatioiden toiminnan ja johtamisen pääperiaatteet sekä omaa valmiuksia työn johtamiseen ▪ tuntee työelämän toimintatavat ja osaa toimia työyhteisössä ▪ osaa suunnitella ja organisoida toimintaa
Kansainvälisyysosaaminen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ omaa oman alan työtehtävissä ja niissä kehittämisessä tarvittavan vähintään yhden vieraan kielen kirjallisen ja suullisen taidon ▪ ymmärtää kulttuurieroja ja kykenee yhteistyöhön kulttuuriltaan erilaisten henkilöiden kanssa ▪ osaa hyödyntää oman alansa kansainvälisiä tietolähteitä ▪ ymmärtää kansainvälisyyskehityksen vaikutuksia ja mahdollisuuksia omalla ammattialallaan

Taulukko 2. Osaamisprofiilin määrittely liiketalouden koulutusohjelmassa.

Osaamisperustaisen opetussuunnitelman käytön ongelmia

Ongelmallista nykyisessä osaamisperustaisessa opetussuunnitelmassa on sen melko laava tulkinta osaamisesta. Aiemmin opitun tunnistamista ja tunnustamista varten tulisi löytyä huomattavasti tarkemmat kriteerit ja määrittelyt osaamisesta.

Esimerkiksi tarkasteltaessa taulukossa 2 olevaa kansainvälisyysosaamisen osa-aluetta havaitaan melko helposti, ettei aiempaa osaamista voida vielä tällä perusteella määrittellä. Mitä esimerkiksi tarkoitetaan tarkasti ottaen ”yhden vieraan kielen kirjallisella ja suullisella taidolla”? Mille tasolle vieraan kielen osaamisen tulisi ulottua, jotta kansainvälisyysosaamisen tämä kohta tulisi täytettyä? Osaamisalueiden tarkempi ja yksityiskohtaisempi määrittely sekä kuvaus ovat siis ensimmäisiä kehitettäviä asioita.

Toiseksi, kyseinen osaamisprofiilin määrittely ei ole varsinaisesti missään esillä opiskelijoille. Olen itse opinto-ohjauksessa viitannut tähän ja myös jakanut materiaalin opiskelijoille, mutta sen käyttö ei käsittääkseeni ole yleistä, eikä siihen varsinkaan viitata aiemmin opittua osaamista tunnistettaessa tai tunnustettaessa. Kyseinen taulukko tulisi siis jollain tavalla kytkeä selkeämmin AHOT-prosessiin liiketalouden osaamisalalla.

Kolmanneksi esiin nousee kysymys osaamistarpeiden muuttumisen huomioimisesta opetussuunnitelmissa. Kuka reagoi? Miten varmistetaan, että osaamisprofiili on jatkuvasti ajan tasalla? Miten osaamistarpeet havaitaan ja kirjataan opetussuunnitelmaan? Entä kuka päivittää osaamisprofiilia ja miten, ja miten kyseinen tieto siirtyy opintojaksotasolle? Järjestelmän ylläpito ja jatkuva päivittäminen vaativat määriteltyjä tehtäviä ja rooleja, joiden mukaan koulutusohjelmavastaavat sekä opettajat osaavat toimia.

Tässä suhteessa koko opetussuunnitelmaprosessin kokonaisvaltainen hahmottaminen on tärkeää. Ehkäpä koko liiketalouden väki tarvitsisi opetussuunnitelmatyöskentelyn tiimoilta yhteisiä pelisääntöjä ja kokonaisuuden hahmottamiseen tähtäävää koulutusta. Täten voitaisiin varmistaa, että kaikki osa-alueet toimivat puolivuositaiten päivitystenkin jälkeen yhteen, eikä joku opettaja esimerkiksi ole pudottanut pois opintojaksoltaan jotain tiettyä osaamisaluetta. Kokonaisuuden hallintaa olisi siis tehostettava.

Tunnistamisprosessi liiketaloudessa

Liitteessä 1 on määritelty tämänhetkinen KyAMK:n liiketalouden tunnistamisprosessi. Yksi tapa hahmottaa mahdollista uutta ”ihannemallia” löytyy puolestaan liitteestä 2. Se ei mitenkään edusta täydellistä mallia, mutta se on kuitenkin tuotettu tämän kehittämishankkeen parissa oman ajattelun hahmottajaksi.

Tällä hetkellä liiketalouden aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisprosessissa on useita heikkouksia. Vaikka tutkintosääntö määrittelee aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista ja tunnistamista koskevan kehyksen, yksityiskohtien monimutkaisuus tekee AHOT-prosessista epäselvän ja erityisesti roolien ja vastuiden osalta vaikeaselkoisen. Opiskelijaa ohjataan kyllä opintojen alkuvaiheissa sekä myös tarpeen vaatiessa jopa ennen opintojen aloittamista opintojen hyväksilukuprosessin liikkeelle saamiseksi. AHOT-prosessista ei löydy prosessikuvausta (tutkintosääntö on siis ainoa kirjattu toimintaohje liiketaloudessa tämän asian tiimoilta), eikä rooleja ja vastuita ole selvitetty muutoin kuin jossain määrin suullisesti. Tarvittaisiin siis kipeästi jotain ”kättä pidempää” kuvaamaan koko AHOT-prosessi niin opiskelijalle kuin ohjausta hoitaville henkilöille.

Roolien ja tehtävien selkeyttäminen olisi tarpeen, jotta välttyään turhalta työltä. On ilmennyt, että AHOT-prosessin aikana on tehty samaa työtä kahteen kertaan: sekä opinto-ohjaaja että koulutusohjelman vastaava ovat laatineet omanlaisensa HOPS-suunnitelman opiskelijaa varten. Toiminta voi myös hidastua prosessin raskauden ja toimijoiden välisen tehtäväjaon epäselvyyden takia. Opiskelija on tällöin se henkilö, joka kärsii.

Opinto-ohjaajat ovat todennäköisesti tehneet liikaa HOPSeja opiskelijoiden puolesta. Tämä vaatii opinto-ohjaajilta ajattelun muutosta: on osattava ohjata, ei tehdä toisen puolesta. Jos opiskelijalle lyödään käteen valmis HOPS, ei hänen itseohjautuvuutensa kehity eikä hän koe omistavansa henkilökohtaisesti opiskeluaan. On siis tärkeää huomioida opiskelijan omat kyvyt aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisessa. Pääasiallisesti

opiskelijan tulisi antaa itse selvittää, mitä osaamista hän katsoo itsellään olevan ja mihin osaamiseen hän katsoo tarvitsevänsä tunnustamista.

AHOT-prosessia vaikeuttavat myös sekalainen seurakunta eri vuosi- ja peräisin olevaa lomakkeistoa. Työkaluja kyllä löytyy, mutta ne ovat hieman vaikeasti löydettävissä opintotoimiston intranetistä. Varsinaista tunnustamista hakeville on lomakkeet, mutta niiden ohelle tulisi suunnitella yhdessä opettajien kanssa osaamista kartoittavaa lomakemateriaalia sekä tiedotusmateriaalia osaamisen tunnistamista varten.

Aiemmin on jo mainittu heikkoutena se, että AHOT-prosessi ei tällä hetkellä ole täysin läpinäkyvä, mikä johtuu juuri edellä mainittujen ohjeistusten puutteesta. AHOT-prosessin toimivuus riippuu siis aika paljon yksittäisestä koulutusohjelmavastaavasta, joka tekee päätöksiä aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta. Samoin yksittäisten opettajien toiminta ei välttämättä noudata mitään yleisiä linjauksia asiasta, koska niitä ei oikeastaan ole. Toki opetussuunnitelma, opinto-opas sekä tutkintosääntö antavat perusteet toiminnalle, mutta silti olisi hyvä olla esimerkiksi yhdessä luotuja tunnistamis- ja arviointitapoja aiemmin hankitulle osaamiselle.

AHOT-järjestelmän vaikutus opintojen ohjausprosessiin KyAMK:ssa

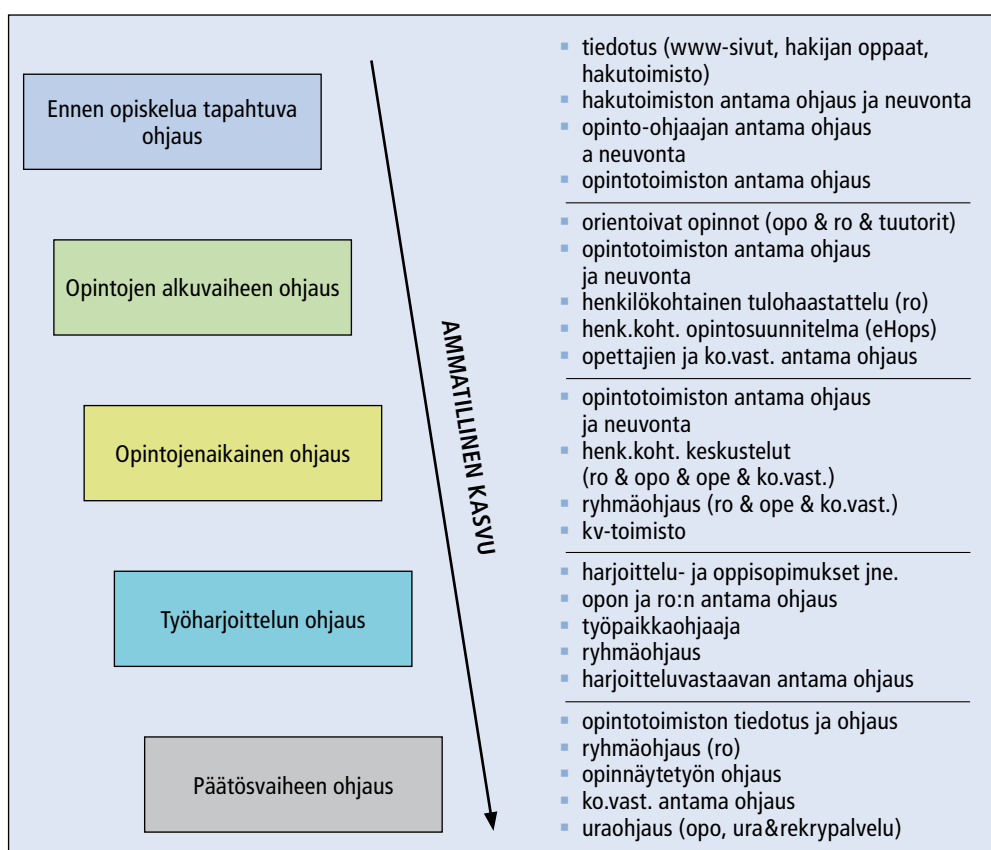
Ohjaustoiminnalla voidaan katsoa olevan monia ulottuvuuksia ja muotoja. Niistä tulisi kuitenkin muodostua ennen kaikkea opiskelijalle mutta myös koko ammattikorkeakoulumme ohjaustoimintaan osallistuville ja jollain lailla liittyville tahoille selkeästi hahmotettava kokonaisuus. Opinto-ohjaus pitää sisällään opiskelijoille suunnatut ohjaus-, tiedotus- ja neuvontapalvelut, jonka ytimenä pitäisi kuitenkin kaiken aikaa pitää opiskelijan oma oppimisprosessi eli oman toiminnan arviointi ja kehittäminen. Opinto-ohjauksen avulla pyritään siis tukemaan alalle orientoitumista, ammatinvalintaa, yksilöllisiä opiskelusuunnitelmia, ammatillisuuden kehittymistä sekä työhön ja koulutukseen sijoittumista. AHOT-järjestelmän kehittämisen kannalta on hyvä pitää mielessä, että tunnistamisen pitää ikään kuin tulla ohjausprosessin sisälle.

Kuvasta 1 käyvät ilmi opinto-ohjauksen prosessi vaiheineen, eri vaiheiden sisältämät erityiset ohjausmuodot ja toimijat.

Opinto-ohjaukseen liittyvät siis läheisesti myös tiedottaminen, neuvonta sekä tutorointi. Mukana tässä kokonaisuudessa on monia toimijoita, kuten opinto-ohjaajat, opettajat, opintotoimiston henkilökunta, koulutusohjelmien vastaavat, ura-ohjausta hoitavat henkilöt sekä tiedotustoi-

mintaa hoitavat tahot. Kokonaisuuden kannalta on huomioitava, että ammattikorkeakoulun laatujärjestelmä sekä muut hallinnolliset elementit ja toimijat asettavat omat vaatimuksensa ja toisaalta myös rajoituksensa ohjausprosessille. Yksi tärkeimmistä ohjausprosessiin vaikuttavista tekijöistä on ammattikorkeakoulun strateginen suunnittelu, sillä sen myötä myönnettyt resurssit sekä ylemmän johdon tuki ovat äärimmäisen tärkeitä onnistuneen ohjausprosessin luomiselle ja ylläpitämiselle.

Kuva 1 esittää AHOT-prosessin laajaa kokonaisuutta sekä useiden toimijoiden osallistumista ja vaikutusta aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen.

Kuva 1. Opinto-ohjauksen prosessi vaiheineen.

AHOT-järjestelmän vaikutukset opintojen ohjausprosessin eri vaiheisiin

Seuraavaksi paneudutaan kohta kohdalta edellisessä luvussa esitetyn opintojen ohjausprosessin (kuva 1) sisältöihin ja pyritään samalla huomioimaan AHOT-järjestelmän vaikutuksia prosessiin. Kaiken kaikkiaan on huomioitava, että AHOT tarkoittaa myös olemassa olevien järjestelmien, ohjeiden ja suunnitelmien päivittämistä. Muun muassa opinto-ohjauksen suunnitelman päivittäminen on välttämätöntä, sillä AHOT vaikuttaa moniin suunnitelman osa-alueisiin eri tavoin.

Ennen opiskelua tapahtuvaan ohjaukseen kuuluvat esimerkiksi internetsivujen sisältö ja tiedotus muun muassa aiemmin hankitun osaamisen tunnistamis- ja tunnustamismahdollisuudesta. Tällä hetkellä asiasta tiedotetaan tutkintosäännössä, joka on kaikille avoin dokumentti internetsivuilla. Pohdittavaksi jää, tulisiko tulevaisuudessa jo Hakeminen ja opiskelu -sivuilla olla tarjolla opastusta AHOT-prosessista. Entä mille tasolle AHOT-toiminnan markkinointi viedään: kerrotaanko jo hakijan oppaassa AHOTista vai jääkö tiedottaminen AHOT-prosessista ja sen sisällöstä enemmänkin opintojen alkuvaiheeseen? Olisiko siis oikea aika informoida opiskelijaa ennen kuin hän hakeutuu opiskelijaksi, hakuvaiheessa vai vasta sitten kun hän esimerkiksi on hyväksytty opiskelijaksi? AHOT-järjestelmää voitaisiin selkiyttää myös käytännön esimerkeillä. Näiden esimerkkitapausten esittely orientoivissa opinnoissa, intrassa, internetissä tai opinto-oppaassa voisi valaista asiaa opiskelijoille käytännöllisemmin ja selkeämmin kuin esimerkiksi pelkät prosessikuvaukset.

Vaarana liiallisessa markkinoinnissa on, että opiskelijat pyrkivät kohutuuttomasti hyödyntämään eri ammattikorkeakouluja saadakseen mahdollisimman paljon osaamistaan hyväksytyksi tutkintoaan varten. Tämä voidaan estää siten, että AHOT-prosessi on niin hyvin rakennettu, että osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen hoidetaan ammattimaisesti, ilman suuria ja epämääräisiä lupauksia tunnustamisesta. Lisäksi pitää varmistua siitä, että tunnistamisprosessin vaiheet ovat sellaiset, ettei osaamista edes pystytä tunnistamaan pelkästään sähköpostitse tapahtuvan kirjeenvaihdon perusteella. Tähän pitää siis kiinnittää huomiota itse AHOT-prosessia kehitettäessä.

Edellytyksenä ennen opiskelua tapahtuvan ohjauksen onnistumiselle on, että prosessit (niin AHOT-, opetussuunnitelma- ja ohjausprosessit kuin myös hallinnolliset päätökset) tukevat toisiaan mahdollisimman saumattomasti. On tärkeää pohtia, missä ja miten paljon tietoa AHOTista levitetään. Onko AHOT-prosessin materiaali intranetissä vain internetissä säilytettävää materiaalia? Mistä lomakkeet löytyvät ja missä vaiheessa

opiskelijan tulisi ne löytää? Onko vasta hyväksytylle hakijalle postitettava kirje ja sen mukana AHOT-prosessia valottava selvitys tarpeeksi läpinäkyvää toimintaa ja edistäkö se AHOT-prosessin läpiviemistä?

Opintojen alkuvaiheen ohjaus on usein ollut kaikista tärkein aieman osaamisen tunnistamiseen liittyvä vaihe. KyAMK:ssa alkuvaiheen opintojen ohjaus pitää sisällään orientoivien opintojen opintojakson, jossa käydään läpi yleisiä opintoihin liittyviä asioita. Tässä vaiheessa on annettu sekä ryhmä- että yksilöohjausta AHOT-järjestelmän tiimoilta. Yleensä opiskelijat ovat olleet tässä suhteessa myös oma-aloitteisia. Heillä saattaa olla vääriä käsityksiä asiasta, jotka pystytään parhaiten korjaamaan henkilökohtaisen keskustelun avulla. KyAMK:ssa järjestetään orientoivien opintojen lisäksi myös tulohaastattelu jokaiselle opiskelijalle. Tässä yhteydessä on erittäin hyvä mahdollisuus laittaa AHOT-prosessi liikkeelle, jos sitä ei ole vielä aiemmin tehty.

AHOT-prosessissa on jo sisällä ajatus henkilökohtaisen keskustelun ja arvioinnin merkityksestä. Siksi on tärkeää, että pohditaan, kuka tässä vaiheessa on oikea henkilö viemään AHOT-prosessia eteenpäin. Opinto-ohjaaja? Koulutusohjelman vastaava, joka usein on myös päätösten hyväksyjä? Ryhmäohjaaja? Opintotoimisto? Opintokokonaisuutta opettava opettaja? Pohdittavaa riittää, sillä todennäköisesti yhteisellä päästään parhaaseen tulokseen. Pitäisikö siis miettiä, miten työ jaetaan ja mitkä kunkin henkilön tehtävät kussakin vaiheessa ovat. Hyvin rakennettu AHOT-prosessikuvaus ja kyseisen prosessin toteuttaminen ovat siis tuki tärkeitä välineitä selkiyttämään alkuvaiheen ohjausta.

Ennen opiskelua tapahtuvan tiedottamisen problematiikka liittyy läheisesti myös opintojen aloitusvaiheeseen. Mitä tietoa jaetaan, missä ja milloin? Hoidetaanko kaikki tiedottaminen ja AHOT-järjestelmään ohjaus heti ensimmäisten viikkojen aikana vai riittävätkö ohjaustoimenpiteet ensimmäisten kuukausien aikana? Miten nopeasti AHOT tuottaa tuloksia eli kuinka nopeasti opiskelijan tulisi saada tieto, mitä hänen tulee suorittaa ja mitä opintoja kenties esimerkiksi täydentää? Luvataanko opiskelijalle tiedot tunnustamisesta jossain tietyssä ajassa vai annetaanko hänelle vain epämääräinen vastaus, milloin asiaan palataan ja milloin esimerkiksi tunnustettu osaaminen viedään opintosuoritusrekisteriin (nykytila)? Mikä on realistinen aika AHOT-prosessin toteuttamiselle? Päivä, viikko vai kuukausi?

Tällä hetkellä ei ole vielä juuri tietoa siitä, kuinka laajalti AHOT vaikuttaa eri opiskelijoiden mahdollisuuteen saada omaa osaamistaan tunnistetuksi. Esimerkiksi liiketaloudessa noin puolet opiskelijoista tulee sisään ammatillista väylää, jolloin heillä on jo aiempaa osaamista liiketaloudesta. Kuinka moni näistä henkilöistä lähtisi hakemaan AHOT-järjestelmän

kautta itselleen suorituksia ja kuinka moni lähtisi suoraan opiskelemaan nykyisen opetussuunnitelman mukaisia kokonaisuuksia? Kuinka paljon siis oikeastaan tarvittaisiin resursseja AHOT-toimintaan esimerkiksi ensimmäisen opiskelukuukauden aikana? Tähänastisen opinto-ohjaajan kokemuksen mukaan ensimmäisen opiskelukuukauden meno on hurjaa. Jos opinto-ohjaaja tai ryhmänohjaaja joutuu samanaikaisesti hoitamaan substanssipuolen opetusta, orientoivia opintoja, henkilökohtaista ohjausta sekä AHOT-prosessia, yhden ihmisen voimavarat tähän tuskin riittävät. On siis pohdittava realistisesti eri roolien osuutta prosessissa ja työn ajoitusta kuormittavuutta.

Jos AHOT-prosessin mukaisesti tunnistamiseen liittyy esimerkiksi osaamiskokeita, näyttöjä, simuloituja työtilanteita, itsearviointia (esimerkiksi portfolio) ja henkilökohtaisia haastatteluja, voi kyseinen prosessi viedä hyvinkin paljon aikaa. Edelleen on siis toistettava, että AHOT-prosessin rakentaminen sellaiseksi, että sen toteuttaminen ei vie liian paljon aikaa ja voimavaroja, lienee järkevintä. Olisiko siis tarpeen tunnustella ja informoida opiskelijoita valintakirjeessä AHOT-prosessista ja pyytää kyseisiä opiskelijoita saapumaan aloittamaan opintojaan jo aiemmin kuin niitä, joilla ei ole sen tyyppistä osaamista, jota voitaisiin tunnustaa? Näin toimintaan esimerkiksi HAAGA-HELIA:n tietojenkäsittelyn koulutusohjelmassa aikuisopiskelijoiden osalta.

Eräs merkittävä osa alkuvaiheen ohjausta on HOPS-prosessi. KyAMK:ssa on nyt otettu käyttöön eHOPSit, joiden rooli osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa on myös pohtimisen arvoinen asia. Voitaisiinko tulevaisuudessa luopua ainakin osittain paperisista osaamisen arvioinneista ja siirtyä sähköiseen arviointiin, joka olisi yksi osa eHOPSia? Voitaisiinko rakentaa tai hankkia järjestelmä (tai laajentaa nykyisiä järjestelmiä), jossa osaamisen tunnistaminen hoituisi sähköisesti ainakin osittain? Voitaisiinko eHOPSia tai Moodlea hyödyntää tässä jotenkin?

Kun osaaminen on tunnistettu ja se pitäisi tunnustaa ja viedä opintorekisteriin eli Winhaan, jää vielä kysymykseksi se, miten osaaminen kirjataan opintorekisteriin. Voitaanko esimerkiksi käyttää numeerista arviointia vai viedäänkö rekisteriin ainoastaan suoritusmerkintä? Entä viedäänkö tunnustettu osaaminen järjestelmään yhtenä kokonaisuutena vai kurssikohtaisesti? Nämä kysymykset ovat läheisesti kytköksissä opetussuunnitelmaan ja osaamisiin, joita sinne on määritelty. Opiskelijan kannalta on tärkeää, että hän pystyy milloin tahansa varmistumaan siitä, mitä hänen on suoritettava ja missä kohdissa hänen osaamisensa on jo tunnustettua. Kokemukseni mukaan kaikki hyväksilukuja ja korvauksia tai sisällyttämisiä hakeneet eivät nykyisinkään aina pysy alkuvaiheen henkilökohtaistamisessa mukana. Hyväksytyt opintosuoritukset viedään

melko pitkällä viiveellä Winhaan eikä suorituksia ole Winhassa eritelty. Vielä on hieman epävarmaa, miten eHOPS auttaa tässä suhteessa opiskelijaa ja tietenkin myös esimerkiksi opoa tai ryhmänohjaajaa kaiken tämän tiedon välittämisessä ja säilömisessä.

Eri toimijoiden koulutus ja sisäanajo AHOT-prosessiin ja -ajatukseen on myös äärimmäisen tärkeää, jotta erityisesti alkuvaiheen ohjaus sujuu tehokkaasti ja kitkatta. Toimijoita on niin monia, että vain yhteinen käsitys asiasta varmistaa laadukkaan ja samanlaisen toiminnan eri puolilla organisaatiota. Merkittäviä kysymyksiä ovat: kuka osallistuu AHOT-prosessin luomiseen, kuka hoitaa osaamisen tunnistamisen, miten paljon resurssia siihen varataan, miten käytännössä tunnistamis- ja tunnustamisprosessi hoidetaan mahdollisimman nopeasti ja tehokkaasti sekä kuka organisoii ja koordinoi toimintaa? Työnjaosta on sovittava ja tehtävien hoitamiseen on myös annettava riittävästi resursseja. Tarvitaan aikaa, resursseja ja yhteistyötä!

Vaikka painopiste AHOT-ohjauksessa onkin opintojen alkuvaiheessa, tulee muistaa, että jonkinlaisia linjauksia on tehtävä myös opintojen aikana saavutettavan osaamisen suhteen. Voidaanko osaamista tunnistaa ja tunnustaa myös opintojen kuluessa? Miten tämä tapahtuu? Miten se eroaa opintojen alkuvaiheessa tapahtuvasta tunnistamisesta ja tunnustamisesta? Esimerkiksi opintojen aikana voidaan hankkia muualla osaamista (työ, opiskelu muualla, itsenäinen opiskelu), jonka tunnistamiseen tarvitaan myös pelisääntöjä. Esimerkiksi kansainvälisissä opinnoissa ECTS-koordinaattori (kv. toimisto) astuu mukaan kuvioon, joten ainakin siltä osin prosessi eroaa hieman muusta tunnistamis- ja tunnustamisprosessista. Herääkin kysymys, että jos opiskelijalla ennen ammattikorkeakouluun tuloaan on esimerkiksi ulkomailla suoritettuja opintoja, miksi ne hyväksytään ilman ECTS-koordinaattorin osallistumista prosessiin?

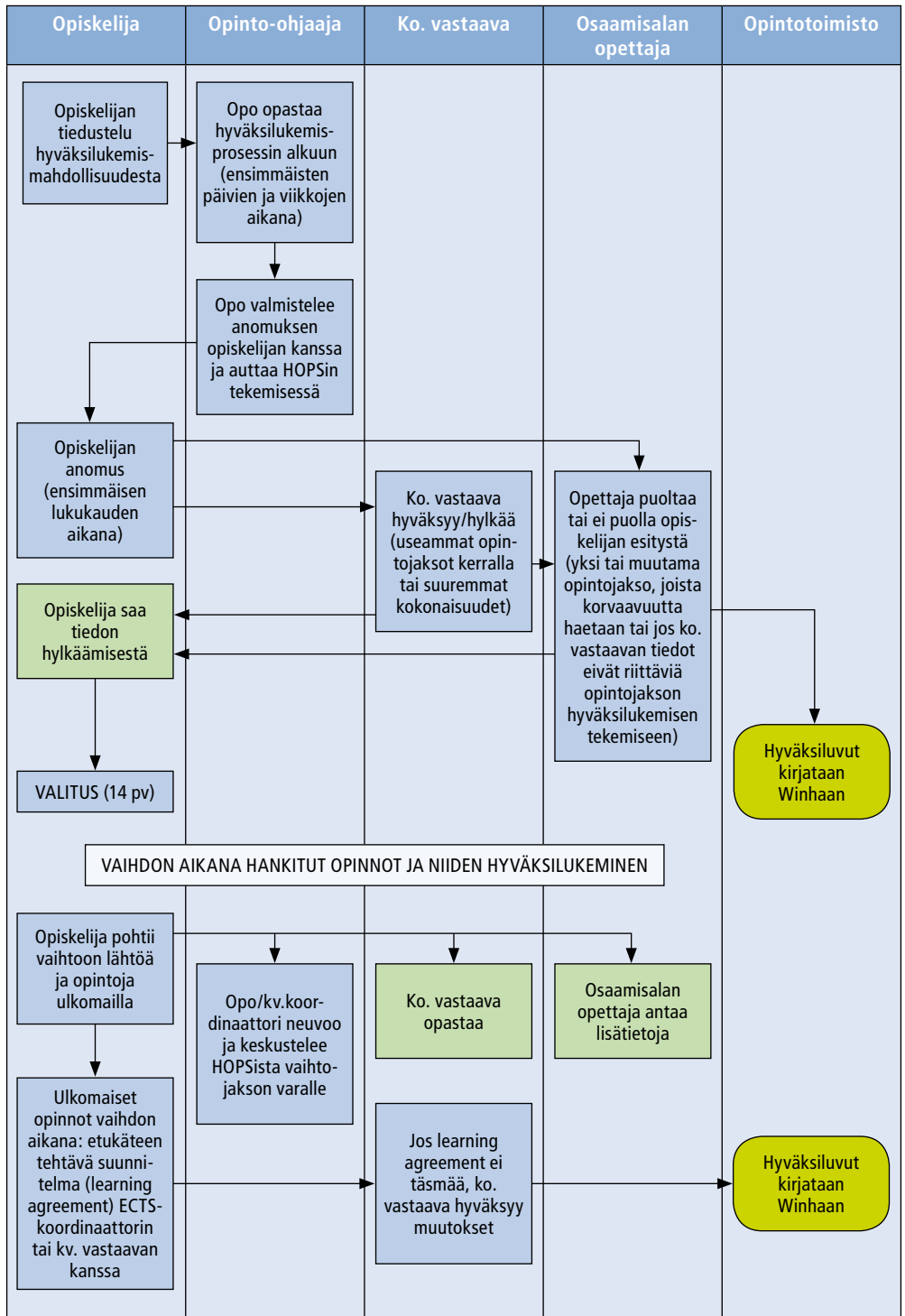
Myös työharjoittelun (ja erilaisten projektien) aikana voidaan saavuttaa sellaista osaamista, jota voidaan tunnistaa ja tunnustaa. Kysymys kuuluu jälleen: sallitaanko tämän osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen ja miten AHOT-prosessi eroaa opintojen aluksi tehdystä tunnistamisesta ja tunnustamisesta? Miten jakaa resurssit jatkuvan tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin? Miten edetä nyt kun vielä ei olla prosessissa kovin pitkällä, jottei tehtäisi kokonaisuuden kannalta epäedullisia ja toimimattomia ratkaisuja?

Päätös vaiheessa ohjausprosessi keskittyy lähinnä valmistumiseen ja opinnäytetyönohjaukseen. Todennäköisesti opinnäytetyö ja kypsyysnäyte tulevat olemaan niitä asioita, joita ei tunnisteta ja tunnusteta aiemmin hankitulla osaamisella, mutta vilskeimmässä skenaarioissa on toki pohdittu myös tällaista mahdollisuutta. On kuitenkin melko todennäköistä, että tässä vaiheessa ei enää osaamista tunnisteta ja tunnusteta.

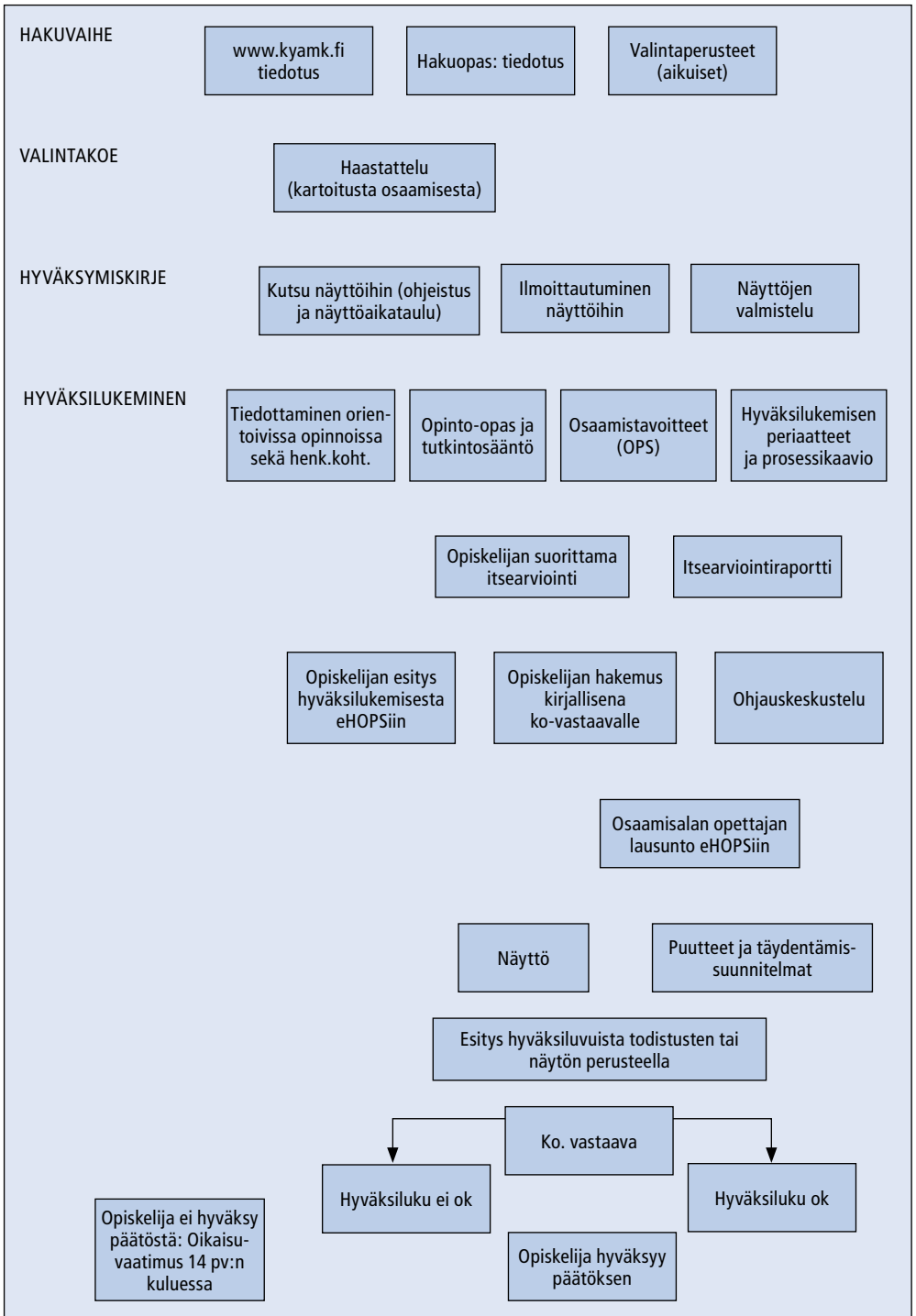
Lähteet ja tausta-aineisto

- Annala, J. 2007. Osaajia ja kehittäjiä työelämään – kohti kompetenssiperustaista korkeakouluohjausta, Ammattikasvatuksen aikakauskirja 9-vuosikerta, numero 4/2007.
- Karjalainen, A. 2007. Oppimistulokset ja niiden arviointi. Luento Paasitorissa 3.12.2007.
- Niskanen A., Lepänjuuri, A. ja Rautio, T. 2006. Tunnistatko taiturin? Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen korkeakasteella. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 67, 2006.
- Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa. OPM:n työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:4
- ARENE 2007. Ammattikorkeakoulut Bolognan tiellä, Ammattikorkeakoulujen osallistuminen eurooppalaiseen korkeakoulutusalueeseen, Projektion loppuraportti. Arene Ry. 2007
- Koulutus ja tutkimus 2007–2012, Valtioneuvoston 5.12.07 hyväksymä.
- Saranpää, M. 2007. Ohjaajan hätävara, Osaamisen tunnistamisen ja työstä oppimisen ohjaamisen työkaluja ammattikorkeakoulututkintojen tekijöille. HAAGA-HELIAN kehittämismuistioita 3/2007.
- KyAMK Hakijan opas kevät 2008
- KyAMK Opinto-opas 2007–2008
- Hakutoimiston suunnittelija Tuija Koskipuro. Puhelinhaastattelu 27.2.2008.
- Johanna Annalan luento Hämeenlinnassa 31.1.2008.
- Raimo Jaakkolan esitys KyAMK:ssa 17.3.2008.
- KyAMK:n Pedagogisten kokousten muistiot 1–7/2007–2008.

Liite 1. Hyväksilukeminen KyAMK/liiketalous 2007–2008

Liite 2. AHOT = Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen (ihannemalli)

	Tunnus	OP	Opintojakso	Y-IK	Y-EO	Y-VV	Y-KV	Y-KT	Y-OO	Mu/es	Mu/su	Mu-mt	Mu/ke	Mu-mv	Mu-pr
Omaksua: Omaksuu suuntautumis- alansa ammatilliset menetelmät ja välineet sekä aloittaa ammatillisen identiteetinsä kehittämisen. Osallistuu yhteistyö- yrityksiensä kanssa tehtäviin konseptointiprojekteihin. Saavuttaa valmiudet työ- harjoitteluun ja verkottuu työelämään	YY00017	2 op.	Orientoivat opinnot	•	•	•	•								
	Y001105	2 op.	Viestintätaito	•		•									
	Y003305	3 op.	Työelämän englanti 1			•	•								
	P311117	3 op.	Tuloksellinen työskentely ja projektien hallinta	•	•	•	•		•						•
	P311126	3 op.	Yritystoiminnan perusteet	•	•	•			•						
	P660015	3 op.	Taidehistoria ja esteetiikka												
	P610094	3 op.	Plastinen sommittelu	•					•			•			
	A610434	4 op.	Kalustus suunnittelun perusteet	•	•				•						
	A610046	2 op.	Kaluste-ergonomia											•	
	A610066	6 op.	Mallinnusmenetelmät									•	•	•	
	A610016	4 op.	Asuntosuunnittelu							•	•	•	•	•	
	A610026	5 op.	Julkistentilojen suunnittelu							•	•	•	•	•	
	A610014	3 op.	Ammatti CAD								•				
	A610356	3 op.	Näyttelysuunnittelu								•			•	•
	A610146	3 op.	Rakennustekniikka								•	•	•		•
	H610017	12 op.	Harjoittelu												
		Opintopisteitä yhteensä			122										

	Tunnus	OP	Opintojakso	Y-IK	Y-EO	Y-VV	Y-KV	Y-KT	Y-OO	Mu/es	Mu/su	Mu-mt	Mu/ke	Mu-mv	Mu-pr	
Sisäistä: Sisäistää ja laajentaa muotoiluosaamistaan työelämäkonteksteissa. Ymmärtää muotoilun osana yritystoimintaa ja tutustuu keskeisiin valmis- tusprosesseihin	Y002205	2 op.	Työelämän ruotsi 1	•	•	•	•	•	•							
	Y003405	3 op.	Työelämän englanti 2			•	•									
	P610014	3 op.	Elävän mallin piirustus	•						•						
	A610076	4 op.	Kalustus suunnitteluprojekti								•	•			•	
	A610086	5 op.	Mallistudio								•	•	•			
	A610096	3 op.	Tuotantoympäristöt									•	•			
	A610106	4 op.	Sisustus suunnitteluprojekti								•	•	•		•	
	A610126	5 op.	Suunnitteluprojektin dokumentit									•			•	
	A610156	3 op.	Valaistus- ja akustiikkasuunnittelu										•	•		
	A610887	2 op.	Tutkielman tekeminen ja dokumentointi	•	•	•		•								
	A610357	10 op.	Projekti	•				•						•	•	
	H610017	15 op.	Harjoittelu													
		Opintopisteitä yhteensä			181											

	Tunnus	OP	Opintojakso	Y-IK	Y-EO	Y-VV	Y-KV	Y-KT	Y-OO	Mu/es	Mu/su	Mu-nt	Mu/ke	Mu-mv	Mu-pr	
Kehittää: Osallistuu tutkimus- ja kehittämistoimintaan yritys- tai korkeakoulun T&K-yksikössä. Kykenee kokeilemaan toimintaa ja hyödyntämään tutkimusta käytännön tehtävissä. Kykenee projektivastuuseen ja itseohjautuvaan oppimiseen	Y001105	1 op,	Viestintätaito	•		•										
	Y002305	3 op,	Työelämän ruotsi 2	•	•	•	•	•	•							
	P610116	3 op,	Kulttuurin ja muotoilun historia													
	A611224	3 op,	Multimedia ja verkkoviestintä			•							•	•		
	A610097	4 op,	Graafinen suunnittelu			•			•							
	A610737	12 op,	Design management projekti			•	•		•	•				•	•	
	VV1517	15 op,	Valinnaisia opintoja	•												
	H610017	3 op,	Harjoittelu													
	O610017	15 op,	Opinnäytetyö													
				Opintopisteitä yhteensä	240											

Liite 4.

Logistiikan koulutusohjelma – Osaamismatriisi

	LO-01	Tavarankäsittelyprosessin hallinta	LO-02	Tuotantoprosessin teknis-taloudellinen hallinta	LO-03	Logistinen tiedonhallintaosaaminen														
	LO-04	Toimitusketjuosaaminen	LO-05	Liiketoimintaosaaminen	KT-Yr	Yritysoosaaminen														
	Y-KV	Kansainvälisyysosaaminen	Y-VV	Viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen	Y-00	Organisaatio- ja yhteiskuntaosaaminen														
	Y-KT	Kehittämistoiminnan osaaminen	Y-EO	Eettinen osaaminen	Y-IK	Itsensä kehittämisen														
	KT-Tu	Turvallisuusosaaminen	KT-Pr	Prosessi-, laite-, käynnissäpito- ja järjestelmäosaaminen	KT-Te	Tekninen perusosaaminen														
		Tunnus OP Opintojakso	LO-01	LO-02	LO-03	LO-04	LO-05	KT-Yr	Y-KV	Y-VV	Y-00	Y-KT	Y-EO	Y-IK	KT-Tu	KT-Pr	KT-Te			
Opi- ammattilliset perusteet:	YY00017	4 op, Orientoivat opinnot							•	•			•	•						
	Y001105	3 op, Viestintätaito								•				•						
	Y990005	3 op, Tietotekniikan perusteet			•									•						
	P992205	5 op, Insinöörimatematiikka 1		•	•									•						
	P241015	3 op, Teollisuustalous					•													
	P992305	4 op, Insinöörimatematiikka 2		•	•									•						
	P993105	3 op, Kemian peruskurssi		•	•															
	P004016	6 op, Saksan alkeistaso A1.1								•	•				•					
	A243105	4 op, Logistisen ajattelun perusteet				•														
	A243115	5 op, Kuljetuslogistiikka	•																	
	A248005	4 op, Projektityöskentely						•												
	A249105	3 op, Tekninen piirtäminen		•																
	A246015	4 op, ATK työvälineenä			•															
A244005	3 op, Markkinoinnin perusteet										•									
A241115	4 op, Ulkoinen laskenta ja yritysanalyysi										•									
	Opintopisteitä yhteensä																			58

Tunnus OP Opintojakso		LO-01	LO-02	LO-03	LO-04	LO-05	KT-Yr	Y-KV	Y-VV	Y-00	Y-KT	Y-EO	Y-IK	KT-Tu	KT-Pr	KT-Te
Omaksu teknisiä valmiuksia: Työkaluja ammatillisiin toimintoihin	Y002205 2 op, Työelämän ruotsi 1							•	•	•	•	•	•			
	Y003305 3 op, Työelämän englanti 1							•	•							
	Y003405 3 op, Työelämän englanti 2							•	•							
	P001205 2 op, Neuvottelutaito								•							
	P991105 4 op, Insinöörifysiikka 1	•	•	•									•			
	P991207 4 op, Insinöörifysiikka 2	•	•	•									•			
	P267105 3 op, Ympäristötekniikka									•						
	A992415 4 op, Talousmatematiikka	•	•	•												
	P992705 3 op, Tilastotiede	•	•	•		•										
	A241185 4 op, Operatiivinen talouslaskenta	•														
	A210105 3 op, Materiaalitekniikka	•														
	A211205 3 op, Layout-suunnittelu	•														
	A213215 5 op, Automatiikka	•														
	A243085 4 op, Pakkaukset ja kuljettimet	•														
	A243025 3 op, Kuljetustalous	•														
	A246025 3 op, ICT- laitetekniikka			•												
	A246055 3 op, Ohjelmien toimintaperiaatteet			•												
	A246077 4 op, Sovellusarkkitehtuurit- ja kehittimet			•												
	A213215 5 op, Automatiikka		•													
	A243025 3 op, Kuljetustalous	•														
A243135 5 op, Kansainväliset kuljetukset ja huollinta																
A243135 5 op, Kansainväliset kuljetukset ja huollinta																
A249127 5 op, Valmistusmenetelmät		•														
Opintopisteitä yhteensä		141														

	Tunnus OP, Opintojakso	LO-01	LO-02	LO-03	LO-04	LO-05	KT-Yr	Y-KV	Y-VV	Y-00	Y-KT	Y-EO	Y-IK	KT-Tu	KT-Pr	KT-Te
Syvennä- ammatti- osaamista: Toimitusket- jun ja tuotan- totoimintojen eri osa-alueet ja niiden hallinta	Y002305 3 op, Työelämän ruotsi 2							•	•	•	•	•	•			
	P001305 2 op, Raportointi								•							
	P991447 3 op, Fysiikan käytännön sovelluksia	•	•										•			
	P003505 3 op, Ammatillan englanti					•		•								
	A241135 3 op, Kauppa oikeus															
	A242045 4 op, Laadunohjaus					•										
	A243055 5 op, Varastologistiikka	•														
	A242105 4 op, Toiminnanohjausjärjestelmät		•													
	A248025 3 op, Projektityö	•														
	A246047 5 op, ICT logistiikassa			•												
	A242105 4 op, Toiminnanohjausjärjestelmät		•													
	A248025 3 op, Projektityö	•														
	A241195 3 op, Kuljetus- ja vakuutus oikeus															
	A242035 4 op, Hankintalogistiikka						•									
	A246207 3 op, Tietojärjestelmäprojektit			•												
	A246107 3 op, Sähköinen liiketoiminta			•	•											
	A003645 2 op, Huolinta-alan englanti								•							
	A242035 4 op, Hankintalogistiikka						•									
	A243035 4 op, Lastinkäsittely ja satamatoiminnot	•														
	A219115 3 op, Kunnossapidon tietojärjestelmät							•								•
A242015 6 op, Tuotannonohjaus																
A242205 3 op, Automatisoidut tuotantjärjestelmät		•														
Opintopisteitä yhteensä		218														

	Tunnus	OP	Opintojakso	LO-01	LO-02	LO-03	LO-04	LO-05	KT-Yr	Y-KV	Y-VV	Y-00	Y-KT	Y-EO	Y-IK	KT-Tu	KT-Pr	KT-Te	
Sovella ja analysoi: Työelämä- lähtöinen pro- jektiosaaminen ja ongelman- ratkaisu	A241035	3 op,	Työsuhteasiat					•											
	A241045	3 op,	Johdaminen											•					
	A241145	6 op,	Yrityssuunnittelu					•											
	A243045	4 op,	Operaatiotutkimus											•					
	A246117	3 op,	T&K logistiikassa				•												
	A241195	3 op,	Kuljetus- ja vakuutus oikeus																
	A243175	3 op,	Kauppamerenkulku																
	A219105	3 op,	Käynnissäpidon taloudellinen johtaminen																•
	A242215	5 op,	Tuotantojärjestelmän simulointi																
	A992725	2 op,	Tilastolliset menetelmät																
				Opintopisteitä yhteensä	253														

Aiemman osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kehittäminen Laureassa

Teija Laamanen, Irma Latvala ja Anna Pohjalainen

Johdanto

■ Opetusministeriön asettaman työryhmän (Opetusministeriö 2007) suositusten mukaisesti korkeakouluun hakeneella ja siellä opiskelevalla tulee olla mahdollisuus tehdä näkyväksi aiemmin hankkimaansa osaamista sekä saada osaamisensa arvioituksi ja tunnustetuksi. Kun tunnistamisessa siirrytään opintojen tunnistamisesta osaamisen tunnistamiseen, tulee arvioinnin kohteeksi ottaa myös muu kuin muodollisessa koulutuksessa hankittu osaaminen. Opiskelija on tunnistamisprosessin alkuunpanija ja hänen velvollisuutenaan on osoittaa hankkimansa osaaminen. Korkeakoulun velvollisuutena on mahdollistaa aiemman osaamisen arviointi. Hyväksilukuprosessin tulee olla opiskelijoille selkeä, ja siitä on tiedotettava jo hakuvaiheessa sekä opintojen alussa. Opiskelijoiden kohtelun tulee olla yhdenmukaista, tasa-arvoista ja ennakoitavaa.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta on hyötyä yksilölle, korkeakoululle, työnantajalle ja koko yhteiskunnalle. Opiskelija oppii arvioimaan omaa osaamistaan ja saa sen tunnustetuksi. Korkeakoulu saa motivoituneita opiskelijoita ja työnantajan käsitys työntekijöiden osaamisesta selkiytyy. Yhteiskunnalle tärkeää on koulutuksen päällekkäisyyksien välttäminen, mikä säästää sekä inhimillisiä että taloudellisia resursseja. (Opetusministeriö 2007.) Opiskelijan kannalta opiskelun kokeminen mielekkääksi tekee siitä tuloksellista. Kun opiskelijan aiempaa osaamista arvostetaan ja se tunnustetaan osaksi suoritettavaa tutkintoa, on opiskelumotivaatio uusien asioiden osalta korkeampi kuin vanhaa, tuttua ainesta uudelleen kerratessa. Opiskelijan valmistuminen saattaa nopeutua, työelämä saa uusia työntekijöitä entistä aikaisemmin ja opintoja ei keskeytetä ainakaan päällekkäisten opintojen turhauttavuuden vuoksi.

Laurea-ammattikorkeakoulun pedagogisessa strategiassa (2007, 4) todetaan, että ”Eurooppalaisten tutkintojen viitekehyksen myötä on mahdollista määritellä tutkintojen vastaavuuksia ja vertailua sekä parantaa EU:n

kansalaisten liikkuvuutta ja elinikäistä oppimista. Viitekehys pohjautuu oppimistuloksiin ja saavutettuun osaamiseen, jonka tunnistamiseen ja tunnustamiseen kiinnitetään tulevaisuudessa yhä enemmän huomiota.” Laurean ammattikorkeakoulussa onkin lukuvuodesta 2007–2008 kehitetty aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen (AHOT) käytänteitä. Kehittämistyötä varten perustettiin työryhmä, jonka jäsenet osallistuivat lukuvuoden aikana HAAGA-HELIA Ammatillisen opettaja-korkeakoulun erikoistumisopintoihin. Tämä artikkeli kuvaa opintojemme yhteydessä tehdyn kehittämishankkeen keskeisiä tuloksia ja sen jälkeistä kehittämistyötä Laureassa.

Kehittämishankkeemme tarkoituksena oli Laurean nykyisten hyväksilukukäytänteiden selvittäminen ja suositusten laatiminen koko ammattikorkeakoulun osaamisen tunnistamis- ja tunnustamisprosessille. Samalla kartoitimme osaamisen tunnistamisen menetelmiä. Suositusten jalkauttamiseksi henkilöstölle järjestettiin koulutus- ja keskustelutilaisuuksia huhti–toukokuussa 2008.

Laurean opetussuunnitelma ja nykykäytänteet

Työryhmä kartoitti Laurean nykytilannetta suositustensa pohjaksi. Tarkastelukohteena olivat Laurean opetussuunnitelma, HOPS-käytänteet, säädökset sekä hyväksilukukäytänteet.

Laureassa käytössä osaamis pohjaiset opetussuunnitelmat

Laureassa lukuvuonna 2006–2007 käyttöön otetut osaamis pohjaiset opetussuunnitelmat mahdollistavat aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen. Laurean osaamis pohjaisten opetussuunnitelmien perustana ovat koulutus alakohtaiset ydinosaamisen määritelmät. Ammatillistiedollisen ja -taidollisen osaamisen lisäksi opiskelijoiden katsotaan koulutuksen aikana kehittyvän yleisissä kompetensseissa. Laureassa keskeisiksi yleisiksi kompetensseiksi nostettiin yhteisöllisen kehittelyn tuloksena eettinen osaaminen, globalisaatio-osaaminen, innovaatio-osaaminen, reflektio-osaaminen ja verkosto-osaaminen. (Kallioinen 2007b.) Laurean opetussuunnitelmissa opintojaksot ovat tyypillisesti 10 tai 15 opintopisteen laajuisia. Opintojaksoista muodostuu teemoja. Laurean opetussuunnitelmia ja niiden uudistamisprosessia on kuvattu Outi Kallioisen toimittamassa teoksessa (2007b), josta on käännetty myös englanninkielinen versio (2007a).

Opetussuunnitelmien osaamistavoitteita on jatkotyöstetty entistä paremmalle osaamisen kielelle Hanne Kolin ohjaamana lukuvuosien 2007–2008 ja 2008–2009 aikana. Opetussuunnitelmien kehittäminen ja osaamistavoitteiden tarkastaminen jatkuvat tulevina lukuvuosina.

Opintoja henkilökohtaistetaan laatimalla HOPS

Laurean koulutusohjelmissa laaditaan opiskelijoille henkilökohtaiset oppimissuunnitelmat eli HOPSit. Käytännössä sekä opiskelijat että opettajat ovat nähneet uuden opetussuunnitelman myötä kuitenkin vain vähän mahdollisuuksia opintojaksojen valintaan opintojen alkuvaiheessa.

Laureassa käytössä oleva Learning by Developing -toimintamalli antaa opiskelijalle kuitenkin vapautta opintojaksojen sisällä osallistua erilaisiin hankkeisiin ja projekteihin. Hankkeet ja projektit tuovat lisäksi uusia mahdollisuuksia yksilölliseen opintojen etenemiseen.

Säädökset mahdollistavat näyttöperustaisen suorituksen

Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen henkeä tuotiin hyväksilukua sääteleviin tutkintosäännön ja arviointisäännön pykäliin syksyllä 2007. Laurean tutkinto- ja arviointisäännön mukaan opiskelijalla on mahdollisuus suorittaa opintonsa myös näyttöperustaisesti. (Tutkintosääntö 2007, Arviointisääntö 2007).

Kun sääntöjä verrattiin opetusministeriön (2007) linjauksiin ja aikaisemman osaamisen tunnustamisen henkeen, työryhmässä todettiin, että säädöksiä tulisi vielä uudelleen muotoilla suositusten mukaisiksi. Arkioppimisen ja epämuodollisen oppimisen tunnustamisen mahdollisuus tulisi tuoda selkeämmin esille muodollisen oppimisen rinnalla.

Hyväksilukukäytänteet eroavat paikallisyksiköittäin

Laurean AHOT:n nykykäytäntöjen kartoittamiseksi toteutettiin talvella 2007–2008 kaksi kyselyä. Toinen kysely suunnattiin koulutusalojohtajille, joista vastasi kymmenen, ja toinen hyväksilukuasioiden kanssa työskenteleville, joita kyselyllä tavoitettiin viisitoista. Lisäksi keskustelimme useiden hyväksilukuasioita hoitavien kanssa. Seuraavassa kuvataan Laurean lähtötilannetta sellaisena kuin se kyselyjen ja keskustelujen perusteella on työryhmälle hahmottunut.

Laurean eri paikallisyksiköissä on ratkaistu varsin eri tavoin hyväksilukuprosessiin liittyvät roolit ja vastuut. Tästä johtuen myös kokemukset

hyväksilukuasioiden sujuvuudesta vaihtelivat samoin kuin itse käytänteet. Kaikki kyselyyn vastanneet totesivat, että vastuu opetussuunnitelman tavoitteisiin ja hyväksilukukäytänteisiin perehdyttämisestä on opettaja-tuutorilla ja hyväksiluku liittyy henkilökohtaisen oppimissuunnitelman laatimiseen.

Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta koulutusalaohjajat olivat delegoineet päätöksenteon hyväksiluvuista. Monessa paikallisyksikössä vastuunjako oli osin uusi. Hyväksiluvun todettiin edellyttävän todistusta osaamisesta (esim. opintosuoritusote, opintopassi tai todistus). Myös muita näyttöjä, kuten esseitä tai suullista näyttöä, on edellytetty. Eri menetelmät eivät kuitenkaan olleet kovin monipuolisesti käytössä aiemman osaamisen tunnistamiseksi.

Kielten opintojen hyväksiluvussa kiinnitetään erityistä tarkkuutta osaamisen sisältöön ja laajuuteen. Alan sanaston osaaminen täytyy varmistaa. Vastauksissa ilmeni, että työväenopistossa tehtyihin opintoihin suhtaudutaan eri tavoin eri paikallisyksiköissä.

Sekä koulutusohjelmissa että paikallisyksiköissä oli erilaisia käytänteitä harjoittelun hyväksilukuun. Turvallisuusalalla ja tietojenkäsittelyn koulutusohjelmassa harjoittelua ei pääsääntöisesti hyväksiluetta. Liiketaloudessa on mahdollista hyväksiluetuttaa ensimmäinen harjoittelu (15 op) edellyttäen, että opiskelija palauttaa oppimistehtävän. Hoitoalalla sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla käytänteet vaikuttivat osin paikallisyksikkösidonnaisilta.

Kansainvälisten opintojen hyväksiluvussa toivottiin erityistä joustavuutta. Laurean strateginen tavoite on olla kansainvälinen ammattikorkeakoulu (Pedagoginen strategia 2007, 3), minkä toteutumista tukee joustava suhtautuminen ulkomailla suoritettujen opintojen hyväksilukemiseen. Oleelliseksi koettiin sen ydinosaamisen tunnistaminen, jota kaikilta valmistuvilta edellytetään, jotta muualla suoritettavissa olevat opintojaksot voidaan tunnistaa. Kv-opintoja tulisi hyväksilukea pakollisiin opintoihin aiempaa tehokkaammin.

Opettajat korostivat, että suoraa vastaavuutta ei voida odottaa esimerkiksi siirto-opiskelijoilta, vaan pääasiassa ensimmäisen vuoden opinnot hyväksiluetetaan ensimmäisen vuoden opinnoiksi. Toisaalta myös selvitystä opintojen sisällöistä kerrottiin käytettävän hyväksilukupäätösten perusteena, jolloin ratkaisevana kriteerinä oli nimenomaan sisällöllinen vastaavuus. Muutama vastaaja korosti joustavuutta ja sen tunnistamista, että ”pelkästään meissä ei asu kaikki viisaus ja osaaminen” ja että ”opiskelija voi oikeasti osata asian ilman osallistumista opintojaksolle”.

Vastaajat totesivat prosessin toimivan pääosin hyvin. Joitakin ongelmia kuitenkin tunnistettiin. Uusi laajoja kokonaisuuksia sisältävä ope-

tussuunnitelma tuotti ensinnäkin vaikeuksia silloin, kun hyväksiluetaan pieniä opintokokonaisuuksia. Ongelmallisia kohtia ovat myös alempien koulutusten hyväksiluku tai sellaisten koulutusten hyväksiluku, joista on jo myönnetty hyväksiluku. Hyväksilukuprosessi myös ajoittain pitkittyy, jos opettajan antama lausunto viivästyy. Vanhemmista opinnoista oli vaikeuksia löytää sisältökuvauksia. Haasteita tuotti myös Laurean opetussuunnitelman tavoitteiden ympärilyöreyt, jolloin opintojakson todelliset sisällöt on vaikea hahmottaa. Myös Winha-kirjaukset tuottivat ongelmia, kun kaikkia opintojaksoja ja niiden osia ei ole viety Winhaan.

Opettajat toivoivat saavansa ottaa kantaa tulevaan ohjeistoon sekä tilaisuutta, jossa uusista käytänteistä kerrotaan. Henkilöstö toivoi välineitä sellaisen osaamisen tunnistamiseksi, josta ei ole todistuksia. Toivottiin myös yhteisiä selkeitä ohjeita hyväksilukuun ja erityisesti näyttöihin ja muiden kuin korkeakouluopintojen hyväksilukuun. Työkokemuksen suhteen toivottiin, että sitä voitaisiin tehokkaammin hyväksilukea osaksi tutkintoa ja siihen kaivattiin ohjeita. Lomakkeiden kehittämistä toivottiin. Sähköinen lomake helpottaisi erilaisten arvioiden ja lausuntojen pyytämistä opettajilta. Winhaan kirjaamisen käytäntöjä tulisi myös kehittää tietojen säilymisen ja opiskelijan oikeusturvan näkökulmasta. Tärkeäksi koettiin, että opiskelijoiden tulee olla tasavertaisessa asemassa hyväksilukujen suhteen.

Laurean työryhmän suositukset

Opetusministeriön linjausten ja nykytilanteen kartoituksen perusteella työryhmä teki kehittämishankkeen tuloksena Laurealle useita suosituksia aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Suositukset perustuvat osin opetusministeriön linjauksiin (2007).

Yhteisten käsitteiden selkiyttäminen tarpeen

Työryhmä suosittelee, että aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa käytettävät käsitteet määritellään ja vakinaistetaan. Käsitteiden täsmällinen käyttö on tärkeää yhteisen ymmärryksen syntymiseksi. Työryhmän suositus on, että

1. hyväksiluvuksi kutsutaan tapahtumaa, jossa opiskelijan aikaisempia opintoja tai osaamista hyväksytään osaksi tutkintoa todistuksen perusteella. Kun opiskelijalta edellytetään muunlaista näyttöä osaamisestaan, puhutaan osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta. Osaamisen tunnustaminen edellyttää opis-

kelijalta korkeakoulun edellyttämiä suorituksia. Kyse on toisin sanoen vaihtoehtoisesta tavasta suorittaa opintojakso näyttöperusteisesti.

AHOT-prosessia tulee kehittää yhdenmukaisemmaksi

Työryhmän mielestä aiemman osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessia pitää Laureassa selkeyttää ja yhdenmukaistaa. Prosessissa tulee kiinnittää huomiota opiskelijoiden tasa-arvoisuuteen. Työryhmän suositukset ovat:

2. Opiskelijalla on oikeus hakea aiemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista. Myös muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankittua osaamista voidaan tunnustaa. Tunnustaminen perustuu opetussuunnitelmassa määriteltyihin osaamistavoitteisiin, joihin opiskelijan osoittama osaaminen suhteutetaan.
3. Laureassa kehitetään toimiva järjestelmä, miten aiempi osaaminen – riippumatta osaamisen hankintatavasta – voidaan osoittaa ja tunnustaa.
4. Työryhmä ehdottaa tutkinto- ja arviointisäännön muokkauksista siten, että osaamisen tunnistamisen perusteena on osaaminen, ei yksittäisten opintojen suoritusajaksi. Osaaminen ei ole sidottu yksittäisten suoritusten vanhenemiseen.
5. Sekä paikallisyksiköissä että Laureassa kokonaisuudessaan tulee kehittää osaamisen tunnistamisen käytänteitä. Menetelmiä tulisi kehittää yhdessä sidosryhmien kanssa (työelämä, rahoittajat, opiskelijat). Laureassa tulisi kehittää opiskelijoille itsearviointilomake monenlaisen osaamisen korkeakoulutasoisuuden arvioimiseen.

AHOT:n tunnettavuutta tulee parantaa

Aiemman osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen jalkautumiseksi tulee lisätä sekä henkilöstön että opiskelijoiden tietoisuutta osaamisen tunnistamisen mahdollisuudesta. Tästä syystä työryhmä katsoo, että sekä viestintää että opintojen ohjausta tulee edelleen kehittää seuraavasti:

6. Tiedottamista aikaisemman osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen mahdollisuudesta kehitetään: lukuvuodesta 2009–2010 alkaen tunnistamismahdollisuudesta tiedotetaan hakuoppaassa, opetussuunnitelmassa sekä opiskelijaksi hyväksymisilmoituksen yhteydessä. Opiskelija voi halutessaan hakea aiemman osaamisen tunnistamista ja tunnustamista. Myös Laurean ulkoisilla internetsivuilla tulee olla tietoa aiemman osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta.
7. Opetussuunnitelmaan sisällytetään ammatillisen kehittymisen opintoihin osuus, jossa opiskelijalla on opintojen alussa mahdollisuus ohjattuun aiemmin hankitun osaamisen arviointiin suhteessa opetussuunnitelman tavoitteisiin. Prosessin perusteella opiskelija tunnistaa ne osaamistavoitteet, joihin opiskelija voi hakea hyväksilukua.

Osaamisen tunnustamista tulee voida hakea koko opiskelun ajan

Laurean aiemman tutkintosäännön (2007) mukaan hyväksiluku aiemmista opinnoista tulee hakea heti opintojen alussa. Opiskelija ei kuitenkaan heti opintojen alussa tunne opetussuunnitelmaa ja hakuprosessia riittävästi käynnistääkseen hakuprosessin itse. Työryhmä suositus on, että

8. opiskelijalla on mahdollisuus hakea osaamisen tunnistamista ja tunnustamista koko opiskelun ajan. Tällöin opiskelijalla on mahdollisuus hakea tunnustusta opiskelun aikana muualla suorittamistaan opinnoista ja opintojen ohella tekemästään työstä, sekä perustellusti itse päättää, haluaako sisällyttää aiempia opintojaan tutkintoon.

Lisäksi osaamisen tunnustaminen koko opintojen ajan mahdollistaa opintojen aikana hankitun osaamisen tunnustamisen. Opetussuunnitelmauudistuksen myötä Laureassa on ollut haasteita loppuvaiheen opintojen hyväksilukemisessa ja päätösten kirjaamisessa, koska opetussuunnitelma ei ole vielä toteutunut kokonaisuudessaan. Opintojaksojen laajuuden takia osaaminen voidaan tunnustaa usein vain osasta opintojaksoa.

Osaamisen osoittaminen kerryttää opintopisteitä

Osaamisen osoittaminen tulee yleistymään, ja on tärkeää varmistaa arviointi- ja kirjaamiskäytänteiden yhdenmukaisuus. Työryhmä ehdottaa, että

9. hyväksiluettaessa muita kuin Laureassa suoritettuja opintoja arvosanaa ei voida pääsääntöisesti siirtää todistukselta toiselle. Hyväksiluku ei kerrytä opintotukeen oikeuttavia opintopisteitä. Sen sijaan näyttöön perustuvasta osaamisen tunnustamisesta annetaan arvosana. Tällöin saadut opintopisteet oikeuttavat opintotukeen.

Opiskelijoiden opintojen etenemiseen ja rakenteeseen tulee kiinnittää huomiota

Opintojen henkilökohtaistaminen luo haasteita opintojen etenemiselle. Opintojaksotarjonnan rinnalla hankkeissa tapahtuva oppiminen lisää etenemismahdollisuuksia.

10. Opintojen ohjauksessa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että löydettäisiin opiskelijoille joustavia mahdollisuuksia edetä opiskelussa, kun päätöksiä osaamisen tunnustamisesta on tehty. Opiskelun henkilökohtaistamista varten tulee olla olemassa selvä prosessi. Opiskelijoille tulee vahvemmin tiedottaa joustavien ratkaisujen mahdollisuudesta.

Laurean opetussuunnitelmassa määritellyjä yleisiä kompetensseja (eettinen osaaminen, globalisaatio-osaaminen, innovaatio-osaaminen, reflektio-osaaminen sekä verkosto-osaaminen) arvioidaan kolmitasoisesti. Jokainen yleinen kompetenssi arvioidaan henkilökohtaisen osaamisen tasolla, organisaation kehittämisen tasolla sekä yhteiskunnallisen uudistamisen tasolla. Laureaan tulevien siirto-opiskelijoiden osalta tulee kehittää joustavia ratkaisuja, joiden avulla tunnistetaan ja arvioidaan heidän yleisten kompetenssien osaamisen tasojaan.

11. Laurean yleisten kompetenssien tunnistaminen ja tunnustaminen ei ole mahdollista aikaisempien opintojen perusteella. Siirto-opiskelijoiden opintojaksot, joiden yhteydessä arvioidaan yleisiä kompetensseja, voidaan hyväksilukea muilta osin. Siirto-opiskelija tekee muiden opintojen yhteydessä portfolion, jolla hän osoittaa yleisen kompetenssin hallinnan. Arviointi- ja ohjausvastuu pitää selkeyttää paikallisyksiköittäin. Työryhmä suosittelee, että portfolio-ohjauksen vastuu olisi opettajatuutorilla. Samalla tulee myös selvittää, miten puuttuva yleisen kompetenssin arviointi kirjataan Winhaan.

Aiemman osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessia tukisi, jos Laurean kompetenssirakennetta kehitettäisiin seuraavasti:

12. Reflektio-osaamisen suorittaminen olisi perusteltua irrottaa opintojaksoista ja kytkeä tiiviisti ammatillisen kasvun reflektoinnin ja ohjauksen prosessiin. Tällöin reflektio-osaaminen todentuisi prosessissa, joka alkaisi opintojen alkuvaiheessa oman aiemman osaamisen reflektoinnilla ja päättyisi opintojen lopussa oman näyteportfolion tuottamiseen. Reflektio-osaamisen kehittyminen kytkeytyisi näin ollen tiiviisti tuutorointiin.

Osaamistavoitteita tulee selkeyttää yhteistyössä

Osaamisen tunnistamisen lähtökohtana toimivat opetussuunnitelmaan kirjatut osaamistavoitteet. Lisäksi tarvitaan keskustelua koulutusohjelmien sisällä yhteisen näkemyksen varmistamiseksi.

13. Opetussuunnitelmien tavoitteiden työstämistä tulee jatkaa selkeälle, ymmärrettävälle kielelle. Samalla tulee kehittää Laurean yhteisiä arviointikriteereitä, jotka toimivat myös aiemman osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen pohjana. Kun osaamisen tunnistamiselle on olemassa selkeät kriteerit, voidaan opintojakso myös arvioida arvosanalla, mikäli opiskelijan antama näyttö on riittävää.
14. Laurean tulee perustaa koulutusohjelma- tai koulutusalakohdattaiset työryhmät linjaamaan koulutusohjelman tai -alan hyväksilukukäytäntöjä opiskelijoiden tasa-arvoisen aseman takaamiseksi. Alakohtaisissa työryhmissä tulisi työstää myös esimerkkejä osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen ratkaisusta opiskelijoiden ohjauksen ja päätöstentien tueksi. Esimerkkejä tarvitaan myös opiskelijoille tiedottamiseen. Myös kielten opettajien tulee tarkastella osaamisen tunnistamiskäytäntöjä yhdessä.

AHOT:n toteutumista tulee seurata

Työryhmä katsoo, että aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen toteutumista tulee seurata seuraavin keinoin:

15. Hyväksiluettujen opintopisteiden tilastointia tulee kehittää, jotta AHOT:in vaikuttavuutta voidaan arvioida.
16. Tunnistamisjärjestelmä tulee sisällyttää laadunvarmistusjärjestelmään (ts. laatukäsikirjaan) opetusministeriön suositusten mukaisesti.

AHOT-prosessin mahdollistamiseksi tarvitaan uusitut hakulomakkeet

Laurean nykyisissä hakulomakkeissa ei riittävästi oteta huomioon muodollisen koulutusjärjestelmän ulkopuolella hankittua osaamista.

17. Hakulomakkeet tulee järkeistää tarpeita vastaaviksi ja selvittää mahdollisuus sähköiseen hakemusprosessiin.

Menetelmiä osaamisen osoittamiseksi

Yksi kehittämishankkeemme tavoite oli tarkastella menetelmiä aiemman osaamisen tunnistamiseksi. Aiemmin hankittua osaamista tulisi arvioida samoilla menetelmillä ja kriteereillä, joilla osaamista muutenkin arvioidaan. Tärkeää on, että osaamisen arviointi tukee opiskelijan oppimisprosessia ja antaa luotettavan kuvan opiskelijan todellisesta osaamisesta. Opiskelun alussa laaditussa henkilökohtaisessa oppimissuunnitelmassa hahmotetaan ja kartoitetaan opiskelijan lähtötilanne ja sen pohjalta lähdetään arvioimaan opiskelijan osaamista. Henkilökohtaisen oppimissuunnitelmaprosessin aikana opiskelija tekee itsearviointia osaamisestaan suhteessa opetussuunnitelman tavoitteisiin ja voi esittää opintojakson osittaista tai täydellistä hyväksilukua, mikäli hänellä on korkeakoulun osaamistavoitteiden mukaista aiemmin hankittua osaamista. Tässä tilanteessa on merkittävää, että opiskelija ei ainoastaan esitä dokumentteja aiemmista opintosuorituksistaan vaan kuvaa, mitä koulutuksen tavoitteisiin liittyvää osaamista hänellä on esittämiensä dokumenttien pohjalta. (Opetusministeriö 2007.)

Aiemmin hankittua osaamista voidaan osoittaa useilla eri tavoilla. Varsin yleisiä osaamisen osoittamisen työvälineitä ovat henkilökohtainen oppimissuunnitelma (HOPS), portfolio, oppimispäiväkirjat, työsuoritukset sekä kirjalliset ja suulliset kuulustelut. Haastattelu ja asiantuntijana toimiminen ovat myös mahdollisia osaamisen osoittamisen menetelmiä. Opiskelija voi toimia asiantuntijana esimerkiksi tilanteessa, jossa muut opiskelijat opiskelevat asioita jotka hän jo osaa, tai opiskelija voi toimia asiantuntijaneelin tai väittelyn jäsenenä tai tulla muiden opiskelijoiden haastateltavaksi erilaisissa oppimisympäristöissä.

Laurean kehittämä pedagoginen toimintamalli Learning by Developing (LbD, kehittämis pohjainen oppiminen) on yhteistyöprosessi, jossa oppimisen kohteena ovat autenttiset työelämän kehittämis- ja ongelmatilanteet (Fränti & Pirinen 2005, 55). LbD-toimintamalli mahdollistaa monenlaisen oppimisen mutta myös osaamisen osoittamisen sekä pienemmissä että isommissa LbD-hankkeissa ja -projekteissa. Siinä opiskelija

voi osoittaa sekä aikaisemmin oppimaansa että oppia uutta ja edetä näin opinnoissaan sujuvasti. Tämä edellyttää hyvää etukäteissuunnittelua ja hankkeessa tapahtuvan oppimisen kuvaamista jo etukäteen. Samassakin LbD-hankkeessa ja -projektissa voi olla eri opiskeluvaiheessa olevia opiskelijoita ja he voivat suorittaa eri opintojaksoja henkilökohtaisen oppimissuunnitelmansa mukaisesti ja edetä opinnoissaan joustavasti. Tämä mahdollistaa myös opiskelijan nopeamman valmistumisen.

Työkokemuksen kautta hankitun osaamisen tunnistamisen välineenä voidaan käyttää työtodistusta, jossa kuvataan, minkälaisia tehtäviä opiskelija on työssään tehnyt ja miten hän on niistä suoriutunut. Lisäksi voidaan käyttää mahdollista suosittelijaa työpaikalta, jonka kanssa voidaan keskustella ja peilata työtehtäviä ja niissä suoriutumista niiden opintojen tavoitteisiin, joihin osaamisen tunnustamista haetaan. Opetussuunnitelman mukaisen harjoittelun suorittaminen palkallisessa työssä voidaan yksilöllisesti mahdollistaa opiskelijalle, mikäli työpaikassa voidaan päästä niihin tavoitteisiin, joita harjoittelulle on opetussuunnitelmassa asetettu. Tämä edellyttää opiskelijalta selkeää kuvausta työtehtävistään sekä omien oppimistavoitteiden asettamista. Oppimistehtävien avulla voidaan myös osoittaa tavoitteiden saavuttaminen.

Esseet ovat eräs korkeakouluissa paljon käytetty tapa todentaa opiskelijan osaamista. Niillä voidaan muun muassa täydentää muuta osaamisen näyttöä kuten kielen hallintaa suhteessa opetussuunnitelmassa esitettyihin ammattialan kielitaidon tavoitteisiin. Samoin esseen avulla opiskelija voi osoittaa aiemmin hankkimansa osaamisen yhteyttä korkeakoulun vaatimaan teoreettiseen osaamiseen.

Haastattelu on myös yksi tapa arvioida opiskelijan osaamista. Sitä suositellaan käytettäväksi yhdessä muiden osaamisen osoittamistapojen kanssa. Haastattelu tulisi suunnitella hyvin ja kysymykset laatia edeltäpäin, jotta mahdollisimman hyvin saataisiin esille opiskelijan osaaminen suhteessa opetussuunnitelman tavoitteisiin. Työelämässä tehtävissä henkilöarvioinneissa osaamista arvioidaan useilla menetelmillä, joista haastattelu on aina yksi (Honkanen 2005). Tällaista käytäntöä voisi suositella aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseenkin.

Ehkä käytetyin tapa osoittaa osaamistaan on osallistua suulliseen tai kirjalliseen kuulusteluun. Kuulustelutilanteen suunnittelu autenttiseksi ongelmanratkaisutilanteeksi osoittaa parhaiten aiemmin hankittua osaamista.

Opiskelija voi myös osoittaa aiemmin hankittua osaamistaan opetusnäyttein, laatimalla ja pitämällä esitelmän tai tekemällä jonkin muun taidonnäytteen. Opetusnäyte tulisi antaa aidossa työtilanteessa tai simuloidussa tilanteessa, ja arviointimenetelmänä käytetään silloin havainnointia. Esitelmä toimii suullisena ja kirjallisena osaamisen näyttönä. Esitystapa,

laajuus ja sisältö vaihtelevat tavoitteen mukaan. Esitelmää voidaan käyttää myös täydentävänä suorituksena.

Oppinnäyte on vaativin osaamisen näyttömenetelmistä. Siinä opiskelija osoittaa muun muassa substanssiosaamistaan sekä tutkimuksellista ja viestinnällistä osaamistaan. (Opetusministeriö 2007, 30.) Substanssiosaamisen kriteeri tuo pohdittavaksi sen, miten aiemmissa koulutuksissa tehtyä oppinäytettä voi hyödyntää toisessa koulutusohjelmassa.

Oppimispäiväkirja on opiskelijan henkilökohtainen reflektiivisen ajattelun työväline. Oppimispäiväkirja voi toimia itsearvioinnin ja ulkoisen arvioinnin välineenä. Sen osia voi myös liittää portfolioon. Portfolio on monilla aloilla varsin perinteinen ja yleinen tapa osoittaa oppimistaan. Sen sisältö, laajuus ja esitystapa ovat eri tilanteissa erilaisia. Portfolion esittäminen valmiina lopputuotteena ei sinällään ole riittävä osaamisen näyttö, vaan sen lisäksi opiskelijan tulee selvittää suullisesti tai kirjallisesti ammatilliset, akateemiset ja henkilökohtaiset kehitysvaiheensa, joiden kautta hän on päätenyt lopputulokseen. (Opetusministeriö 2007.)

Kehittämistyön jatkuminen Laurea-ammattikorkeakoulussa

Aiemman osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen tuo Laurealle uusia haasteita. AHOT:n toteutumiseksi opetusministeriön linjaamassa hengessä tarvitaan paitsi lisäresursseja ohjaukseen myös asenteellista muutosta ja uusia käytänteitä saavutetun osaamisen tunnustamiseksi. Ohjauksen sekä koulutussuunnittelun kannalta osaamisen tunnustaminen luo haasteita opetustarjonnalle, opetussuunnitelmalle ja opintojen henkilökohtaistamiselle. Opinnoissa etenemiseksi täytyy kehittää tarpeen vaatiessa yksilöllisiä ratkaisuja. Toisaalta samalla tulee huomioida se, miten ratkaisut vaikuttavat yksittäisen opiskelijan opiskelutaitojen kehittymiseen, ryhmään sosiaalistumiseen sekä Laurean käytänteiden omaksumiseen.

Erityistä huomiota aiemman osaamisen tunnistamisen kannalta tulee kiinnittää siihen, että opetussuunnitelmien tavoitteet ovat opiskelijoille ymmärrettäviä ja tuttuja. Tavoitteisiin tutustumista helpottaisi painettu opetussuunnitelma. Painettua opetussuunnitelmaa Laureassa ei kuitenkaan ole. Näin ollen opintojaksojen opettajien tulisi kiinnittää erityistä huomiota opintojakson tavoitteisiin perehdyttämiseen.

Haaste oikeudenmukaisen ja laadukkaan oppimisen kannalta on, että pystymme erottamaan, mikä on korkeakoulutasoista osaamista. Raij (2006, 19) katsoo, että ammattikorkeakouluosaaminen koostuu tutkittuun

tietoon perustuvasta tietämisestä, kontekstin ymmärtämisestä, tekemisen osaamisesta ja työelämätilanteiden hallintakyvystä (Raij 2006, 1). Aiemman osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kannalta voidaan todeta, että taitoja ja asenteita on helpompi tunnistaa ja tunnustaa korkeakoulutasoisuuden saavuttaviksi kuin tietoja. Osaamisen tunnistamisen tueksi Laureassa on työstetty lukuvuosien 2007–2008 ja 2008–2009 aikana kriteerit alkuvaiheen ja valmistumisvaiheen opiskelijan osaamiselle. Kriteereitä on hyödynnetty opintojaksojen arvioinnissa. Niitä on myös suunniteltu käytettävän aiemman osaamisen tunnistamisen apuna. Tarve olisi kehittää osaamisen tunnistamisen kriteereitä myös ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen tasolle.

Ammattikorkeakoulussa tulee myös pitää huoli siitä, että opiskelijoiden ja valmistuvien osaaminen on tunnistettavissa opintosuorituksen ja todistuksen perusteella. Erityistä huomiota tulee näin ollen kiinnittää opintojaksojen nimiin ja siihen, mitä ne kertovat opintojakson sisällöstä ja opiskelijan osaamisesta. Laureassa haasteena ovat olleet tästä näkökulmasta katsottuna isot opintojaksokokonaisuudet. Vastaisuudessa Laurean opetussuunnitelmia kehitetäänkin siten, että opintojaksojen laajuus on 5 tai 10 opintopistettä, mikä vastaa myös opiskelijakunnan toivetta. Samalla paikallisyksiköiden profiilit tuodaan paremmin esille opetussuunnitelmien opintojaksoissa ja niiden tavoitteissa. Yleiset kompetenssit tuodaan osaksi opintojaksojen muita tavoitteita. Portfolioiden käyttäminen arvioinnin menetelmänä jää siis paikallisyksiköiden harkinnan varaan. Näin ollen siirto-opiskelijoiden osaamisen tunnistaminen helpottuu, mutta Laurean sisällä siirtyvien opiskelijoiden osaamisen tunnistaminen vaikeutuu, kun opetussuunnitelmat poikkeavat toisistaan paikallisyksikkökohtaisesti.

Työryhmän suositukset aiemman osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kehittämiseksi esiteltiin keväällä 2008 Laurean pedagogiselle työryhmälle. Alakohtaisia työryhmiä ei päätetty perustaa, koska ideologian omaksumisen katsottiin riittävän takaamaan opiskelijoiden yhdenmukaisen kohtelun. Sittenkin asiasta on vielä keskusteltu ja varsinkin opettajat ovat toivoneet alakohtaisia ryhmiä perustettavaksi. Myös laajempaa valvovaa tahoja on toivottu. Alakohtaiset AHOT-työryhmät perustettiin lopulta keväällä 2009 koulutusala-kohtaisten tunnistamisen käytänteiden kehittämiseksi. Myös kieltenopettajat ovat aktiivisesti keskustelleet käytänteistä.

Laurea-ammattikorkeakoulussa vahvistettiin työryhmän ehdotukset tutkintosäännön ja arviointisäännön muutoksista aiemman osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen osalta kesäkuun 2008 hallituksen kokouksessa. Tässä yhteydessä määriteltiin hyväksiluku-käsite työryhmän suosituksen mukaisesti ja tehtiin osaamisen tunnustaminen joustavam-

maksi. Syyskuussa 2008 järjestettiin lyhyt koulutustilaisuus avainhenkilöille. Myös opintosihteereitä on perehdytetty. Prosessin sujuvuudesta ja kehittämistarpeista on käyty keskustelua opetushenkilöstön kanssa paikallisyksikkökohtaisten kehittämispäivien yhteydessä.

Kesän 2008 aikana laadittiin uudet ohjeet opiskelijoille tunnustamisen hakemiseksi Laureaan intraan. Laurea on mukana kumppaniammattikorkeakoulujen (HAMK, LAMK, Metropolia) yhteisessä AHOT-prosessien kehittämistyössä. Syksyllä 2009 käynnistetään yhteinen henkilöstön koulutusohjelma Opettamisesta osaamiseen. Syksystä 2009 alkaen on tavoitteena ottaa käyttöön sähköinen hakuprosessi.

Tiedottamisessa on edetty maltillisesti. AHOT-menettelystä tiedotetaan Laureaan käytänteistä kertovassa Laurea Fakta -oppaassa sekä intrassa. Opiskelijavalinnan yhteydessä pilotoidaan tiedotetta aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen mahdollisuudesta.

Laureassa ajankohtainen kehittämiskohde on suorituksia ja tilastointia koskevan ohjeen päivittäminen. Ohjeen päivittäminen on jäänyt kehityksestä jälkeen, koska tilastointia pohditaan vasta valtakunnallisesti.

Laurean laadunvarmistusjärjestelmässä AHOT on huomioitu prosessikuvauksissa. Toimintona se on otettu mukaan Laureaan Koulutusprosessin osaprosessiin Opintojen toteuttaminen.

Lähteet

- Arviointisääntö 2007. Laurea-ammattikorkeakoulun arviointisääntö 2007. Ammattikorkeakoulun hallituksen hyväksymä 10.9.2007.
- Fränti M., Pirinen R. 2005. Tutkiva oppiminen integratiivissa oppimisympäristöissä. BarLaurea ja REDLabs. Laurea ammattikorkeakoulun julkaisusarja. B 10.
- Honkanen, H. (toim.) 2005. Henkilöarviointi työelämässä. Edita: Helsinki.
- Kallioinen O. (toim.) 2007a. The Competence-Based Curriculum at Laurea. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 25.
- Kallioinen O. (toim.) 2007b. Osaamis pohjainen opetus suunnitelma Laureassa. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 22.
- Opetusministeriö. 2007. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:4.
- Raij, K. 2006. Kehittämispohjainen oppiminen ammattikorkeakouluosaamisen mahdollistajana — Learning by Developing ammattikorkeakoulukontekstissa. Teoksessa Erkamo M, Haapa S., Kukkonen M-L., Lepistö L., Pulli M. & Rinne T. (toim.) Uudistuvaa opettajuutta etsimässä. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 11.
- Tutkintosääntö 2007. Laurea-ammattikorkeakoulun tutkintosääntö 1.8.2007 alkaen. Ammattikorkeakoulun hallituksen hyväksymä 10.9.2007.

Tunnustaminen tietojenkäsittelyssä

Seppo Salo

Johdanto

■ Aiemmin opitun tunnistaminen ja tunnustaminen (AOTT) on erityisen tärkeää aikuisopiskelijoille, joilla usein on sekä aiempia opintoja että työelämässä hankittua osaamista. Tässä artikkelissa kuvataan aiemmin opitun tunnistamisen ja tunnustamisen tilannetta, toimintatapoja ja kehittämistä HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulun tietojenkäsittelyn (Tiko) aikuisten koulutusohjelmassa Pasilassa. Samat periaatteet koskevat myös nuorten koulutusohjelmaa, sillä molemmat koulutusohjelmat noudattavat samaa opetussuunnitelmaa. Toteutustavat poikkeavat jonkin verran toisistaan. Aikuiskoulutus toteutetaan iltaopetuksena.

Opiskelijoita on aloittanut kaksi kertaa vuodessa: päiväopiskelijoita kaksi ryhmää ja aikuisopiskelijoita yksi 40 opiskelijan ryhmä kummallakin kerralla. Opiskelijat ovat opiskelleet opetussuunnitelman Tiko05 mukaisesti.

Haaga Instituutin ja Helsingin liikeyritysten ammattikorkeakoulun (Helia) yhdistyttyä HAAGA-HELIA ammattikorkeakouluksi vuoden 2007 alussa syntyi tarve yhtenäistää opetussuunnitelmat. Syksyllä 2009 käynnistyi uusi opetussuunnitelma Heti09 Pasilan, Malmin ja Vallilan toimipisteissä. Aikuisopiskelijoita aloitti noin kahdeksankymmentä, joista kuutisenkymmentä Pasilan toimipisteessä ja loput Malmilla.

Opiskelijaksi hakeminen ja osaamisen tunnustaminen

Www-sivuilta löytyvissä hakuoppaissa ovat tiedot aiemmin opitun tunnistamisen ja tunnustamisen periaatteista opintojen alussa. Periaatteita täsmennetään HAAGA-HELIAN ohjeissa koulutusohjelmakohtaisesti.

Valintakokeeseen kutsutaan kaikki hakukelpoiset. HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu käyttää valintaperusteena valtakunnallisen suosi-

tuksen vaihtoehtoa A. Valinta tehdään valintakokeesta (maksimipisteet 70), työkokemuksesta (max. 20 pistettä) ja muista opinnoista (max. 10 pistettä) kertyvien pisteiden perusteella, ja valintakokeesta on saatava vähintään 30 pistettä voidakseen tulla valituksi. Aikuisopiskelutuksessa aiemmin opittu tulee huomioiduksi jo hakuvaiheessa.

Opiskelijaksi hyväksytylle lähtee hyväksymiskirjeen mukana liitteenä informaatiota sekä hyväksiluvuista että näytöistä. Samalla lähetetään opetuksen alkamiseen liittyvää aikataulutietoa.

Opiskelupaikan vastaanottanut opiskelija saa kutsun näyttötilaisuuteen ja ilmoittautumislomakkeen. Näytöt järjestetään aloitusviikon maanantaina. Näyttöaikataulu lähetetään edellisellä viikolla ilmoittautuneille. Työkaluohjelmien osalta näyttö on ollut tunnin kestävä koe, muiden osalta opettajan vastaanottama puolen tunnin mittainen suullinen näyttö. Näytöillä on voinut osoittaa opetussuunnitelman Tiko05 opintojaksoja vastaavaa osaamista enintään 40,5 opintopisteen edestä.

NÄYTTÖ- TILAISSUUS	PÄIVÄ- OPISKELI- JOITA	SUORITUS- MERKINTÖJÄ SAANEET	OPINTO- PISTEET YHTEENSÄ	AIKUIS- OPISKELI- JOITA	SUORITUS- MERKINTÖJÄ SAANEET	OPINTO- PISTEET YHTEENSÄ
tammi-07	6	2	10	16	7	85,5
elo-07	18	11	124,5	13	10	79
tammi-08	12	8	43	13	11	109

Taulukko 1. Näytöillä opintopisteitä saaneet päivä- ja aikuisopiskelijat ja saavutetut opintopisteet.

Uuden Heti09-opetussuunnitelman myötä syksyn 2009 näyttöjä pystyi 17.8.2009 antamaan vain ensimmäisen lukukauden opinnoista, koska seuraavien lukukausien opetussuunnitelmissa ei ole vielä suunniteltu opintojaksokuvauksia pitemmälle. Näyttömahdollisuus oli kolmeen kolmen opintopisteen opintojaksoon sekä yhteen kuuden opintopisteen opintojaksoon.

Näyttöön 17.8.2009 oli ilmoittautunut 18 päiväopiskelijaa ja 19 aikuisopiskelijaa. Aikuisopiskelijoita aloitti 80, joten näyttöihin oli ilmoittautunut 24 % opiskelijoista.

Tietotekniikan yksikön uudelleen organisoinnin myötä tämän raportin kirjoitushetkellä ovat käytettävissä vain Pasilassa aloittaneen toisen 28 opiskelijan ryhmän tiedot. Ryhmästä vai neljä opiskelijaa (15 %) osallistui näyttöihin. Suoritusmerkintöjä kertyi opiskelijoittain seuraavasti: 12, 6, 3 ja 9 opintopistettä eli yhteensä 30 opintopistettä.

Näyttöihin osallistuvat opiskelijat, joilla on aiempi liiketalouden perustutkinto (merkonomi), tietojenkäsittelyn perustutkinto (datanomi), tietojenkäsittelyn ammattitutkinto tai merkonomi / HSO-sihteerin (opistotaso) tutkinto. Työssä tai muulla tavoin opittua voi myös osoittaa näytössä.

Tikolla on pitkät hyväksiluvun perinteet. Erityisen paljon hyväksilukuja ovat saaneet niin kutsutun opistotasaisen datanomitutkinnon suorittaneet – varsinkin, jos suoritus on Atk-instituutista. Viimeinen tällä taustalla oleva täydentäjien sisäänottoerä aloitti vuonna 2005.

Hyväksilukuinfot aikuisopiskelijoille on järjestetty hyvissä ajoin ennen opintojen alkua. Tammikuussa 2007 aloittaneille info oli 13.12.2006 ja elo–syyskuussa aloittaneille 14.8.2007. Hakulomakkeet löytyvät Tikon www-sivuilta. Pyrkimyksenä on ollut saada hakemukset koulutusohjelmapäällikön käsiteltäväksi hyvissä ajoin, jotta päätökset voivat olla selvillä aloituspäiviin mennessä. Samaa menettelyä on noudatettu myöhemminkin.

	ALOITTANEET AIKUIS-OPISKELIJAT	KORVAAVUUKSIA PAKOLLISISTA OPINNOISTA SAANEET OPISKELIJAT	OPINTOPISTE-MÄÄRÄ YHTEENSÄ	HYVÄKSILUKU-JA VAPAASTI VALITTAVIIN OPINTOIHIN SAANEET OPISKELIJAT	OPINTOPISTE-MÄÄRÄ YHTEENSÄ	OPINTOPISTEITÄ YHTEENSÄ (KORVAAVUUDET, HYVÄKSILUVUT, NÄYTÖT)
Kevät 2007	42	18	1511	10	132	1728,5
Syky 2007	40	15	1358	11	124	1555
Kevät 2008	44	22	1660,5	13	157,5	1885

Taulukko 2. Pakollisista opinnoista osaamisen tunnustamismenettelyin saavutetut opintopisteet.

Lisäksi kahdeksan opiskelijan työharjoittelun korvaavuusanomus on hyväksytty heti opiskelujen alussa. He saavat suoritusmerkinnän kun työharjoitteluraportti on hyväksytty. Näistä tulee yhteensä 240 op.

Osa hakijoista on saanut käydä myös henkilökohtaisella koulutusohjelmapäällikön vastaanotolla. Sähköisesti tulleet hakemukset koulutusohjelmapäällikkö on käsitellyt ja lähettänyt päätökset hakijoille noin kahden viikon sisällä hakemuksen jättämisestä. Päätökset ovat koskeneet sekä koko opintojaksoa että opintojaksojen osia. Kirjaukset opetushallinnon järjestelmään on pyritty tekemään kuukauden sisällä päätöksistä.

Ennen opintojen alkamista on lisäksi järjestetty opinto-ohjausta niille, jotka ovat saaneet aiemmilla opinnoillaan hyväksilukuja tradenomitutkinto-opinnoistaan. Tämä vaikuttaa erityisesti ensimmäisen lukukauden opintojen valintoihin. Uudelleenorganisoinnin myötä syksystä 2009 lähtien

Pasilassa aloittaneilla kahdella aikuisryhmällä on oma opinto-ohjaajansa ja Malmilla omansa.

Muissa korkeakouluissa, avoimessa ammattikorkeakoulussa tai yliopistoissa suoritetuilla tai suoritettavilla HAAGA-HELIAN opintoja vastaavilla opinnoilla voidaan osoittaa tietojenkäsittelyn koulutusohjelman pakollisissa perus- ja ammattiopinnoissa vaadittavaa osaamista ja näin saada hyväksytyt suoritusmerkinnät opintojaksoista. Opintojakson tai sen osan suoritukseksi hyväksytään korkeakoulussa suoritettavat opinnot, jotka kattavat sekä opetussuunnitelman Heti09 opintojakson tai sen osan sisällön että tavoitteet kokonaisuudessaan. Lisäksi näillä opinnoilla voidaan osoittaa vapaasti valittavilta opinnoilta edellytettävää osaamista edellyttäen, että opiskelija saavuttaa koulutusohjelman tavoitteet.

Työharjoittelun korvaaminen

Tietojenkäsittelyn aikuisopiskelijoista monet ovat töissä tietotekniikka-alalla. Jos opiskelija on ennen opiskelujensa aloittamista ollut tietojenkäsittelyalan töissä tai toimii opiskelujen aikana tietojenkäsittelyalan työtehtävissä, ei hän tee erillistä työharjoittelua vaan saa suoritusmerkinnän (30 op) raportoimalla alalla työskentelynsä Tikon työharjoitteluraportoinnin mukaisesti. (Niin sanotut täydentäjät saivat aiemmin korvaavuuden ilman raportointia.)

Korvaavuushakemus toimitetaan työharjoittelun ohjaajalle. Tämä voi tapahtua jo heti opiskelujen alussa. Käytännössä korvaavuus nopeuttaa valmistumista yhdellä lukukaudella, kun erillistä työharjoittelua ei tarvitse tehdä.

Työssä opitun huomioiminen

Elokuusta 2007 asti työssä opittua on voinut osoittaa myös näytöissä. Aiemmin vaadittiin toisen asteen tutkinto, johon liittyi näytöllä suoritettavaan opintojaksoon tai sen osaan sopiva tutkinto, jossa on lisäksi arvio vastaavasta suorituksesta. Vielä vuonna 2006 vaadittiin lisäksi, ettei suoritus saa olla yli viisi vuotta vanha ja että arvosanan piti olla vähintään hyvä.

Dopin-projektissa joulukuusta 2002 elokuuhun 2006 muuntokoulutettiin datanomeja IT-tradenomeiksi työn ohessa. Projekti oli Euroopan sosiaalirahaston ja Etelä-Suomen lääninhallituksen osarahoittama. Koulutuksen toteutti Helian ammatillinen opettajakorkeakoulu ja Helian tietojenkäsittelyn koulutusohjelma yhteistyöyritysten kanssa.

Työssä oppimisen muotona oli toimiminen hankkeissa. Nämä olivat useimmiten pienehköjä tietojärjestelmän kehittämishankkeita, jotka opiskelija toteutti työtehtävinään ja näin osoitti jo hankkimaansa osaamista. Hankkeissa toimimisesta korvaavaa suoritustapaa anoneiden opiskelijoiden osaamista tunnustettiin haastattelemalla ja tuomalla haastattelutulokset Dopin-opettajatiimin arvioitaviksi.

Helian Dopin-opettajatiimin mielestä 7.4.2005 kaikki neljä hakijaa täyttivät opinto-oppaassa kuvatut tradenomiksi valmistuvalle tietotekniikan asiantuntijalle asetetut vaatimukset ja heidän osaamisensa oli näin tunnustettu ja tunnustetaan Dopin-opintojen hanke 2:ta vastaavaksi ja korvaavaksi suoritukseksi. Opetushallinnon järjestelmään Winhaan nämä kirjattiin kullekin 18 opintopisteen suorituksiksi opintonimikkeellä Sovellusten vastuu ja kehittämistehtävät.

Dopin-projektin jälkeen Tiko-yksikössä on lähdetty tunnustamaan ja tunnustamaan työssä hankittua osaamista osallistumalla HAAGA-HELIAN ammatillisen opettajakorkeakoulun vetämään TUNNE-hankkeeseen.

Vuoden 2007 alusta lähtien aloittaville opiskelijoille on tiedotettu, että tunnustaminen käynnistyy työharjoitteluraportin laatimisen myötä. Työharjoitteluraportin pohjalta opiskelija voi neuvotella koulutusohjelmapäällikön kanssa, voidaanko hänen työssä oppimaansa tunnustaa ja tunnustaa sellaisiksi valmiuksiksi, joita IT-tradenomilla tulisi olla, ja kirjata näistä suoritusmerkinnät esimerkiksi opintonimikkeellä Sovellusten vastuu- ja kehittämistehtävät.

Vuonna 2009 siirryttiin käytäntöön, jossa opiskelujen aloitukseen liittyvän ennakkotehtävän pohjalta opiskelija voi neuvotella opiskelijaryhmän ohjaajan kanssa siitä, voidaanko kenties hänen aiemmin hankittua osaamistaan tunnustaa ja tunnustaa sellaisiksi valmiuksiksi, jota IT-tradenomilla tulisi olla. Käynnistyvässä niin sanotussa AHOT-prosessissa (AHOT = aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen ja tunnustaminen) voidaan tarkastella sekä opetussuunnitelmaan kuuluvan opintojakson suorittamista että osaamisen kirjaamista vapaasti valittaviin opintoihin.

Vaihtoehtoinen suoritustapa

Opintojakson vaihtoehtoinen suoritustapa on osa AHOT-menettelyä. Aiemmista opinnoista saatavien korvaavuuksien ja hyväksilukujen sekä näyttöjen tarkoituksena on, että opiskelijan ei tarvitse uudelleen opiskella sitä mitä hän jo osaa. Tällä on suuri merkitys muun muassa opiskelijan opiskelumotivaatioon. Se vähentää erityisesti aikuisopiskelijan tarvetta olla läsnä lähiopetuksessa sekä nopeuttaa ja varmistaa valmistumista.

Jokaiselle Heti09:n opintojaksolle tehdään kuvaus AHOT-menettelystä. Kuvaus tehdään Vaihtoehtoinen suoritustapa -otsikon alle. Kuvaus voi olla esimerkiksi seuraavanlainen:

Jos opiskelijalla on esimerkiksi aiempaa kokemusten IT-alan sopimuksista, voi hän ilmoittautua toteutukseen, pyytää noudettavakseen IT2000-sopimusehtoaineiston, tutustua itse sekä jaettavaan että opetuslualustalta löytyvään oppiaineistoon, tehdä orientoivat tehtävät itsenäisesti ja osallistua ilman lähiopetukseen osallistumista suoraan keskeiset kohdat kertaavaan tenttiin muiden opintojakson opiskelijoiden mukana.

Edellä kuvatulla tavalla menetellen opiskelija saa arvosanan opintojaksosta tai sen osasta. Arviointiperusteet tehdään näin myös näkyviksi.

Erityisesti pienehköissä kokonaisuuksissa (< 5 op) ei ole tarkoituksenmukaista rakentaa raskaita AHOT-menettelyjä. Suuremmissa kokonaisuuksissa opiskelijaa kehoitetaan kääntymään opinto-ohjaajansa puoleen, joka sitten voi käynnistää työssä hankitun osaamisen laajemman tunnistamisen ja tunnustamisen.

Tunnistamisen kehittäminen Tikossa

Vuoden 2007 alusta lähtien uudet opiskelijat ovat voineet hakea työharjoittelun korvaavuutta ja työharjoitteluraportin pohjalta opiskelijat ovat voineet neuvotella työssä opitun huomioimista vapaasti valittaviin opintoihin. Myös varusmiespalvelun johtamiskoulutuksen hyväksiluku otettiin mukaan vuonna 2007. Samaisen vuoden keväällä aloitettiin hyväksilukujen ”tilastointi” ilta-Tikossa (näytöt jo aiemmin) ja korvaavuuden ja hyväksiluvun käsitteitä standardoitiin HAAGA-HELIAssa. Tikon ohjeet muokattiin yhteensopiviksi HAAGA-HELIAN ohjeiden kanssa ja työssä opittu otettiin mukaan näyttöihin.

Syksyllä 2007 osallistuttiin HAAGA-HELIA Ammatillisen opettaja-korkeakoulun AHOT-erikoisopintoihin ja vuonna 2008 kuvattiin Tikon OTT-prosessi ja suoritettiin opiskelijakysely, jossa kartoitettiin opiskelijoiden näkemystä siitä, onko osaamisen tunnistamiselle tarvetta (eli onko osaamista) ja millaiseksi he kokevat aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen. Kyselyn kohderyhmänä olivat syksyllä 2007 ja keväällä 2008 opintonsa aloittaneet iltaopiskelijat. Edelleen syksyllä täsmennettiin Tikon OTT-prosessikuvausta siten, että näyttöjen organisointi siirrettiin yksikön johdon assistentin hoidettavaksi ja opinto-ohjaaja ottaa vastaan ja valmistelee hyväksilukuhakemukset päätettäväksi.

Keväällä 2009 kuvattiin opintojaksojen vaihtoehtoisia suoritustapoja joihinkin opetussuunnitelman Heti09 opintojaksokuvauksiin ja muokattiin korvaavuus- ja hyväksilukulomakkeet opetussuunnitelmaa Heti09 vastaaviksi. Saman vuoden syksyllä otetaan käyttöön opinto-ohjauksen uudelleenorganisointi, jossa päiväopiskelijoilla on oma opinto-ohjaajansa ja uusien aikuisopiskelijoiden ohjaus jakautuu ryhmittäin kolmen ohjaavan opettajan kesken. Kukin ohjaajista käsittelee ja päättää oman ryhmänsä korvaavuus- ja hyväksilukuhakemukset ja yksi ohjaajista on erityisvastuussa työssä hankitun osaamisen tunnistamisesta. Edelleen syksyllä 2009 opetussuunnitelman Heti09 toisen lukukauden toteutusten suunnittelun yhteydessä suunnitellaan myös vaihtoehtoiset suoritustavat työssä hankitun osaamisen tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi ja luodaan ja järjestetään näyttömahdollisuus kaikkiin Heti09:n näytettäviksi tarkoitettuihin opintojaksoihin sekä kehitetään OTT:n seuranta- ja raportointitavat.

Osaamisen tunnistamisen hyödyt

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen periaatteena on, että aiemmin opittua ei tarvitse opiskella uudestaan. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen vahvistaa opiskelumotivaatiota, helpottaa aikuisopiskelijan työkuormaa ja nopeuttaa valmistumista.

Aiemmin opitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen vähentää vain vähän opettamisen tarvetta, mutta samalla se varmentaa ja nopeuttaa valmistumista ja tuottaa täten rahaa oppilaitokselle.

